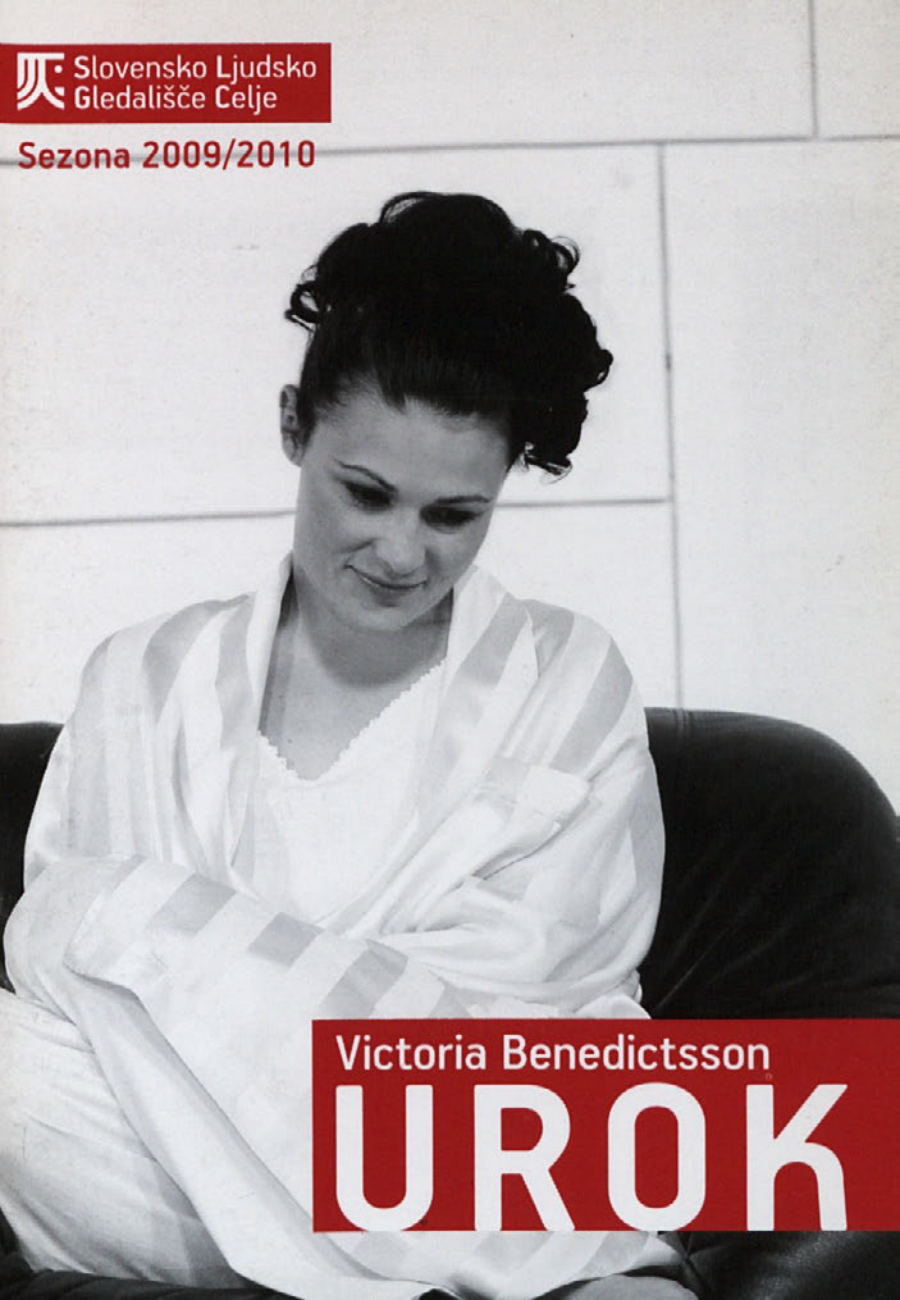

Slovensko ljudsko
Gledališče Celje

Sezona 2009/2010

Victoria Benedictsson

UROK

Slovensko Ljudsko Gledališče Celje

Gledališki trg 5, 3000 Celje

Mag. Tina Kosi, upravnica
Dr. Borut Smrekar, pomočnik upravnice
Janez Pipan, režiser
Tatjana Doma, dramaturginja
Miran Pilko, tehnični vodja
Jože Volk, lektor

Jerneja Volfand, vodja programa
Telefon +386 (0)3 4264 214
Faks +386 (0)3 4264 220
E-naslov jerneja.volfand@slg-ce.si

Barbara Herzmansky, vodja marketinga in odnosov z javnostmi
Telefon +386 (0)3 4264 205, +386 (0)51 651 821
E-naslov barbara.herzmansky@slg-ce.si

Urška Zimšek, blagajničarka
Telefon +386 (0)3 4264 208
E-naslov blagajna@slg-ce.si
(Blagajna je odprta vsak delavnik
od 9.00 do 12.00 in uro pred predstavo.)

Tajništvo
Janja Sluga, poslovna sekretarka
Telefon +386 (0)3 4264 202
Faks +386 (0)3 4264 220
Centrala +386 (0)3 4264 200
E-naslov tajnistvo@slg-ce.si

Spletna stran www.slg-ce.si

Ustanovitelj SLG Celje je Mestna občina Celje.

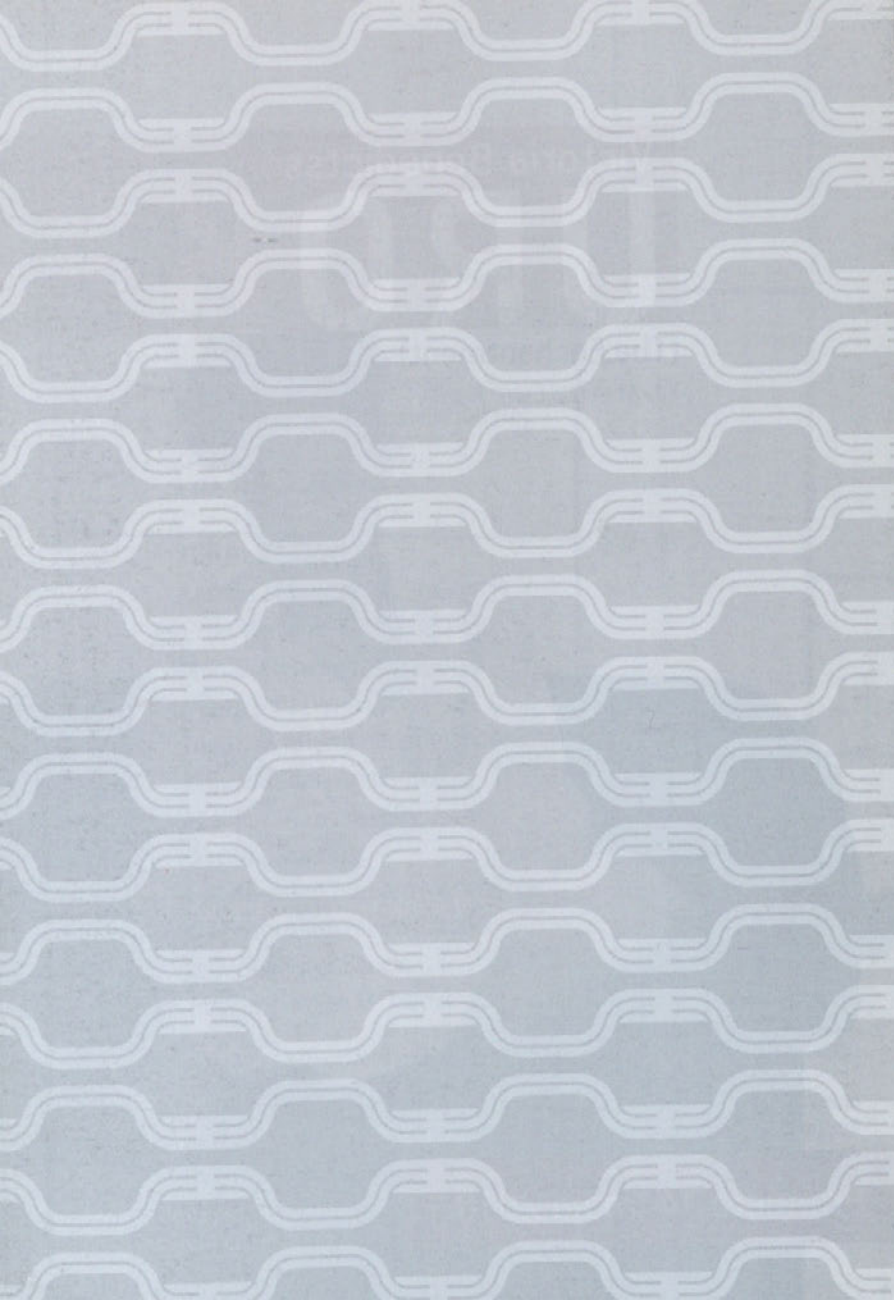
Program gledališča finančno omogoča Ministrstvo za kulturo RS.

SVET SLG CELJE

Tatjana Doma, Miran Gracer, Zdenko Podlesnik (predsednik),
Stane Seničar, mag. Anton Šepetavc

ČLANI STROKOVNEGA SVETA SLG CELJE

Milena Čeko Pungartnik, Marijana Kolenko, prof. dr. Radko Komadina,
Minca Lorenci, Barbara Medvešček, dr. Katja Mihurko Poniž
(predsednica)

Victoria Benedictsson

UROK

(The Enchantment)

V novi verziji Clare Bayley

Premiera 14. maja 2010

»Uprizoritev *Urok* posvečam
spominu na Juergena Goscha.«
Samo M. Strelec

Klasična igra
Prva slovenska uprizoritev

Prevajalec **Jakob Jaša Kenda**

Režiser in scenograf **Samo M. Strelec**

Kostumograf **Leo Kulaš**

Lektorica **Metka Damjan**

IGRALCI

Louise Strandberg Pia Zemljč

Erna Wallden Lučka Počkaj

Henrik Ryberg Tarek Rashid

Viggo Pihl David Čeh

Gustave Alland Renato Jenček

Lilly Wallden Ana Ruter

Hišnica Suzana Grau

Botilda Jagoda

Ga. Knutson Barbara Medvešček

Gdč. Knutson Minca Lorenci

G. Moller Igor Sancin

Poštar Damjan M. Trbovc

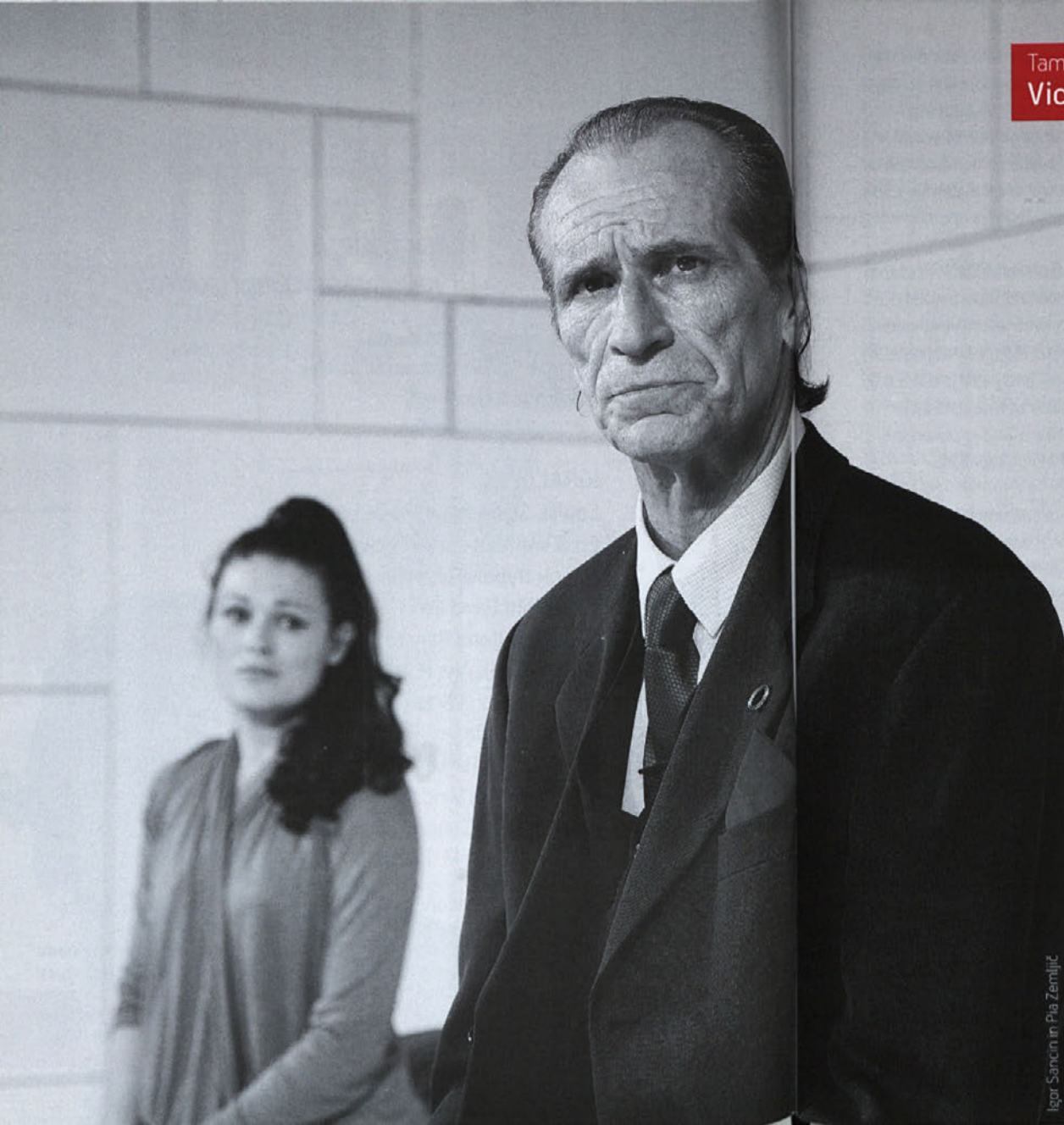
Za pomoč pri uprizoritvi se zahvaljujemo Pošti Slovenije d. o. o., PE Celje.

Vodja predstave **Anže Čater** • Šepetalka **Simona Krošl** • Lučni mojster **Vlado Lipovec** • Tonski mojster **Uroš Zimšek** • Rekviziter **Anton Cvahte** • Dežurni tehnike **Dani Les** • Šivilje **Dragica Gorišek, Marija Žibret, Ivica Vodovnik** • Frizerki **Maja Zavec, Marjana Sumrak** • Garderoberke **Melita Trojar, Mojca Panič, Zdenka Anderlič** • Odrski mojster **Gregor Prah** • Tehnični vodja **Miran Pilko** • Upravnica **mag. Tina Kosi**

Pia Zemljč

AB

KRO

Tamara Matevc, Novi ZATO.

Victoria Benedictsson

Victoria Benedictsson se je rodila 6. marca 1850 blizu južne švedske obale. Mama jo je vzgajala kot deklenco, oče kot fanta. Želela je postati slikarka in se vpisati na umetniško akademijo v Stockholmu, vendar ji oče tega ni dovolil. V obupu je pristala na snubitev osemindvajset let starejšega vdovca Christiana Benedictssona in postala mati njegovim petim otrokom, sama pa mu je rodila še dva. Drugorojena hčerka Ellen (1876) je umrla po treh tednih. Na isti dan, kot je umrla njena hčerka, si je Victoria čez dvanajst let sama vzela življenje.

Leta 1881 si je pri padcu s konja močno poškodovala koleno in je bila za dve leti priklenjena na posteljo. Izjavila je, da je bil to zanjo najlepši čas v življenju. V svoj dnevnik je začela zapisovati zgodbe. Znana je postala s svojim romanom *Denar* (*Pengar*, 1885) o ženski, ki je želela postati umetnica, končala pa je kot zdolgočasena zakonska žena. Roman je bil opažen predvsem v krogih blizu feminizmu. Ena od vodilnih švedskih feminističnih pisateljic Ellen Key (1849–1926) jo je povabila v Stockholm in jo vpeljala v švedske literarne kroge. Glas o njej se je po Skandinaviji hitro širil, pogosto je obiskovala Kopenhagen.

Leta 1883 je enaindvajsetletna danska avtorica Adda Ravnkilde v Kopenhagnu naredila samomor. Do takrat ni izšlo nobeno njeno literarno delo. Po njeni smrti pa je izšel njen roman *Judith Furste* s predgovorom Georga Brandesa. Ob tem dogodku si je Victoria Benedictsson zaželela, da bi Brandes postal njen mentor. Spoznala sta se preko Victoriinega prijatelja Axela Lundegarda, ki je – vedoč, kako zelo Victoria Brandesa občuduje – povabil Brandesa,

naj jo obišče v njeni hotelski sobi med njenim bivanjem v Kopenhagenu. Izkravela je v isti hotelski sobi, kjer sta se z Brandesom spoznala.

Brandes je bil v svojem času eden najbolj vplivnih kritikov, zelo dobro znan v Angliji zaradi svoje *Main Currents in literature of the Nineteenth Century* (1872–1875) v štirih zvezkih. Bil je 'appointed reader in belles lettres' na kopenhagenski univerzi v letu 1871. Ker je bil Jud in osumljen ateizma, ni mogel zasedeti ustreznega mesta na univerzi celih trideset let. Čeprav je leta 1872 prevedel *The Subjection of Women* Johna Stuarta Milla, je bil po svojem nazoru bolj liberalec kot feminist. Nekje okoli leta 1871 sta postala z Ibsenom dobra prijatelja in Ibsen je skušal svojo pisavo uravnavati tudi glede na to najsvetlejšo zvezdo danskega razumniškega sveta.

Brandes je bil po svoji naravi velik zapeljivec žensk. Imel je izredno močno erotično karizmo in Benedictssonovo je njegova privlačnost popolnoma zasvojila: ko je bila z njim, je bila neznanško srečna, ko je bila sama, je izkušala pekel in koprnela po njegovi vrnitvi. Biti z njim je postal edini smisel njenega življenja, ob katerem je vse ostalo popolnoma zbledelo. Zdi se, da ji Brandes nikoli ni obljubljal več, kot je dobila. Soočena z njegovo silno erotično zapeljivostjo se mu preprosto ni mogla upreti in ta njena nemoč jo je pehala v depresijo. Obstaja tudi realna možnost, da med njima do seksualnega odnosa sploh ni prišlo, ker je bil Brandes premišljen pri svojem spuščanju v zunajzakonske odnose.

Kljub temu pa je bilo že njuno zgolj druženje za Benedictssonovo usodno, saj je ob njem prvič v svojem življenju izkušala vso intenzivnost romantične zaljubljenosti. Brandesu srečanje z njo ni pomenilo niti toliko, da bi se mu jo znotraj svoje biografije zdelo vredno omeniti vsaj v kakšni opombi.

Življenje si je skušala vzeti trikrat. Pri zadnjem poizkusu je uporabila britvico: z njo si je 21. julija 1888, enako kot francoska slikarka Costance Mayer leta 1821, trikrat prerezala arterijo na vratu, pri tem pa se je kot moški pri britju opazovala v ogledalu, ki ga je držala v eni roki. Njena žara je pokopana na kopenhagenskem pokopališču.

Med umetniki se za samomor pogosteje odločajo ženske: na začetku 19. stoletja Karolina von Gunderode (1806) in Laetitia Elizabeth Landon (1838), potem Adda Ravnkilde 1883, Victoria Benedictsson 1888, Amy Levy in Veronica Micle (1889), Eleanor Marx (1898), Elisaveta Aleksandrova Diakonova (1902), Laurence Hope (1904), Georgette Agutte (1922), Gertude Bell (1926), Charlotte Mew (1928), Dora Carrington (1932), Sara Teasdale (1933), Antonia Pozzi (1938), Alfonsina Storni (1938), Robin Hyde (1938), Virginia Woolf, Penelope Delta, Karin Boye in Marina Tsvetayeva (1941), Julia Acker (1942), Anna Wickham (1943), Frida Kahlo (1954), Elise Cowen (1962), Sylvia Plath in Kay Sage (1963), Ingrid Jonker (1965), Charmian Clift (1969), Diane Arbus (1971), Anne Sexton (1974), Eva Bezwoda (1976), Danielle Collobert (1978), Ana Cristina César (1983), Sarah Kane (2001) ...

Pri umetnicah, ki si vzamejo življenje, se pogosto pojavlja enak vzorec: prostovoljno žrtvujejo svoje darove in talente in se silno angažirajo za vzpon in uspeh svojega moškega. Ko moški doseže svoj cilj, se za svojo ljubico ne briga več, kar jo zlomi in pahne čez rob v žalosten konec.

Življenjski moto Victorie Benedictsson je bil "resnica in delo". Menila je, da je potrebno njeno pravo naravo iskati v njenih delih. Ohranjene so njene kratke zgodbe, romani, igre in dnevniški zapisi, pisala je pod psevdonimom Ernst Ahlgren.

Njena usoda in njena pojava naj bi bili navdih Ibsenu pri oblikovanju Hedde Gabbler in Strindbergu pri oblikovanju Gospičine Julije (igra je bila napisana leto dni po njeni smrti), vendar pa je Louise in Heddi skupno samo to, da obe naredita samomor, Louise in Juliji pa, da si prežežeta vrat.

Ironično in hkrati žalostno je, da je obsedenost Benedictssonove z Brandesom pripeljala do razkola med njo in prijateljicami iz feminističnega kroga, ki bi ji verjetno lahko pomagale. V svojem prizadevanju, da bi ga očarala in si zagotovila Brandesovo ljubezen, je napisala roman *Gospa Marianne* (Fru Marianne) in koprnela po njegovi pohvali in potrditvi, toda Brandes je komentiral, da gre le za tipično "žensko pisanje, žensko zgodbo". To naj bi jo zelo potrla in v njej ubilo vso pisateljsko samozavest. Zanimivo je, da je Louise "navadna" ženska, da je Benedictssonova ni naredila za umetnico,

čeprav je zgodba napisana po resničnih dogodkih iz njenega življenja.

Pričakovati, da bo Brandes na njeno pisanje sploh odreažiral, je bilo milo rečeno zelo naivno, kajti v letih od 1870 do 1890 je zelo redko sploh vzel v roke kaj, kar je napisala ženska.

Nastanek drame *Urok*

Benedictssonova je svoje srečevanje z Brandesom opisala najprej v svojem dnevniku, potem v romanu (tukaj je dogajanje že premaknjeno iz Kopenhagna v Pariz) in nazadnje v igri. Roman se začne z odkritjem poslovilnega pisma, v katerem junakinja pove, da odhaja, ker je izkusila silovitost ljubezenskega uroka – kot ga je v zgodbi o kralju trolov izkusilo dekle v skandinavski pripovedki – in po tej izkušnji je zanjo nemogoča vrnitev v vsakdanjost in sivino povprečnih partnerskih odnosov. (To je tudi razlog, zakaj se Louise na koncu ubije.) Igro *Urok* je napisala leta 1887, leto dni pred svojim samomorom, po njeni smrti pa jo je dokončal Alex Lundegard, ki je z Benedictssonovo sodeloval že pri njeni zgodnejši igri *Final*. Igra *Urok* na zanimiv način v marsikaterem spoznanju anticipira kasnejšo Ibsenovo dramo *Ko se mrtvi prebudimo* (1899).

Ob svojem nastanku je bil *Urok* zelo škandalozna igra, toliko bolj, ker se je pojavila pod psevdonimom, ki ga je uporabljala Victoria Benedictsson: Ernst Ahlgren. Ena stvar je bila napisati portret propadajoče ženske dvomljive moralnosti,

ta igra pa predstavi spoštovanja vredno, samsko, mlado žensko, ki živi neodvisno življenje v "hotbad of sin, Pariz". Gre za dobro izobraženo in principialno žensko srednjega razreda, ki svobodno ljubezen postavi nad poroko s provincialnim bančnim uslužbencem.

Čeprav je Ibsen leta 1881 že uspel s svojim pisanjem o takratnih tabutemah (sifilis ipd.), je bilo za žensko popolnoma nepojmljivo, da piše o seksualni svobodi zunaj zakona.

Čeprav so takrat že obstajali literarni vzori, ko ženska izbere neprimerne ljubimca in zavrne spoštovanja vrednega moža ali snubca, je junakinja Louise na poseben način avtentična: Emma Bovary (1857) je bila malo zmedena, ne preveč inteligentna, Ibsenova Nora infantilna. Louise Victorie Benedictsson ni žrtev, je inteligentna, razmišljujoča ženska, ki se zaveda situacije, v kateri se je znašla, in posledic svojih odločitev ter dejanj.

Renato Jeršek in Pia Zemljic

Polona Petek

O ljubimcu, ki ni mogel ljubiti

Urok kot kritika moške identitete

Sigmund Freud je v svojem slavnem eseju *O narcisizmu* (1914) zapisal, da ljudje narcisizem razumemo kot nekaj negativnega, kot obžalovanja in obsojanja vredno značajsko potezo, ki se pojavlja le pri nekaterih ljudeh, in kadar koga označimo za narcisoidnega, je to seveda kritika.¹ Toda Freud je menil, da gre v nasprotju s tem splošnim prepričanjem pri narcisizmu za povsem normalen pojav, ki ga v nekem obdobju življenja izkusimo prav vsi. Dunajski psihoanalitik je bil prepričan, da so v zgodnjih fazah socializacije narcisistični vsi otroci, da se to stanje ponovi kasneje v življenju pri bolnikih in – to je seveda najbolj kontroverzna trditev Freudovega eseja – da je takšna večina odraslih žensk. Ker smo slednje po Freudovem mnenju anatomsko »prikrajšane«, to kompenziramo tako, da ves svoj libido usmerjamo vase, zato v bistvu nismo sposobne ljubiti, temveč le biti ljubljene. Moški, ki jim v anatomskem smislu ne manjka nič, tega problema nimajo in lahko narcisizem »prebolijo« že v otroštvu, odrastejo in ljubijo.

¹ Sigmund Freud: »On Narcissism« (1914), v *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ured. J. Strachey, London: Hogarth Press, 1953–1975, zv. XIV, str. 67–102.

Če bi se na Freudovem kavču konec devetnajstega stoletja znašla Louise Strandberg, junakinja drame *Urok* (1888) švedske avtorice Victorie Benedictsson (uprizorjene v novi verziji Britanke Clare Bayley) – kar bi se prav lahko zgodilo, saj so bila melanholična in depresivna dekleta iz razmeroma premožnih meščanskih družin pogosto med Freudovimi pacienti –, bi Freud moral priznati, da se je zmotil (kar je po njegovi smrti, pa tudi že prej, dokazovala cela vrsta psihoanalitikov). Gosposodična Strandberg, po vseh kriterijih popolna kandidatka za tipično predstavnico nežnejšega spola, kot si jih je predstavljal Freud, ne kaže niti sledu narcisoidnosti, in to celo kljub temu, da jo občinstvo *Uroka* spozna v trenutku, ko si še ni povsem opomogla od bolezni. Tistega dne se skromno dekle s Švedske, ki preživlja počitnice v Parizu, seznanj z Gustavom Allandom, slovečim francoskim kiparjem, čigar delo že dolgo občuduje. Alland jo nemudoma prevzame tudi kot moški in kmalu se izkaže, da tudi ona privlači njega. Zapleteta se v pogovor o ljubezni, ki za Louise pomeni blaženo in spokojno večnost, Alland pa ji pojasni, da je ljubezen po njegovem mnenju tisto, kar ljudem daje strastnost, navdih in moč, ne more pa biti večna; ko privlačnost zbledi, je čas, da se ljubimca razideta in poiščeta nov vir ljubezni. Louise zato sprva ostane zadržana, po vrnitvi na Švedsko pa spozna, da svojih čustev ne more zanikati: Allanda ljubi, čeprav ve, da ob njem ne bo ljubljena za vedno. Ali pač? Namesto možitve z nekoliko starejšim lokalnim bankirjem, ki

ji že vrsto let tiho izpoveduje svojo ljubezen, se Louise vrne v Pariz in se z vso strastjo preda Allandu. Ko nastopi trenutek, ki ga je kipar napovedoval že vse od njunega prvega srečanja, namreč trenutek ločitve, pa se Louise vrže v reko. Kar je zanj le še ena strastna avantura (čeprav se ob koncu drame zdi, da si je Alland premislil in se vendarle odločil ostati z Louise), Louise zase spremeni natanko v tisto, po čemer hrepeni – v vdanost do groba. Louise bi Freuda torej razočarala oziroma postavila njegovo teorijo na laž zato, ker se nam pokaže kot ženska, ki ljubi, in to aktivno, brezpogojno in za vsako ceno za vedno, obenem pa zatre vsakršno hrepenenje po tem, da bi bila tudi sama tako ljubljena. Toda Louise ni edini lik drame *Urok*, ki bi Freuda vrgel iz tira. Medtem ko Louise ljubi, ne da bi bila tako ljubljena tudi sama, Alland poseablja prav tisto vrsto ljubimca, ki se je Freudu zdela rezervirana za ženske. Kipar je ljubimec, ki jemlje, v zameno pa daje oziroma ponuja bore malo.

Scenarij seveda ni ne redek ne nenavaden in kljub za Louise tragičnemu koncu bi ob njem prav lahko skomignili češ, takšne ljubezenske zgodbe vendar niso nič posebnega. Z današnjega stališča se verjetno celo zdi, da sta nekaj posebnega, če ne celo neumnega, le silovitost Louisinih čustev in njena odločitve, da ji je ljubša smrt kot življenje brez Allanda. (To oceno bi bilo morda zanimivo spodbijati s pomočjo ekonomske analize: sta na Louisini tehtnici res smrt in življenje brez Allanda ali pa se protagonistka odloča

med smrtjo in življenjem v bedi, potem ko je za preživetje enega leta z Allandom v Parizu porabila vse svoje premoženje?) Nekoliko drugače pa je, če zadevo postavimo v kulturno-zgodovinski kontekst in besedilo beremo ne kot dramo neuslišane oziroma le začasno uslišane ženske ljubezni (to je bila seveda za tiste čase drzna tematika, saj je bila takšna ljubezen, in to celo izven zakona, takrat škandalozna zadeva tako v realnem življenju kot tudi v literaturi), temveč kot kritiko narcisistične moške identitete in kot kritiko kulture, ki je malikovala umetnike kot genije, a le če so bili moškega spola.

Gustave Alland je moški, ki se ga poleg usihajočega ugleda nadarjenega umetnika drži tudi sloves lomilca ženskih src. Tudi Louisina prijateljica, slikarka Erna Wallden, se je pred leti zapletla z njim v strastno, a kratko razmerje in prav iz njenih pogovorov z Louise razberemo, kakšna je Allandova osvajalska strategija. Kot to stori tudi z Louise, Alland ženskam, ki ga privlačijo, nemudoma razkrije svoje mnenje o ljubezni, bojda zato, da si njegove potencialne ljubimke ne bi delale utvar in gojile lažnih upov. Ko se njegova strast iztroši, jih polagoma pripravi na ločitev tako, da jim pripoveduje o neustavljivo privlačni novi znanki, katere čarom bo kmalu podlegel. Alland torej skuša pripraviti svoje ljubimke do tega, da mu ne bi očitale sebičnosti in nestanovitnosti, tako da jih oponaša; kot se one niso mogle upreti njemu, čeprav so vedele, da

razmerje ne bo trajno, tako se zdaj on ne more upreti novi znanki, čeprav jo opiše kot lepoticu, ki ima »celo jato oboževalcev, a se ji zdijo prazni in dolgočasni. Z njimi se igra kot s kužki, in ko jo začnejo dolgočasiti, jih ošteje in nažene«. Tako kot mitološki Narcis (o katerem je razmišljal Freud, ko je pisal svoj esej o narcisizmu), ki neusmiljeno zavrača ljudi, ki ga ljubijo, kajti on ljubi le sebe, Alland neusmiljeno zavrne svoje ljubimke, potem ko so se mu le-te popolnoma predale, in sicer tako, da jih napelje na to, da se z njim poistovetijo. Vrhunec njegove neusmiljenosti oziroma brezčutnosti se torej kaže v tem, da se kipar ne zadovolji s tem, da bi jih preprosto zapustil in jim tako prepustil vsaj možnost, da ga zasovražijo (to je uspelo le Erni, ki je prav v tem sovraštvu našla navdih za svoje slikarsko delo in s katero se sodobno občinstvo verjetno lažje poistoveti kot z nesrečno zaljubljeno Louise), temveč jih pripravi celo do tega, da z njim sočustvujejo.

Alland torej ni zgolj moški s fiziološkimi potrebami, ki za zadovoljitev slednjih potrebuje partnerke, ki se jih sčasoma naveliča in zamenja. Opravka imamo z moškim, ki ima še eno, še močnejšo potrebo – prav tisto, ki jo je Freud pripisal ženskam: kipar mora biti ljubljen. A zakaj Alland potrebuje takšno ljubezen? Dunajski psihoanalitik je menil, da otroci potrebujejo narcisistično fazo v razvoju zato, da izoblikujejo zavest o sebi oziroma, kot je to poimenoval Freud, da izoblikujejo svoj ego. Le s pomočjo narcizma, ko se

vsa libidinozna energija, ki jih obdaja, steka v njihovo podobo, se nebogljene, še vedno fizično nekoordinirani in od matere popolnoma odvisni otrok nauči prepoznati in vzljubiti sebe kot avtonomno bitje in šele nato je pripravljen, da narcisizem potlači in zaključi proces socializacije ter vzljubi tudi druga bitja. Alland pa mora narcisistično fazo podoživeti vedno znova, kajti ljubezen, ki jo srka iz svojih ljubimk, mu ne pomaga ohranjati le lastnega ega kot psihološke strukture, ki tvori psiho vsakega človeka, temveč mu pomaga ohranjati pri življenju tudi njegov umetniški jaz. Gotovo ni naključje, da se njegova razmerja začenejo v trenutku, ko mu primanjkuje umetniškega navdiha, in končajo takrat, ko iz razvalin, ki jih Alland moški pušča za sabo, zraste nova umetnina, ki Allanda umetnika znova postavi v središče pozornosti pariških umetniških krogov.

Zdi se, da tudi razmerje z Louise ni prav nič drugačno. Po enem letu v Parizu ji Alland pove, da je napočil čas, da odpotuje, opiše pa ji tudi novo znanko, ki mu pozira in ki se mu zdi neizmerno očarljiva. Toda tik pred koncem drame, ko je Louise že mrtva, se Alland vrne v Louisino stanovanje, da bi ji povedal, da si je premislil in bo ostal pri njej. Za Louise je sedaj sicer že prepozno, zato tudi občinstvo ne bo nikoli izvedelo, ali Alland misli resno in ali bi bil to odločitev sploh sposoben tudi izpeljati, vendar se zdi, da bi temu res lahko bilo tako. Kaj je torej tokrat drugače? Alland je po dolgem času spet ustvaril umetnino, ki

si jo tik pred svojo smrtjo ogleda tudi Louise. Globoko pretresena se vrne domov in pove Erni, da skulptura nosi ime *Usoda* in da njena osrednja figura, ki zmagovito koraka naprej, za seboj pušča poteptana trupla žensk, med katerimi je zadnje presunljivo podobno prav Louise. Ko je Freud prebiral zgodbo o Narcisu, je trenutek, ko mitološki lepotec prepozna svojo zablodo in se zave, da ljubi lasten odsev, razumel kot trenutek, ko otrok potlači narcisizem in postane zrel za vstop v družbo. Kasnejši raziskovalci pa so Freudovo interpretacijo nadgradili oziroma dopolnili še s tem, da so opozorili, da Narcisu to spoznanje omogoči Eho, vodna nimfa, ki ljubi Narcisa.² Čeprav ji Narcis ne vrača ljubezni in čeprav je njun dialog močno okrnjen, kajti Eho ne more govoriti, temveč lahko le ponavlja njegove besede, prav srečanje z njo Narcisu razodene, da ljudje govorijo. Eho od žalosti umre, Narcis pa, ko znova opazuje svojo podobo na gladini jezera, spozna, da molčeči lepotec ni nihče drug kot on sam. Narcis torej pride do tega spoznanja, ki po Freudovem mnenju simbolizira začetek zadnje faze posameznikove socializacije, dobesedno preko trupla zavrnjene ljubimke. Zato je mogoče sklepati, da poudarjena samorefleksivnost Allandovega najnovejšega dela morda sugerira, da je kipar v Louise srečal svojo Eho, s pomočjo katere bo vendarle potlačil svojo

² John Brenkman: 1976. »Narcissus in the text«, *Georgia Review* let. 30, 1976, str. 293–327; Claire Nouvet, »An impossible response«, *Yale French Studies* let. 79, 1991, str. 103–134.

Ana Ruker in Lučka Počkaj

narcisoidnost in se naučil ljubiti še koga drugega poleg sebe (ni pa jasno, kaj bo v tem primeru z njegovo kiparsko kariero).

Victoria Benedictsson je snov za *Urok* našla v lastnem življenju, kljub temu pa je besedilo povsem mogoče brati kot širšo kritiko narcisistične moške identitete. Benedictssonova je živel v klasičnem obdobju patriarhata, v dobi, ko so nekatere umetnike (seveda brez izjeme moškega spola) smatrali za genije, ki živijo v povsem drugačnih duhovnih sferah in za katere ne veljajo običajna merila in norme. Živel je torej v obdobju, ko so ugledni psihoanalitiki razglabljali o narcisoidnosti žensk, družba pa je s svojim odnosom do moških nasploh in zlasti do umetnikov takšno držo dopuščala in celo spodbujala ravno pri pripadnikih močnejšega spola. *Urok* razgali absurdnost prve trditve in uprizori posledice druge; če je moja špekulacija o Allandovi poslednji stvaritvi pravilna, drama ponuja tudi upanje na spremembo, ki je mogoča, če bi družba spremenila odnos do žensk in začela ceniti njihovo vlogo.

Zakaj torej *Uroka* niti danes ni mogoče opisati kot ljubezensko zgodbo, ki ni nič posebnega? Prvič zato, ker si je Victoria Benedictsson v družbi konec devetnajstega stoletja drznila zamenjati (kar so takrat videli kot) tradicionalni vloge spolov v psihološki konstrukciji svojih osrednjih likov. Pri tem je seveda ironično, da feministični krogi, ki so sprva slavili njena dela, *Uroka* niso razumeli v tem

smislu, kot tudi niso imeli razumevanja za njeno osebno nesrečo. (Benedictssonova je bila brezupno zaljubljena v Georga Brandesa, skandinavskega literarnega genija tistega časa, poročila pa se je z osemindvajset let starejšim vdovcem; to je avtorico navsezadnje pripeljalo do tega, da je pri 38-ih letih naredila samomor.) In drugič, *Urok* ni vsakdanja ljubezenska zgodba, ker vloge spolov nista le zamenjani, temveč besedilo uprizarja kritiko moške identitete na splošno in zlasti kritiko identitete genialnega umetnika. Alland ni kateri koli moški, temveč umetnik, torej domnevno izjemna oseba, in tudi Georg Brandes je bil vsekakor izjemen moški, a zdi se, da ta izbira protagonista ni bila zgolj avtobiografsko pogojena. Če bi si Benedictssonova svojega moškega protagonista zamislila kot običajnega moškega, bi bila njena kritika patriarhalne kulture zagotovo preostra za njene sodobnike. (Že tako se Benedictssonova pod svoja besedila ni drznila podpisati z lastnim imenom, temveč je uporabljala (seveda moški) psevdonim Ernst Ahlgren.) Tako pa je Benedictssonova ubila dve muhi na en mah: dekonstruirala je mit o genialnem umetniku, ki mu je vse dopuščeno, in opozorila na infantilno bistvo takšnega subjekta, s tem pa je artikulirala tudi prepričljivo kritiko kulture, ki malikuje takšne genije, za ženske, ki omogočajo njihov obstoj, pa nima ne spoštovanja ne sočutja.

Victoria Benedictsson se je v evropsko dramatiko, ali vsaj v njene opombe pod črto, prej kot dramatičarka zapisala kot živi zgled in navdih za Strindbergovo *Gospodično Julijo* in Ibsenovo *Hedda Gabler*. Oba dramatika sta vedela za Victoriiin nenavadno krut samomor, ki naj bi ju inspiriral pri zaključnih prizorih njenih prelomnih dramskih besedil. A kot je ob premieri *Uroka* v Londonu leta 2007 zapisala kontroverzna Germaine Greer,¹ je povezovanje švedske dramatičarke z dvema najbolj odmevnima likoma evropske dramatike pravzaprav precej arbitrarno, saj jih razen tragičnega konca ne povezuje nič drugega. A vendar takšno iskanje vzporednic ni povsem nesmiselno, saj odpira nova vprašanja. Prvo, ki se nam zastavi, je vprašanje o tem, zakaj Victoria Benedictsson ni napisala igre o usodni ženski, kakršni sta gospodična Julija in Hedda Gabler. Iskanje odgovora na to vprašanje je gotovo ena izmed možnih poti do razumevanja razmerij med dramskimi osebami v *Uroku*.

V krhki Louise, ki izgori v ljubezni do moškega, za katerega je popolnoma nepredstavljivo, da bi se za vselej predal le njej, gotovo ni mogoče videti usodne ženske, četudi svoje življenje konča sama, kar je pogost zaključek zgodb o fatalkah. Toda, ali je njeno smrt, utopitev v hladni Seni, sploh mogoče primerjati s prerezanim vratom gospodične Julije ali s strelom iz revolverja, s katerim svoje življenje konča Hedda Gabler? Njuna smrt je inscenirana, takšna, kakršno morata storiti fatalni ženski, da njuna izjemnost doživi tragični finale. Spektakularna smrt je neizogibni del usode usodne ženske in če postromantična Carmen še pasivno izdihne pod vbodi ljubosumnega ljubimca, naturalistični Julija in Hedda usodo in orožje vzameta v svoje roke. Z njuno smrtjo je svet odrešen nevrotičnih, histeričnih, samodestruktivnih, a tudi zlonosnih

¹ Germaine Greer: Death and the maiden. The Guardian, 26. 7. 2007, dostopno na <http://www.guardian.co.uk/stage/2007/jul/26/theatre3> (14. 4. 2010).

žensk, magnetna igla se umiri, svet se vrne v svoj stari tek. To so gotovi razlogi za uspeh *Hedde Gabler* in *Gospodične Julije*, ki jim lahko dodamo še skrivnostnost, nedoumljivost in tragično ranljivost obeh likov ter njuno nenavadno obnašanje, ki naj bi bilo posledica prezgodnje zrelosti in iz nje izvirajoče zdolgočasnosti. Romantična zdolgočasnost, spleen in ennui, pri Strindbergu in Ibsenu postaneta končno dostopna tudi ženskim likom in najbrž se v tem skriva uspeh njunih del, saj sta prinesli draž novega, nenavadnega. Preobleka, travestija, v katero je evropska dramatika tako rada postavljala ženske like, tudi konec 19. stoletja še ni izgubila svojega čara in je seveda očarala tudi gledališko občinstvo, obe vlogi pa sta postali prestižni kreaciji najbolj znanih igralk vse do danes (med zadnjimi lahko gotovo omenimo Cate Blanchett in njeno upodobitev Hedde Gabler).

Mnogo manj pozornosti je ob nastanku vzbudil *Urok*, čeprav je tudi v tej igri v ospredju ženska figura, ki išče srečo v ljubezni in svoje življenje sama konča, ko spozna, da jo je ljubezen izničila in da lahko živi samo, če je ob njej možki, ki ga ljubi. Razlogov za to, da je Victoria Benedictsson danes neznano ime tudi tistim, ki so poklicno zapisani ukvarjanju z dramatiko, je gotovo več. Avtoričin kvantitativno skromen opus, dejstvo, da so njena dela napisana v jeziku, ki ni nikoli bil lingua franca, apriorno zavračanje dramatike izpod ženskega peresa vse do prelomnih raziskav na področju ženskih študij – vsa

ta dejstva je mogoče aplicirati tudi na recepcijo Victorie Benedictsson, vendar se zdi, da so razlogi globlji in jih ni mogoče iskati le v zunanjih odzivih, temveč predvsem v besedilu samem.

Louise Strandberg je osrednji lik, a hkrati v igri ves čas nastopa tudi Erna Wallden, ki je mnogo bolj zanimiva kot Louise. Erna je emancipirana umetnica, slikarka, ki je uspela v izrazito moškem poklicu, kakršen je bil slikarski konec 19. stoletja. Je odločna, predana svojemu delu, a hkrati tudi ljubeča ženska, ki je sposobna ženskega prijateljstva in materinske naklonjenosti tako v odnosu do Louise kot tudi do svoje mlajše sestre. Že v prvem prizoru je Erna tista, ki deluje kot osrednji lik, saj s svojo aktivnostjo obvladuje prostor. Louise je predstavljena v vlogi bolnice, ki leži na kanapeju in še najbolj spominja na damo s kamelijami v zadnjih zdihljajih. Materinska amazonka Erna in bolehnna Louise ne obetata dramskih napetosti, konfliktov in dramatičnosti, čeprav Ernini namigi o nesrečni ljubezni, ki jo je doživela, nakazujejo možnosti za dramski lok. Na začetku prvega dejanja je tako na odru bolehnna krhka ženska, ki ne more skozi vso dramo, kakor podobni liki v simbolističnih dramah, počasi in hrepeneče po neizgovorljivem, drseti v večnost, saj je ob njej skrivnostna, cigaro kadeča in svobodno ljubezen slaveča umetnica. A tudi ta ni konsistentna v svoji držji, saj z materinsko izraženo skrbjo za mlajšo sestro ruši (stereotipno) podobo drzne in nevarne emancipiranke. *Urok* tako

Victoria Benedictsson

UROK

V novi verziji CLARE BAYLEY

Prevedel Jakob Jaša Kenda

(po vrstnem redu nastopov)

LOUISE STRANDBERG

ERNA WALLDEN

HENRIK RYBERG

VIGGO PIHL

GUSTAVE ALLAND

LILLY WALLDEN, *Ernina sestra*

HIŠNICA

BOTILDA, *Louisina pestunja/služkinja*

GA. KNUTSON

GDČ. KNUTSON

G. MOLLER, *upravnik banke*

POŠTAR

PRVO DEJANJE

Sončen majski dan v Parizu.

Atelje v pritličju. Francoska okna se odpirajo na dvoriščni vrt, obdan z visokimi zidovi. Po njih se vzpenja bršljan, sredi vrta cvete češnja.

Prostor je opremljen z le nekaj kosi pohištva: kanapejem, mizo, starinsko omaro in nekaj stoli. Po stenah visijo skice, ki jih je tu pustil prejšnji najemnik.

Desno so vrata v vežo, levo vrata v spalnico.

Blizu spalničnih vrat je železna peč.

Louise leži na kanapeju, naslonjena na blazine in z odejo prek nog.

Henrik sedi pred pečjo in kadi pipo.

Erna na peči kuha čaj. Ko odide do omare po skodelice itd., pobere vogal odeje, ki je ležal na tleh.

LOUISE Hvala, Erna. Ko si bolan, je najbolj zoprno to, da drugim povzročiš toliko težav.

ERNA Samo čaj ti bom skuhala. Če se ti to zdi težavno opravilo, si res živela v vati.

LOUISE Saj ne mislim samo na danes. Boleham že več mesecev.

ERNA Vse skupaj ni vredno omembe. Sploh pa si zdaj že skoraj zdrava. Samo še nekaj dni, pa boš čisto pri sebi, spet boš na nogah in povsod te bo dosti. Je tako? (*Henriku, ko gre mimo njega.*) Mi daš en dim?

HENRIK Ne.

ERNA Samo en majhen dimček?

HENRIK Ne. Moja je. Uživam.

ERNA (*Louise*) Imaš kakšen piškot, Lou?

LOUISE Ja ... Pločevinka je tam nekje.

Louise prevzame skodelico. Erna gre po piškote.

ERNA (*sede na rob kanapeja*) Takole ... Krasno. Jesta piškote.

Je že bolje, a ne?

LOUISE Ja.

ERNA Danes si majčkeno bleda.

LOUISE Ti pa si prava amazonka. Čisto vsak dan.

ERNA (*Henriku*) Bi ti tudi malo čaja?

HENRIK Ne. Hvala.

ERNA Oh, daj no! Ne bodi tak.

HENRIK Rekel sem ne!

ERNA (*se skloni, kot k porednemu otroku*)

Danes smo pa sitkani. Gotovo bi rad, da ti skuham kavo, a ne?

HENRIK Ničesar nočem! Pusti me pri miru.

ERNA Au! Naš Jež je naščeperil svoje bodice!

(*Louise*) Le kje sta se izgubila Lilly in Viggo?

LOUISE Po mojem znata poskrbeti zase. Ne sitnari.

ERNA Ne sitnari, mi je rekla! Ker mi je še predobro znano, v kakšne pasti lahko pade Lilly.

LOUISE Saj veš, da bo Viggo pazil nanjo.

ERNA Ja. Ja, to vem.

LOUISE Prej bi rekla, da si njena mama in ne sestra.

ERNA Za dvanajst let več modrosti imam od nje.

In dokler je v Parizu, sem odgovorna zanjo.

LOUISE Po mojem ti res ni treba skrbet.

ERNA Bolje, da me skrbi, kot da mi podivja.

Boš še malo čaja?

LOUISE Ga je dovolj? Sebi ga sploh še nisi natočila.

ERNA Čaja imava obe, kolikor hočeva. Našemu Ježu namreč ni do njega.

Glej ga, kako kinka s tisto svojo pipo med zobmi. Daj, no ... Samo enkrat bi potegnila. Prav zloben si!

HENRIK Ne.

ERNA Pa če bi res samo en majhen dimček?

HENRIK Ne.

ERNA Moj bog! Močen karakter, ni kaj.

Louise spet nalije čaj in nato sede nazaj na rob kanapeja.

Vem, kaj ti gre po glavi. (*Nenadoma tiho in z nju v glasu.*) Ne bom ji dovolila, da bi padla v isto past, kot sem jaz.

LOUISE Ti si vanjo padla prav z veseljem.

Zakaj bi isti užitek odrekla svoji sestrici?

ERNA Včasih si tako naivna. Z veseljem?

LOUISE Hočeš reč, da nisi srečna?

ERNA No ja, človek očitno lahko preživi skoraj kar koli. Prav to je tako nemarno.

LOUISE Menda ti ni žal? Vedno se zdiš srečna.

ERNA Bistveno je, da ne pokažeš, kako ti je. Sploh pa si zmeraj lahko najdeš tolažbo. *(Ozre se k Henriku.)* Zmeraj si lahko natlačiš polno pipo tobaka, a ne, Henrik?

Ali pa tudi ne.

Začne hoditi sem in tja.

Čudno, da se še nista vrnila.

HENRIK Bergströma si obiskala, ne?

ERNA Ja.

HENRIK In nesla si mu rože! Kako očarljivo.

Kako zelo vljudno.

ERNA Pa še res je.

HENRIK In kdaj si rože nazadnje prinesla meni?

ERNA In kdaj si imel nazadnje zlomljeno nogo?

HENRIK Aha ... Razumem. Rože si mu nesla samo zaradi noge. Seveda!

ERNA Seveda ne. Ne samo zaradi noge. Nesla sem mu jih zaradi vsega na njem. Zato, ker zdajle ne bi hrepenela po pipi, če bi bil tukaj on.

HENRIK Aha! Torej dejansko priznaš ...

ERNA Moj ljubi, moj Adonis, obsula bi te s cvetjem. Izpolnila bi sleherni tvojo željo. Če bi bil le malo manj čemerem!

HENRIK Tvojih rož sploh nočem.

ERNA *(si začne tiho popevati, stopi k Louise)* Lilly ne bi dovolila, da pride sem, ampak imela sem občutek, da ji moram. V čisto vsakem pismu me je prosila za to, dobesedno moledovala je. In če bo tekoče obvladala francoščino, ji ne bo škodilo. *N'est-ce pas?*

LOUISE Ampak, Erna ... Zakaj naj bi bilo v Parizu tako nevarno?

ERNA Življenje v divjini, med nami, umetniki, ni najboljša šola za nežnega in uglednega dekliča, ki mu je v domačih krajih usojeno življenje nadležne noblese. Tu so vajeti bolj ohlapne ... in v umetniškem svetu lahko naletiš na kar nekaj nenavadnih primerkov.

HENRIK Najbolj nenavaden izmed vseh si pa ti.

ERNA Misliš?

HENRIK Si res domišljaš, da nisem opazil, kako ga poskušaš očarati?

ERNA Ne poskušam očarati tudi tebe?

Prosim, daj mi pipo.

HENRIK Tega enostavno ne prenesem več.

Vsako stvar ženeš in ženeš, še zmešalo se mi bo.

ERNA V redu. Pa pojdi. Lahko greš, veš.

HENRIK To bi torej rada?

ERNA Ne, ne bi. Ampak tega se tudi ne bojim.

In če se bo od tvoje ljubosumnosti zmešalo obema, je po mojem bolje, da greva vsak po svoje.

HENRIK Pa smo spet tam – same grožnje!

Nekega dne me boš zrinila predaleč.

ERNA Kako daleč je predaleč?

LOUISE Pomirita se, oba ... Prosim.

ERNA Tako malenkosten je, da se mi meša.

HENRIK Če ne bi bila tako skrivnostna ...

ERNA Prav nič skrivnostna nisem! Samo prijazna sem do prijateljev! Bergström je moj prijatelj. Če bo kdaj postal več kot prijatelj, obljubim, da boš to izvedel prvi.

HENRIK Torej je možno, da postane več kot prijatelj?

ERNA Dovolj dolgo živim, da vem: izključit ne smem prav nobene možnosti.

HENRIK Ja ... In ti si prav zares živela, a ne?

Bila si marsikje. Ampak jaz o tem ne vem nič. Niti tega, s kolikimi ...

ERNA Takoj nehaj, sicer boš šel predaleč.

Dobro veš, da sem ti povedala za tistega, za edinega, čigar imena pa ne bom izgovorila.

HENRIK Ravno to je tako nevzdržno! Lahko bi ga srečal sredi ulice! Lahko bi zavil okoli vogala in se zaletel vanj! Mogoče sem se že, kako bi vedel. Zato imam na sumu vse! To je pekel!

ERNA Nikdar ga ne boš srečal.

HENRIK Kako to veš?

ERNA Saj sem ti povedala. Tako je, kot bi bil mrtev.

HENRIK Kot bi bil! Torej ni!

LOUISE Ah ... Lilly in Viggo sta se vrnila.

ERNA (*Henriku*) Niti besedice več! Niti besedice, sicer bo izvedela!

Vstopi Viggo s šopkom.

(*Vehementno.*) Kje je pa Lilly?

VIGGO Kmalu pride. (*Izroči šopek Louise.*) Naši bolnici sem prinesel vonj poletja.

LOUISE Hvala. Vsi ste tako prijazni.

ERNA (*Henriku*) No, vidiš! Tudi Viggo je prinesel rože človeku, ki je priklenjen na posteljo, pa se nihče ne zgraža!

VIGGO Lilly je šla v Maison Blanche po nekaj, kar menda ni za moje oči. Mislim sem, da bo že tukaj. Ustavil sem se v Café de Régence, da bi preletel časopis in ... (*Louise*) tako imam zate presenečenje.

LOUISE Prinesel si mi časopis?

VIGGO Ne. Nekoga sem povabil na obisk.

Uganeš, koga?

LOUISE Pelleja?

VIGGO Pelleja! Ne. Za pomembnega človeka gre. Za slavnega umetnika.

LOUISE V tem mestu bi bil to lahko kdor koli – za en frank dobiš cel šopek slavnih umetnikov.

VIGGO Ta je drugačen. Gre za nekoga, ki ga ti občuduješ.

LOUISE Pa ne za Allanda? Za Gustava Allanda? *Viggo prikima.*

Za slavnega Gustava Allanda?

VIGGO Natanko tega.

LOUISE Torej je v Parizu?

VIGGO Ja, po dveh letih je spet tu.

LOUISE Zakaj pa ga ni bilo celi dve leti?

ERNA Nenadoma se ni več razvijal, medtem ko so drugi umetniki napredovali zelo hitro.

Umaknil se je, z repom med nogami.

LOUISE Po čigavem mnenju pa 'se ni več razvijal'?

ERNA Njegova zadnja razstava ni bila kaj prida. In od takrat naprej ni naredil nič več izjemnega.

VIGGO Na Salonu je bilo nekaj njegovih doprskih kipov.

ERNA Eh, ja – šlo je za doprsja nekih manj pomembnih članov kraljeve družine.

VIGGO Tudi člani kraljeve družine so ljudje.

Erna se zaničljivo zasmeje.

LOUISE Kakšen je Alland?

VIGGO To boš čez nekaj minut lahko ugotovila sama.

ERNA in LOUISE Kaj?

VIGGO Sem bo prišel.

LOUISE Sem? Zakaj?

VIGGO Da bi te obiskal. Presenečenje!

ERNA (*skozi stisnjene zobe*) Kako neverjetno prijazen si.

LOUISE Kdaj pa pride?

VIGGO Zdaj! Vsak trenutek.

LOUISE Niti oblečena nisem.

VIGGO Ne skrbi – povedal sem mu, da si bolna.

ERNA No, jaz torej grem.

LOUISE Zakaj?

ERNA Saj veš, da ne prenesem genijev.

LOUISE Ostani! Pomagaj mi! O čem naj sploh govorim? Kaj naj naredim?

ERNA Pa-pa!

VIGGO Pogledajta jo! Mislim sem, da ji bom naredil veselje, pa je čisto zmešana!

ERNA Ljuba bučka. Glej, da ti bo jutri že bolje.

LOUISE Me zvečer ne boš prišla pogledat?

ERNA Bom ... Najbrž.

Poljubi Louise na čelo.

(*Henriku*) Pridi, Jež.

Henrik brez naglice vstane in iztrka svojo pipo. Odideta.

LOUISE Tako sem živčna.

VIGGO Pomiri se. Samo kihar je.

LOUISE Če bom začela blebetat, me enostavno brčni in spremeni temo.

VIGGO Tudi jaz bom šel.

LOUISE Kaj?!

VIGGO Pospraviti moram svoje stvari.

LOUISE Pogrešala te bom, Viggo. Z mano si bil tako prijazen.

VIGGO Tudi jaz te bom pogrešal. In tega, da grem nazaj domov, se niti najmanj ne veselim.

LOUISE Ker boš pogrešal Lilly?

VIGGO Ves Pariz bom pogrešal. Njo pa mogoče še najbolj.

LOUISE Hvala za vse, kar si naredil zame.

VIGGO Saj nisem kaj dosti.

LOUISE Z Erno sta skrbela zame – ves ta čas sta mi bila kakor starša.

VIGGO (se nasmehne) Tudi zaradi tega bi rad ostal. Moja pacientka me bo mogoče potrebovala.

LOUISE Ko te ne bo, da bi me razvajal, se mi gotovo ne bo več dalo pretvarjat, da sem bolna.

VIGGO Saj se ne pretvarjaš. Krhka si. Nimaš tako debele kože, kot jo imamo drugi.

LOUISE Tudi jaz se bom kmalu vrnila domov. Me boš prišel obiskat? Poleti?

VIGGO Ja ... Bom. Prisežem. (Ji ponudi roko.) Adijo.

LOUISE Prosim, ne bi počakal vsaj toliko, da pride Alland? O čem, za boga, naj se z njim sploh pogovarjam?

VIGGO Bodi takšna, kot si, to je vse.

(Nekdo potrka na vrata.) Aha! Naprej! Alland vstopi.

Je že tu. Moja pacientka mi je pravkar povedala, da so njene konverzijske moči hudo oslabele.

Louise sede.

ALLAND Ne – ne naprezajte se. Slišal sem, da ste bili zelo bolni.

LOUISE Resnično mi je v čast, da ste me prišli obiskat.

ALLAND (Viggu) Bolezni navkljub ni gospodična Strandberg očitno nič manj očarljiva.

Odhajate? Upam, da ne zaradi mene?

VIGGO Nikakor. Ujet moram večerni vlak, pa nisem še niti pospravil svojih stvari.

ALLAND Greste za dolgo?

VIGGO Najbrž.

ALLAND Vaša polsestra vas bo gotovo zelo pogrešala. Saj imam prav? Saj ste polsestra gospoda Pihla?

LOUISE Ja.

ALLAND Brez njega boste nedvomno osamljeni.

LOUISE Zelo.

Viggo pokima Louise, se pokloni Allandu in odide.

ALLAND Bi raje spet legli?

LOUISE Ne, je že v redu. Sedim lahko.

ALLAND Naj si vas ogledam.

LOUISE Bojim se, da vam ne bom ravno v navdih.

ALLAND Močno ste shujšali.

LOUISE Imela sem tifus.

ALLAND (si skrbno, s poklicnim zanimanjem ogleda njen obraz) Te poteze ... Sence ... In očil! Všeč ste mi. Zelo odkritosrčne oči imate. *Louise se nasmehne.*

(*Razdraženo.*) Nisem vam hotel laskat.

LOUISE Ne ... Saj nisem ...

ALLAND Povsem vseeno mi je, če ste grdi ali lepi. Ogledal sem si vas samo zato, ker to zahteva moj poklic.

LOUISE Poznate delo mojega brata?

ALLAND Poznam. Zelo nadarjen je. In obenem ima tudi močno željo po uspehu. Kar je redko. Ah ... Kako vam je obraz zasijal. Torej ste ponosni nanj. Gotovo vam je vsaj malo popestril življenje.

LOUISE Ja. Zelo sva si blizu. Ko sva odraščala, se je poleti vedno vračal domov. In ko je potoval, mi je pisal.

ALLAND Pa zdaj?

LOUISE Kmalu se bo poročil.

ALLAND Ah! Poroka je večini v pogubo.

LOUISE Nisem hotela reč tega.

ALLAND Ne, vendar je res. A kaj ste hoteli reč? Ko sta odraščala ...

LOUISE Ah, nič takega ni bilo.

ALLAND Nasprotno, prepričan sem, da je bilo. To vam lahko razberem z obraza. Zdi se, kot bi vas nekaj preganjalo.

Louise si z dlanmi zakrije obraz.

Življenje vam je očitno prizadelo kar nekaj udarcev.

LOUISE Lahko bi rekli tako. Ko sem bila stara sedemnajst let, mi je umrl oče. Sestra je takrat doživela živčni zlom. In mama je zbolela. Za obe nisem bila zmožna skrbet, zato je morala sestra v umobolnico. Kmalu zatem je mama

umrla. Takrat je moj zdravnik menil, da bi mi dobro delo, če bi za nekaj časa odpotovala.

ALLAND In zdaj ste prvič od doma?

LOUISE Ja.

ALLAND Ko človek prvič poleti iz gnezda, se mu rado zvrti.

LOUISE Skoraj takoj sem zbolela.

ALLAND Res neprijetno.

Je to atelje vašega brata?

LOUISE Najel ga je za eno leto, in ker je bil prazen, je predlagal, naj pridem živet sem.

ALLAND Prijeten in prostoren je. Pa še vrt imate.

Ampak ... niste nikdar osamljeni, v tem velikem prostoru, brez družbe?

LOUISE Tamle imam še majhno spalnico ... In nisem brez družbe. V tej hiši imam rojake – Erna Wallden, slikarka, živi le nadstropje višje.

ALLAND Tu živi?

LOUISE Jo poznate?

ALLAND Spoznala sva se ... Tega je že nekaj časa.

LOUISE Z mano je bila tako dobra. Ves čas je skrbela zame in zame je naredila vse, kar je lahko.

ALLAND Kakšna hvala! Nikdar si ne bi mislil, da je mademoiselle Wallden tak dobrasrčen angel.

LOUISE Na videz je mogoče robata, a srce ima res angelsko.

ALLAND Kako gromozanske oči imate!

Nikakor niste podobni bratu.

LOUISE Ne. (*Skloni pogled.*)

ALLAND (*jo posnema*) Zakaj ste to storili?

LOUISE (*plaho*) Gledali ste me ... nekam čudno.

ALLAND (*se zasmee*) Gledal sem vas povsem iskreno! (*Bolj resno.*) Podobni ste neki dami, ki sem jo poznal.

LOUISE To pojasni marsikaj.

ALLAND A to ne potrebuje pojasnila. Da gledam, je moj poklic. Da gledam, je zame tako nujno, kot je za slehernika dih. Gledam ... in vidim. In z vsakega obraza, ki si ga ogledam ... se nekaj naučim.

Tišina.

LOUISE Kdo je bila ... tista, ki sem ji po vašem podobna?

ALLAND Bila mi je zelo blizu.

LOUISE Oprostite ...

ALLAND (*hitro*) Je že v redu – s tem niste prizadejali bolečine niti sebi niti meni. Ste slikarka?

LOUISE Ne.

ALLAND Ah, ja. Torej vam preostane samo poroka.

LOUISE (*se nasmehne*) Ki nam je vsem v pogubo?

ALLAND Tako gre to – ženska se mora poročiti, sicer bo počasi skopnela. Kar bi bilo v vašem primeru velika škoda.

LOUISE Mislite?

ALLAND Vsekakor. Prepričan sem, da bi vi moškega – kot temu rečejo – zelo osrečili. Saj ste 'dober' človek, kajne?

LOUISE (*veselo*) Žal sem res.

ALLAND Torej ste to opazili tudi vi. Raznorazne pridige, naj bomo dobri, so zgolj koristljubje. Kajti dobre ljudi vedno pomendraj. Zapomnite si to! Za človeka je mnogo bolje, da ubija, kot da ljubi.

LOUISE To je strašno! Ne govorite tako.

ALLAND Tako pač je.

LOUISE Ne verjamete v ljubezen?

ALLAND O, ja ... A ne verjamem v ženske. Le redke izmed njih so kos temu, da so ljubljene.

LOUISE Kaj mislite s tem?

ALLAND Ženske preprosto ne prenesejo tega, kakšni smo moški. Tega, da je za nas ljubezen zgolj epizoda v življenju.

LOUISE Če je res tako, je to v čast našemu spolu.

ALLAND Ste prepričani? Spomnim se neke ženske ... mislim, da je bila slikarka. Dve leti je živela z mojim prijateljem. Tudi on je bil slikar in drug drugega sta podpirala pri svojem delu in si pomagala. A bila je mlajša in kot umetnica manj znana. Končalo se je, kot se vedno.

LOUISE Kako?

ALLAND Ljubezen je zgolj ogenj, ki se razplamti ... in ugasne. Sije, a za kratek čas. Prijatelj in njegova ljubimka sta se razšla. Drug drugega sta se naveličala.

LOUISE Ona se je naveličala njega?

ALLAND Vas je to vznemirilo? Ja, naveličala se ga je! A kasneje ga je zasovražila ... Kar se vedno zgodi ženskam, ki ne ljubijo več.

LOUISE Vedno?

ALLAND Prav to je točka, ki vašemu spolu ni v čast. Moškemu vedno ostane vsaj nekaj naklonjenosti do ženske, ki jo je ljubil. Ženski pa nikdar.

LOUISE Tako vendar ne morete posploševat. Ampak kako je zdaj z njo, s tisto slikarko?

ALLAND Prav lepo ji gre, pa lepa hvala! Ko je bila z njim, je naslikala avtoportret. Bil je mojstrovina – drzen, brezkompromisen, resničen. Vključili so ga v razstavo, zanj je prejela vse mogoče nagrade in nato so ga odkupili za nacionalno zbirko. Z njim se je začela njena kariera in še več: dal ji je samozavest, ki je za umetnika najpomembnejša.

LOUISE Pa potem?

ALLAND Vsako leto ima razstavo. Če je ne bi poznal, bi prisegel, da je avtor njenih slik moški, tako dobre so.

LOUISE Ne govorim o njenem delu. Zanima me, kaj se je zgodilo z njo ... Kaj se je spremenilo v njej.

ALLAND Prav zato je njeno delo tako močno. Po mojem bi lahko vse skupaj povzel s tremi besedami: *ta ženska sovraži*. Ljubezen ni bila nič drugega kot kratek trenutek, a njen plamen je iz nje skoval resničnega umetnika.

LOUISE Uboga ženska!

ALLAND Ne! Teža ne bi rekli, če bi vedeli, kako nastanejo velike umetnine.

A čas je, da se poslovim. (*Nenadoma se zasuče nazaj k njej.*) Zakaj ste rekli 'uboga ženska'? Ko sta bila skupaj, sta oba ustvarila svoja najboljša dela. Tudi on.

LOUISE Zaradi nje?

ALLAND Kdo ve? Meni vsako ljubezensko razmerje prinese novo umetniško stvaritev.

LOUISE Res? Kaj ste torej ustvarili v zadnjih dveh letih?

ALLAND (*se nasmehne*) Bojim se, da zgolj nekaj nepomembnih doprsij. (*Se pokloni v slovo.*) Kako dolgo boste še ostali v Parizu?

LOUISE Atelje je najet do julija.

ALLAND Torej vam ostane še nekaj več kot mesec dni. In vaš vrt je očarljiv – divji in skriven. Tu imate mir pred svetom.

LOUISE Vam je všeč?

ALLAND Všeč mi je vse, kar vidim tu. Lahko bi bilo resnično ljubko. A vi ste špartanka. O tem priča vaša obleka, pa tudi pričeska – tako stroga je!

In če ste povsem iskreni: kakšna je vaša sodba o meni? Je uživati življenje greh? Ko sije sonce, se skrijete pod sončnik ali se splazite v senco? Jaz se ne. Kadar sonce najbolj pripeka, se z veseljem valjam po travi. Torej mislite, da sem plitek?

Louise skomigne.

LOUISE Ne. Toda občutek imam, da svet, v katerem živite, ni isti kot moj. *Priteče Lilly. Ko opazi Allanda, se ustavi, postane ji nerodno.* Mademoiselle Wallden – monsieur Gustave Alland.

Lilly ga pozdravi.

LILLY Je Viggo že šel?

LOUISE Ja, mudilo se mu je pospraviti svoje stvari.

LILLY O, ne!

LOUISE Dolgo te ni bilo ...

LILLY Pri Madeleine so imeli tako lepo poroko ... Enostavno morala sem si jo ogledat in sem čisto pozabila na uro.

ALLAND (*ki ga Lilly očitno privlači*) Ne skrbite, mademoiselle Wallden. Gotovo se bo vrnil.

LILLY Mislite?

ALLAND Dlje ko vas gledam, bolj prepričan sem v to.

ERNA (*iz veže*) Lilly! Je Lilly tu?

LILLY Že grem!

ALLAND (*se prikloni*) Upam, da vas bom zelo kmalu spet videl in boste do takrat povsem ozdraveli. (*Seže po Louisini roki.*) Kakšna ljubka dlan. Krhka, brezkrvna mala stvar, a tako odlična in elegantna.

Poljubi roko. Louise jo umakne.

Zakaj ste to storili? Kaj je narobe z moškimi v vaši deželi? Damam ne poljubljajo rok?

LOUISE Jih, ampak ...

ALLAND Jaz dami vedno poljubim roko – če je le lepa.

Lilly si sname rokavico in si ogleda svojo dlan.

Nasvidenje, mademoiselle Wallden.

Alland že hoče oditi, ko vstopi Erna.

Zagleda ga, stopi vstran in zapiči vanj svoj pogled. Alland se hitro prikloni in odide.

LOUISE Je vse v redu?

ERNA Ja, seveda. Samo nekoliko sem se prestrašila – mislila sem, da je monsieur Alland že odšel, ko sem vstopila, pa je takole prežal za vrati. (*Se poskuša zasmejati.*) Očitno me je tisti moj Jež s svojo sitnobo dobro razdražil. (*Lilly*) Zakaj pa nisi takoj prišla gor?

LILLY Mislila sem, da bo Viggo še tukaj.

ERNA Viggo, Viggo, Viggo! Ti je treba tekat za njim, in to prav povsod?!

LILLY Ampak saj si sama rekla ...

LOUISE Kaj pa je, Erna? Vsa se treseš.

ERNA Nisem čisto pri sebi. Živci pač.

Louise jo popelje do kanapeja in jo posadi.

LOUISE Sedi. Uboga stara amazonka.

ERNA Vse bo še v redu. (*Skoči pokonci.*) Lilly, si se poslovila?

LILLY Od koga?

ERNA Od koga? Od svojega princa na belem konju, od koga pa?

LILLY Ne, nisem se.

ERNA Torej se bo gotovo v kratkem vrnil.

LILLY Kaj pa vem!

ERNA Seveda se bo.

LOUISE Ti je hudo – ker gre?

LILLY Moje življenje bo tako prazno, tako grozljivo prazno.

Louise poljubi Lilly na čelo.

DRUGO DEJANJE

Junjski dan v Parizu.

Isti atelje, a z več pohištvu, zavesami na oknih in nekaj velikimi japonskimi laternami, ki visijo s stropa. Na mizi je velika vaza, polna rož. Na manjši mizi ob kanapeju je Allandov portret.

Louise, zdaj v elegantni in novi pariški obleki, pozdravi Hišnico, ki je pravkar vstopila.

HIŠNICA Dvaindvajsetega junija smo in prvega julija pogodba ...

LOUISE Najem bom podaljšala za mesec dni. Za dva meseca.

Dobro, za tri, če je to res nujno.

HIŠNICA Ateljeja ne smem oddat za manj kot eno leto, kar sem vam že povedala, in to ravno zadnjič.

LOUISE Pa za šest mesecev. Najem bom podaljšala za šest mesecev.

HIŠNICA Najamete ga lahko za dvanajst mesecev ali pa nič. Novi najemnik že čaka na odgovor in najemnino bi poravnal nemudoma. Nemudoma!

LOUISE Saj bi jo tudi jaz.

HIŠNICA Torej imate prednost.

LOUISE Polovico bi plačala takoj, preostanek pa prvega septembra. Celotnega zneska trenutno pač nimam pri sebi.

HIŠNICA Do septembra lahko počakam. A saj mi boste dali tudi kakšno malenkost za dodatne usluge, kajne?

LOUISE Če mi boste dovolili, da uredim zadeve, kot sem vas prosila ...

HIŠNICA Poosebljena obzirnost sem. Tudi jaz sem nekaj malega potovala, veste. Štorasta kmečka bunka nikakor nisem in to je za vas prednost.

LOUISE (*nepotrpežljivo*) Ja. Ja ...

HIŠNICA Lepo. Ustreza mi, da vas imam tu – zato vam bom tudi podaljšala najem. In gospod Alland me nikakor ne moti – tako odličen gospod je, tako olikan!

- Louise stopi k omari in začne šteti denar.*
 Če bi želeli, da vam prinesem kakšno malenkost iz trgovine ali kaj podobnega, sem vam na uslugo.
- LOUISE** (*ji izroči denar*) Izvolite. Po mojem je točno.
- HIŠNICA** V redu. Napisala vam bom potrdilo o prejemu plačila ... Ampak pomeniva se še o pohištvu. S prvim julijem vam bom lahko ponudila tudi vso opremo, ki jo je najel vaš brat.
- LOUISE** Mogoče bi se o tem pogovorili kasneje.
- HIŠNICA** Prav. Vse lahko urediva natanko tako, kot boste želeli.
Odide.
- LOUISE** Moj bog – nora sem. Nora! A ne morem si pomagat.
Hišnica spet vstopi.
- HIŠNICA** Spet sta tukaj – tista slikarka in njena sestra. Naj ju ...
- LOUISE** Kar naj prideta.
- HIŠNICA** Če vi tako hočete. Samo to imam v mislih, kaj je najboljša za vas. Nikdar ne bi nikogar spustila naprej, če bi mi vi naročili, da ste šli ven.
- LOUISE** (*zmedeno*) Ja, ja!
- HIŠNICA** To počnem iz naklonjenosti – Bog ve, da iz čiste naklonjenosti do vas in lepega gospoda. Ne razumite me narobe, seveda, toda nekdanj sem bila mlada, veste ... Pa ne, da se mi to zdaj pozna! In spomnim se, kako je bilo ... O ja, vsekakor se spomnim, kako je bilo ...
Naglo odide.
- LOUISE** (*sebi*) O, Kristus, kod hodi? Kaj sem naredila narobe? Zakaj ne pride?
Vstopita Erna in Lilly.
- ERNA** Poštar je prinesel dobro novico.
Louise pomoli odprto pismo. Louise ga zmedeno prebere.
- LOUISE** Ne razumem ...
- ERNA** Česa ne razumeš? Dobila sem umetniško štipendijo!
- LILLY** (*veselo*) Devet tisoč kron! No, tri leta bo dobivala po tri tisoč.
- LOUISE** (*šibko*) Res lepo, Erna.
- LILLY** In to pomeni, da lahko ostanem tukaj tudi jaz!
- ERNA** Tega nisem rekla.
- LILLY** Saj ne bi imela srca, da bi me poslala nazaj.
- LOUISE** Tudi jaz bom še malo ostala tukaj – vsaj za nekaj časa.
- ERNA** Ampak mislila sem, da si tega ne moreš privoščiti.
- LOUISE** Zdi se mi, da bi nekaj časa še lahko shajala.
- LILLY** Tako se govori! Konec koncev imaš denar. Samo tistemu tvojemu bančniku moraš pisat. Tako sem srečna! Tako se bomo zabavale!
- ERNA** (*robato*) O, se bomo res? Louise se je povlekla tako globoko v svoj mali svet, da jo še komaj kaj vidiva.
- LILLY** (*z roko okoli Louisinega pasu*) Ja, ampak zdaj jo bova zvlekli nazaj na plan!
- LOUISE** Ne govori tako!
- ERNA** Vedno, kadar te zadnje čase obiščejo prijateljice, te ni doma.
Opazi Allandov portret, kar jo za hip spravi iz ravnotežja.
- LOUISE** Dostikrat grem v gledališče ... poleg tega pa hodim tudi k uram francoščine.
- ERNA** (*zre v portret*) Kdo je pravzaprav tvoj inštruktor?
Neprijetna tišina.
- LILLY** Saj res! Viggo mi je pisal.
- LOUISE** (*hladno*) Ja?
- ERNA** Šestnajst strani nesmisla.
Lilly stopi k oknu in začne brati.
 Tukaj je vse čisto drugače! Prostor je isti, v njem pa je toliko novih reči. Zapravljaš, kot da bo jutri konec sveta, kaj? Oh, ne vzemi tega narobe. Saj veš, da ne morem iz svoje kože in vsem igram mamu.
Louise se obrne stran.
 Ti grem na živce?
- LOUISE** Ne.
- ERNA** Saj, kar počneš, se me najbrž ne tiče. Glej to – spet bere tisto pismo! Že četrtrič.

LILLY Saj ne berem, samo nekaj sem hotela preverit.

ERNA Ja, čisto vsako od šestnajstih strani pisma.

LILLY Oh, bodi tiho! Louise sploh še ne ve, da je Viggo našel založnika za svoje kratke zgodbe in zdi se mu, da bo lahko tukaj dobil stalno službo pariškega dopisnika, in ...

ERNA In, in, in! Vsi polagamo toliko upanja na reči, ki se potem ne zgodijo.

LILLY Ti si pa danes prav sitna.

ERNA Oprosti. Nihče ni vsak dan kot žamet.

LILLY Pa čeprav si ravnokar dobila štipendijo?

ERNA Seveda sem vesela. Poslušaj, Lilly ... Zakaj ne bi skočila gor v atelje, za vsak primer, če se prikaže gospod Leseni Kip. Obljubil je, da mi bo pomagal vse skupaj pripraviti ... (*Louise*) Imeli bomo zabavo, Bog nam pomagaj. Zato sva prišli dol – radi bi te prosili, da nas počastiš s svojo prisotnostjo.

LOUISE Zelo si prijazna. Ampak nisem prepričana, če bom lahko ...

ERNA (*Lilly*) Daj, pohiti. Če ne bo nikogar, ko pride, ga bo začelo metat in nazadnje bo ves besen odšel.

LILLY Saj prideš kmalu, kajne?

ERNA Ja, kmalu.

LILLY Mislim ... Če si sam s človekom, ki samo sedi in gleda predse, postaneš majčkeno živčen.

Lilly odide. Erna stopi k Louise in se s pogledom zapiči vanjo.

ERNA Saj nam ne boš spet zbolela, a ne?

LOUISE Zakaj pa to?

ERNA Zdiš se mi precej na koncu. Bleda si kot zid in ... Kaj ti je?

Vem, da si jokala, ne pretvarjaj se, da nisi.

Govoriš z ekspertom za te reči. Nikakor nisi prvi takšen primerek, ki ga vidim.

LOUISE Slabo sem spala.

ERNA Aha, razumem. In to je vse, kaj?

In – mimogrede – kako pogosto te pravzaprav obišče Alland?

LOUISE Ne prav pogosto. Vsake toliko. Zadnje čase tako rekoč sploh ne. Ampak po drugi strani sem tudi sama bolj poredko doma ...

ERNA Za te igrice ti manjka izkušenj, a ne?

LOUISE Kako to misliš?

ERNA Lažeš. Po mojem ne bi smela več dolgo ostat tukaj.

LOUISE Hvala za nasvet, ampak ...

ERNA Kako zelo si shujšala! Tipično!

LOUISE Ampak, Erna ...

ERNA Vem, da tega ne bi smela reč ... pa bom vseeno. Pazi se Allanda. Okruten je.

LOUISE Kaj pa veš o njem?

ERNA Poznam ga prek prijateljice. Iz njegega življenja je napravil pekel ... potem pa jo je dal na čevelj.

LOUISE To ni res! Razšla sta se sporazumno. Drug drugega sta se naveličala.

ERNA *Kaj?*!

LOUISE O tem mi je povedal čisto vse.

ERNA Resda? (*Se spravi k sebi.*) No, ja. Res je. Tako poteka njegov skrbno načrtovani napad. In seveda nikdar ne pove, o kom pravzaprav govori. Ampak resnico nekoliko olepša – zapomni si to, olepša jo – laskavo, predvsem do sebe.

LOUISE Zakaj, zaboga, misliš, da bi jaz ...

ERNA Ker sem ga ravno srečala. Zunaj.

LOUISE (*srečno*) Tukaj? Zunaj?

ERNA Ja, ja. Zdelo se mi je, da je namenjen sem, ampak ko me je zagledal, je hitro zavil za vogal.

LOUISE Če gre že mimo, se včasih na kratko oglasi.

ERNA Saj. Boš zvečer prišla?

LOUISE Kam?

ERNA Si že pozabila? Pred komaj petimi minutami sem te precej blagohotno povabila na zabavo.

LOUISE (*se zasmije*) Ja ... Seveda se spomnim. Nisem pa prepričana ... Najbrž vas bom prišla pogledat.

ERNA Razumem. Kako strašno prijazno od tebe. (*Priprtih oči se zazre v Louise.*) Torej pričakuješ Allanda?

LOUISE Če pa ga že tako dolgo ni bilo in ...
ERNA Najbrž se ni oglasil že cela dva dneva.

To je res tako dolgo, a ne?

LOUISE Erna, prosim, ne razjezi se, ampak zdaj bi te res prosila, če bi lahko šla.

ERNA Oh, za božjo voljo!

Erna odide.

Louise zaskrbljeno hodi sem in tja. Igra se z lasmi, se poskuša zamotiti s knjigo, a se ne more umiriti.

Vstopi Alland. Odkoraka k Louise in jo poljubi na čelo.

LOUISE Končno! Misliła sem že, da te nikdar več ne bom videla.

ALLAND (*hladno*) Saj si ne želiva, da bi zapadla v monotonost, kajne?

LOUISE Si bil jezen name?

ALLAND Ne ... A prišel sem obiskat tebe. Ne tvojih prijateljic!

LOUISE Z njima se ne videvam več.

ALLAND Zadnjič, ko sem prišel, sta bili obe tukaj. Tako je bilo prav vseeno, ali sem pri tebi še jaz ali ne.

LOUISE (*proseče*) Prosim, obiskuj me – tako pogosto, kot si me prej.

ALLAND Nočem te delit z drugimi.

LOUISE (*na robu solz*) Zadnje dni mi je bilo tako hudo.

ALLAND Pozabi na to. Zdaj sem tukaj. In ... kaj je to? Nova obleka. Meni na čast?

LOUISE Ne! (*Se zasmije.*) Ja. Je.

ALLAND Zadnje čase je v tvojih očeh nova svetloba. In naučila si se smejat.

Louise spusti pogled, da ga umakne pred njegovim preiskujočim.

Še zmeraj pa se oblačiš v črno. Zmeraj v črno. No ... lepa je temu navkljub. Toda potrebuje rože!

Iz vaze potegne nekaj vrtnic in jih pripne na njeno ramo.

Tako – je že bolje!

Poglej se – kako suha in krhka si. Če bi te ovili v gazo in svilo in čipke, bi bila kot nezemeljsko bitje, duh otroka iz pravljice.

Se zavedaš, kako si se pomladila? In kako žariš?

LOUISE Svet se mi še nikdar ni zdel tako lep kot zdaj. Vidim ga s popolnoma novimi očmi – sonce, rože, to veliko, staro, lepo mesto s svojimi sivimi mostovi in uličnimi svetilkami, ki vse odsevajo v reki. Sapo mi jemlje.

ALLAND Tudi sama si postala skoraj lepa.

LOUISE Želim si, da bi bila. Vem, da lepe ljudi občuduješ.

ALLAND Tebe bi občudoval, čeprav ne bi bila.

LOUISE (*mu seže v roko*) Hvala. To mi pomeni več, kot če bi rekel, da sem lepa.

ALLAND Kakšna hecna stvarca si! Ko sem te prvič videl, si bila kakor uboga, izgubljena, ranjena mala ptica. (*Popelje jo k ogledalu.*) Si res taista ženska?

LOUISE Vsi prijatelji pravijo, da sem videt veliko mlajša.

ALLAND Sedi in mi dovoli, da sem tvoj najboljši prijatelj.

Sede, Alland ji spusti lase.

Kje imaš glavnik? Kakšne lepe, goste lase imaš. Glej, kako nežno in elegantno ti padajo na čelo. Prav njih vztrajno mučiš, ko si jih nasilno spenjaš. Z njimi bi morala ravnat tako ... in takole ...

In tako! No? Kaj praviš?

LOUISE Všeč mi je.

ALLAND Mi bo torej tista grozljiva figa v prihodnje prihranjena?

LOUISE Bo.

ALLAND Takšna si mi všeč.

Poljubi jo.

LOUISE Torej sem srečna.

ALLAND Potem pa me objemi! Sama od sebe. Pokaži mi, koliko si zrastle, odkar sva se spoprijateljila. Pokaži mi, da si zdaj svobodna in močna in boš sledila svojemu resničnemu duhu.

Louise obotavljaje vstane. Nasmehne se ji.

Poglejte jo, mojo Lulu.

Te lahko tako kličem?

LOUISE Seveda. Ampak še zmeraj me je strah.

ALLAND (*jo objame*) Strastna si, moja Lulu.

A, povej, si tudi močna?

LOUISE Moram bit močna? Saj imam tebe, kajne?

ALLAND Kaj pa, ko me ne boš imela več?

LOUISE Kako to misliš?

ALLAND Povedal sem ti – ljubezen ne traja večno.

Louise se umakne.

Tudi ti me boš nekega dne sovražila.

LOUISE Ne. Ne bom te.

ALLAND (*nežno*) Kako to veš? Če bi doživela brodolom in bi bila sama z mano na splavu sredi oceana, eden od naju pa bi moral umret ... S kremplji in zobmi bi navalila name. Taka je človeška narava – tvoja, moja, nas vseh.

LOUISE Ne govori tako. Prosim.

ALLAND Pokaži mi ljubezen, ki se tiho umakne in umre.

LOUISE Raje bi umrla, kot da bi te prizadela.

ALLAND Tega ne veš. Tega ne boš vedela, dokler ne boš stala tu povsem sama.

LOUISE Sama? Po ...

ALLAND Po vsej tej sreči.

LOUISE Ne straši me.

ALLAND Želim si, da bi prišla k meni brez vseh iluzij.

LOUISE Ne razumem te! Ravno prej sem še mislila ...

Zdaj pa ne vem več, kaj naj si mislim!

ALLAND Poglej me.

Nagne se k njej in jo prisili, da ga pogleda.
Kaj vidiš?

Louise je nerodno.

V mojih očeh vidiš resnico. A k nikomur se ne bom priklenil, nikdar. In nikogar ne bom priklenil k sebi. To je tisto, kar moraš razumet.

LOUISE Ampak to je ...

ALLAND To je svoboda! To je veselje in življenje – zate, ki še nikdar nisi res živela.

LOUISE To je življenje, kakršnega si ne želim živeti.

ALLAND Torej se ga preveč bojiš, da bi ga. Pa naj bo. Sledi svoji naravi.

LOUISE (*proseče*) Ne jezi se.

ALLAND Čeprav si tako strahopetna?

LOUISE Ne gre za strahopetnost.

ALLAND Za kaj pa? Se ti gnusim?

LOUISE Ne ... Ampak ljubezen opisuješ, kot da je nekaj začasnega, kot da je kakšno posojilo ...

ALLAND Jaz ljubezni nikdar ne opisujem. Ko je tu, sije iz mojih oči, seva iz vsega mojega bitja. Kaj bi še rada? Zagotovila, obljuje, priseže ... Da te bom 'večno ljubil', da te bom ...

LOUISE Ne. Niti tega te ne prosim. Želja ... odkriti nameni ... to bi bilo dovolj.

ALLAND Vsekakor nameravam živeti in se oklepat življenja. A to ne pomeni, da si lahko za eno samo sekundo podaljšam čas, ki mi je bil dodeljen. Natanko tako pa je tudi z ljubeznijo.

LOUISE Nisi me razumel.

ALLAND Ženske vedno to rečejo.

LOUISE Bi spremenila temo? Naj bo tako, kot je bilo prej.

ALLAND Kot je bilo prej! Nikoli in nikdar ne more bit tako, kot je bilo prej. Lahko je več ali pa je manj, kot je bilo prej. A nikdar ne more bit enako. Zato se moraš odločit.

LOUISE Brez tvojega prijateljstva ne bi preživela.

ALLAND Kakšne zablode! Ženske lahko vse preobrnejo v laž.

Pobere klobuk, da bi odšel.

LOUISE Ostani, prosim!

ALLAND Ne bodi tako tragična! Če si mademoiselle želi, bom pač ostal. A neprijetno bo, za oba.

Sede. Tišina.

Ne boriš se z mano, boriš se s sabo. Ruvaš se z lastnim duhom, pritiskaš ga ob tla, s prsti se oklepaš njegovega vratu, da hlasta za sapo ... A niti z mezincem ne bom mignil, da bi ti pomagal.

LOUISE Zakaj si tak? Gustave, prosim, bodi spet, kakršen si bil prej.

ALLAND Kaj lahko še rečem? (*Skrajno olikano.*) Dovolj mi, da ti povem zgodbo. Prosim, sedi – tjale. Ne skrbi. Nikdar ne bi poskušal vzeti nečesa, kar mi ni bilo ponujeno. Celo na potovanje okoli sveta bi se lahko odpravila z mano, pa bi bila povsem varna. Niti dotaknil se te ne bi, niti za las bližje ti ne bi prišel, kot sem ti zdaj, mademoiselle Strandberg,

LOUISE Kliči me Lulu.

ALLAND Zakaj bi te klical Lulu? Med nama ni bližine. Tujca sva, saj si tako hotela. Te moja zgodba ne zanima?

LOUISE Ja, seveda me.

ALLAND Govori kajpada o meni. Umetniki, ki doživijo blokado, in moški v določenih letih vedno govorijo o sebi. Si to opazila?

LOUISE No ...

ALLAND Trenutno delam na doprsju neke dame. Zelo je privlačna – resnično grde ženske me le redko najamejo. Drži se me sloves, da nikoli ne olepšujem njihovega videza.

LOUISE Gotovo je mnogo kiparjev, ki to počnejo. Svoje naročnike olepšajo, potem, tako slišim, pa jim zaračunajo višji honorar.

ALLAND Resda?

No, ženska, na kateri delam trenutno, ima enega tistih obrazov, ki jih zelo težko upodobiš. Očarljive namreč niso same poteze njenega obraza, temveč izrazi, ki jih te poteze tvorijo s svojo gibkostjo. Njena lepota ni vsakdanja, običajna – gre za nekaj mnogo globljega, za lepoto duše. Ko govoriš z njo, jo lahko občutiš – naelektri te. Gre za skrivnosten čar, ki ga imajo določene ženske in vedo, da ga imajo.

Louise ne more prikriti svojega nemira.

Takoj se mi je zasmilila – zdi se tako osamljena. Poročena je z madžarskim mogotcem, ki živi samo za svoje konje in konjske dirke. Nemogoče bogat je, na

desetine ljubic ima in povsem zanemarljivo svojo ženo.

LOUISE Čeprav je tako lepa?

ALLAND Zdi se, da ga njegove fantazije vodijo drugam. Sploh pa je, kot že veva, moč lepote prehodna.

LOUISE Kaj pa ona?

ALLAND Prežeta je s plemenitostjo. In ponosom. Razgledana je in prekrasna. Celo jato oboževalcev ima, a se ji zdijo prazni in dolgočasni. Z njimi se igra kot s kužki, in ko jo začnejo dolgočasiti, jih ošteje in nažene. Takšna ni po svoji krivdi – ni snob, a preprosto nobenega od njih ne ljubi. In hrepeni po nekem, ki bi ga ljubila. Kajti vsemu svojemu sijaju navkljub je njeno življenje popolnoma prazno.

LOUISE (*z naporom*) Jo poznaš že dolgo?

ALLAND Počutiva se, kot bi se poznala mnoga leta.

Je s tabo vse v redu? Nekam bleda si.

LOUISE Nič mi ni.

ALLAND Takšne ženske se mi zdijo neverjetno očarljive. Tako povsem se obvladajo, tak uvid imajo ... Obenem so svobodne, a od vsega ločene ... skoraj deviške. Za njo stoji polna teža njenega stanu in moči, pa tudi intelekta. V njeni krvi je prefinjenost generacij. Samo način, kako se oblači ...

No, tak pač sem, vseč mi je, če se ženska lepo oblači. Vem, da je to nekaj, kar ti preziraš.

LOUISE (*v vse večji stiski*) Ne! To ni res ...

Tega ne ...

ALLAND Občutek imam, da me že ovija v svoje mreže. Enega teh dni bom postal njena žrtev.

Louise se opoteče.

Le kaj ti je?

Zazre se ji v obraz, smehlja se.

Moj bog – je resnica tako boleča?

Seže po njeni roki in jo poljubi. Louise jo sunkovito umakne.

LOUISE Ne! Res misliš, da sem tako lahkoverna in naivna? Samo zato, ker nisem živela v

velikem, širnem svetu, kot si ti? Ampak tako zelo se motiš. Vem, kaj se greš. Vedno sem vedela. Hotela sem samo ... samo to ... Zanimalo me je, kako se bo zadeve lotil ta konkretni Don Juan. Zaslepila te je lastna obsedenost s samim sabo. Padel si v mojo past ...

ALLAND (*pobere klobuk*) Torej se ni sprožila ravno uspešno, kajti jaz zdaj odhajam.

LOUISE Zame je bilo fascinantno opazovat ženskarja pri delu – slovečega umetnika in zapeljivca ...

Ampak, kaj pa ti? Kaj je tvoj izgovor?

ALLAND Imel sem en sam motiv in tega ne bi analiziral. Če ptič poje – kaj bi raje storila? Bi zarezala vanj, ga nagačila in zaprla v stekleno vitrino? Ali pa bi ga raje pustila, da poje in se veseli svoje pesmi?

LOUISE Ptiči, ptiči, ptiči! Zakaj zmeraj govoriš o ptičih?!

Ampak tudi prav: kakšna trofeja bi bil zate tak dolgočasen star golob, kot sem jaz? Zakaj si me kar naprej zapeljeval? Kaj *hočeš* od mene?

ALLAND (*hladno*) Ničesar nočem. Plovem s tokom, da bi videl, kam me bo popeljala reka življenja.

K tebi sem pristopil kot eno človeško bitje k drugemu – odprt, zaupljiv in brez skrivnih namenov. Preprosto všeč si mi bila!

Potem sem te spoznal in postala si mi še bolj všeč.

Tako sem se želel dotaknit tvoje roke, te poljubiti, te objet.

Je to tako nezaslišano? Za povsem naravno stvar gre, tako naravno, kot je dih: všeč si mi; želim si te; objamem te.

In ti objameš mene in mi izkažeš naklonjenost, kot sem jo jaz tebi.

Tako sem si mislil.

Ves ta čas pa ... Vse, kar si želela ti, je bila nekakšna spolna izkušnja. Ti, s svojimi strogimi moralnimi principi! Sramuj se, nespodobna ženska!

Louise sede, si z dlanmi pokrije obraz, zajoka. Alland živčno koraka sem in tja. Glej ... žal mi je. Res. A kaj lahko storim? Vse to je tako neprijetno.

In kakšen nečimrn norec sem bil, da sem ti dal svoje doprsje. Prepričan sem, da si ga boš zdaj z veseljem spravila spred oči.

LOUISE Ne ... Ne še tega! Lahko obdržim vsaj tvoj kip?

ALLAND (*njen obup ga gane*) Saj ni tako hudo.

LOUISE Prosim, lahko obdržim vsaj tvoj kip?

ALLAND Ja. Seveda, če ga hočeš.

Ko bi le pustila, da se razvija, ta stvar med nama. Zakaj si jo morala uničiti, zakaj si jo poskušala analizirati, in to tako nerodno?

LOUISE Ja, saj vem. Zakaj? Bog! Zakaj?

ALLAND Si mislila, da mi je vseeno? Samo zaradi tiste zgodbe, ki sem ti jo povedal?

LOUISE Ja!

ALLAND In najbrž te je bilo tudi sram, ker me nisi odklonila že prej?

LOUISE Ja.

ALLAND Ne moreš pričakovat, da boš razumela nekoga, kot sem jaz.

Tega sploh ne poskušaj. Tvoje meščansko, malo merilo je zame neustrezno. Enostavno mi ni kos. Ne pristajam na iste norme.

'Zakaj?' me vprašaš. 'Zakaj?' Vprašanje te ni vredno. Kaj pomeni tako vprašanje? Kako lahko razložim, zakaj si želim poljubiti žensko? Če tega ne bi občutil, tega ne bi počel!

LOUISE Tako me je bolelo, ko si pripovedoval o tistem. Še sama ne razumem ...

ALLAND Bala si se, da te bom imel za preveč 'lahko'.

LOUISE Ja.

ALLAND (*nenadoma nežen*) Kako si lahko takšna – s temi tvojimi očmi in tem čelom in temi ustnicami?

LOUISE Če bi vedel, od kod prihajam, kako sem bila vzgojena ... Bi morda razumel in mi odpustil.

ALLAND Ubogo bitje! Imela si trdo življenje. Napravilo te je sumničavo in defenzivno.

Kar si storila, si samo zato, ker si se s tem poskušala obvarovat. Mislila si, da te bom prizadel in samodejno si usekala. To bi moral vedet.

LOUISE Ja. Mislim, da sem se bala, da se me boš dotaknil pregloboko.

ALLAND (se nasmehne) In tega zdaj ne misliš več?

Louise mu vrne nasmeh.

(V šali.) Torej bi se s tvojim dovoljenjem morda umaknil?

LOUISE Ostani še malo.

ALLAND Pravzaprav ne morem. (Pogleda na žepno uro.) Njeno visokost sem že tako pustil čakati več kot uro. Danes moje delo ne bo kaj dosti napredovalo.

LOUISE Ampak ... Prosim ...

ALLAND Prosim, ne vztrajaj, naj bom nevljuden do dame!

LOUISE Danes te torej ne bom več videla?

ALLAND Ničesar ti ne morem obljubit.

LOUISE Prosim, pridi potem nazaj!

Alland se prikloni, ji poljubi roko.

ALLAND Au revoir. À bientôt, peut-être!

Odide.

Louise gleda za njim skozi okno. Zazre se v dlan, ki ji jo je poljubil, nato nanjo pritisne ustnice.

Skozi vhodna vrata zaslišimo glasove.

HIŠNICA Pa če vam pravim, da je ni doma.

ERNA Utihni že, ti trapasta veščica!

Erna vstopi s Hišnico za petami.

HIŠNICA Rinila je naprej in zame se sploh ni zmenila ...

ERNA Z mademoiselle Strandberg se morava pogovoriti.

HIŠNICA Pa sem ji dopovedovala, da vas ni doma!

ERNA Glej no, očitno je – pred nama stoji.

HIŠNICA Pa res.

LOUISE (Hišnici) Bi naju pustili sami, prosim?

HIŠNICA Prav. Prav! Naslednjič bom torej spustila naprej cel Pariz.

Hišnica odide.

ERNA (razburjeno) Pogovoriti se morava.

LOUISE No, torej sedi, Erna.

ERNA Hvala. (Se postavi pred Louise.) Kar naravnost k stvari bom šla. Za Allanda gre.

LOUISE Za Allanda?

ERNA Vem, da je pravkar odšel. Čakala sem, da bo.

Louise se zazre vanjo.

Rekla si, da ti je povedal zgodbo o neki ženski, slikarki ...

LOUISE Ja, ja ...

ERNA To sem bila jaz.

Kratka tišina.

LOUISE O tem vem vse. Vse.

ERNA Ne bi rekla. Veš samo tisto, kar ti je povedal on. Njegova verzija pa se zelo razlikuje od resnice.

LOUISE Lagal ne bi.

ERNA Ne, bi pa resnico naslikal z drugimi barvami! Hipnotiziral bi te, da bi vse videla skozi njegove oči in ... (Se prisili, da se umiri.) Ti je rekel, da sta se oba naveličala drug drugega?

LOUISE Je.

ERNA On se je naveličal. Jaz pa ne. A zapustila sem ga. Rekla sem mu, da je med nama konec, tudi zame.

LOUISE Torej ni kriv on! Ti si.

ERNA Nekaj ponosa mi je le ostalo. Ne bom se zadovoljila z miloščino moškega, ki je bil nekaj zaljubljen vame.

LOUISE Pa nisi že od začetka vedela, da se bo tako končalo?

ERNA Prav vseeno je, kaj veš! Po malem, počasi te premami, pridiga ti o svobodni ljubezni, te hrani z ostanki resničnih čustev, dokler – kljub svojim najboljšim namenom – ne podležeš lastnim iluzijam.

Louise spusti pogled. Erna jo prime za roko.

Mislim, da bi morala iz Pariza, Louise.

LOUISE Ne morem.

Ne, ne skrbi. Med nama se ni zgodilo nič.

ERNA Vem, kako pogosto pride k tebi. Če ga ni danes, bo prišel jutri ... ali pojutrišnjem.

Pijavka je. Ne bo te pustil, razen če ga prisiliš. Odrgraj ga od sebe, preden se ti zažre v meso. Pojdi iz Pariza.

LOUISE Ni tako, kot misliš. Dovolj sem močna, da ga lahko zadržim na varni razdalji.

ERNA Še bolj si šibka, kot sem bila jaz ...

LOUISE Ne upam si stran. Moram ga videt, slišat moram njegov glas, in če sem za to prikrajšana, postane hrepenenje tako silno ...

ERNA Misliš, da je varneje, če ostaneš tukaj?

LOUISE Ja.

ERNA Nedolžna si. Ne veš, kaj delaš.

LOUISE (*se ji zazre v oči*) Vem. Vem, kaj delam.

ERNA Samo zato, ker si se nekajkrat uprla skušnjavi – misliš, da si zato močna? Tega ne bo konec. In nazadnje boš njegova. Posegel bo po vseh sredstvih. Mučil te bo.

Posnema Allanda, ko je najbolj zapeljiv.

'Samo če boš prišla k meni sama od sebe ...

Bodi pogumna!' In potem: 'Zakaj ob svojem delu vedno hrepenim po sreči, po ljubezni ... povsem nemočen postanem.' In potem: 'Tako bogata je in lepa ... povsem svobodomiselná, a omikana in lepo vzgojena. Ne vem, zakaj imajo tovrstne ženske takšno oblast nad mano ... nedvomno bom postal njena žrtev.'

Louise se obrne v stran.

Resnično obvlada le to, kako zasadiš nož v odprto rano in ga zasučeš. Misliš si, da te bo ubilo, tako boli. A potem postaneš prepričana, da ga lahko ujameš ... pa čeprav ti sam zagotavlja, da ga ne moreš.

Nikoli ga ne boš ujela. Spolzek je kot jegulja. Mogoče ga boš malo opraskala ... mogoče celo do krvi. Nikoli pa ga ne boš ujela in imela zase.

LOUISE Ti je govoril vse tisto – o dami, ki mu je za model doprsja?

ERNA (*prikima*) Ta mala pripovedka se mi je vrezala v spomin. Ta me je porinila prek roba. Ta je bila tista, zaradi katere sem padla.

LOUISE Pa je po tvojem resnična?

ERNA Zmeraj bo imel kakšno princesko, ki mu pozira. In dobro ve, kako jo lahko izrabi v

svojo korist. Na svojem lovu za ženskami iz nje napravi vabo. To se mi je posvetilo, ko je bilo vsega konec. Takrat sem šla še enkrat čez vse, korak za korakom. Za nazaj je lahko bit pameten. Ampak vseeno me je tako razbesnelo, da me je preslepil ... z lastnimi rokami bi si lahko izruvala lase.

Ko mi je povedal zanjo, pa nisem mogla nič. Misel, da s svojo pozornostjo zasiplje neko drugo žensko, ko bi moral mene ... Tega nisem prenesla. Vedela sem, da je čas za odločitev: naj se mu predam ali povsem odpovem. In odpovedat se mu nisem mogla.

No, tako je torej bilo.

LOUISE Pa si bila srečna, takrat?

ERNA O, ja. Bilo je neverjetno.

Ne. Ne, to pravzaprav ni res. Pozabljam na bedo! Na ponižanje. Kako sem ga čakala! Lahko je bil ljubeč. Včasih. In včasih ni bil. Vedno koga zalezuje. Tako je majhen. Kljub vsej svoji veličini je tako majhen in nečimrni. In glede žensk je nemošč.

LOUISE Moj bog – poglej se! Ko govoriš o tem, kar siješ, zraven pa se pretvarjaš, da ti ni bilo dano spoznat resnično neverjetne sreče.

ERNA Spoznala sem vse peklenške muke! Ne veš, kako je, če imaš nekaj takega, potem pa to izgubiš.

LOUISE Ampak vsaj spomine imaš. Spomine, ki ti bodo razsvetljevali vse preostalo življenje.

ERNA Razsvetljevali življenje! Ne. Pravzaprav je ravno nasprotno. Preden je prišel v najin objem, je bil že v petdesetih, šestdesetih ... stotih objemih drugih žensk. In prav vsaki je s tistim očarljivim glasom rekel: 'Dober človek si. Tako te občudujem.'

LOUISE Pa misliš, da njegov glas vedno zveni tako resnično?

ERNA O, ja. Zato je tudi tako nevaren. Obstaja samo za tisti trenutek. Vsaki izmed nas da droben delček sebe, majhen grižljaj resničnega čustva. Zato je Allanda ostalo tako malo. Postrgal se je že skoraj do dna.

LOUISE Ja. Mogoče sem stvarjem dovolila, da so šle predaleč. Bila sem šibka. Mar bi mu rekla, naj ...

A kaj, če ima *prav*? Zdaj je gotovo čas, da se odločim. S tem ne morem več odlašati.

ERNA Torej boš odšla?

LOUISE Nujno moram stran. Take skušnjave nisem do zdaj doživela še nikdar, take ne.

ERNA In dokler boš še tukaj; obljubi mi, da bodo tvoja vrata zanj ostala zaprta.

LOUISE Ja.

Samo ... ne še nocoj. Nikamor ne morem, ne da bi se poslovlila. Teга ne bi prenesla.

Jutri pa ...

ERNA Boš šla.

LOUISE Mislim, da bom res.

ERNA Saj ne veš več, kaj misliš!

LOUISE Ne morem stran, ne da bi mu povedala, kaj mi je pomenil.

ERNA Nevarna taktika.

LOUISE Včasih se mi res zdi ...

No, da je zaljubljen vame.

ERNA Tako se je zdelo tudi meni.

LOUISE Kaj pa, če bi me zaprosil?

ERNA Moj bog! Tako razmišljamo vse! A svojim čustvom ne bo nikdar dovolil, da bi preglasila intelekt. Nikoli se ne bo pustil priklenit.

'Ljubezen je minljiva,' kot pravi. In potem, ko bo vsega konec, te bo cmoknil na čelo in žega ne bo več.

Ti pa obstaneš.

Popolnoma sama si.

Louise se strese.

Pojdi domov. Pozabi na izgubljeno. Nisi tako močna, kot sem bila jaz, in resnično sem trpela.

Padla sem tako nizko, da sem ga častila. Po vseh štirih sem lazila po prahu pod njegovimi nogami. A zdaj je vsega konec. Bolečina me je okrepila. Pogledaj me zdaj! Enakovredna sem mu. Moja dela visijo tik ob njegovih.

Sovraštvo je zaplodilo moč in željo po uspehu. Če lahko sovražiš, lahko preživiš.

LOUISE Jaz najbrž nisem.

ERNA In zato moraš stran. Pojdi, zakoplji se v ljubke, domače stvari in poskusi vse skupaj pregnat iz spomina.

LOUISE Ja, rada bi se vrnila domov. Počutim se, kot bi bila zaprta v podzemnem svetu trolov, kjer je edina svetloba ogenj in je edini užitek mučenje ljudi.

Mogoče me bo rešilo, če se bom lahko vrnila na sonce, v tiste zelene gozdove in mrzli veter z morja.

Vstopi Alland. Ko zagleda Erno, se hladno prikloni. Nato stopi k Louise in ji poljubi roko.

ALLAND Izkazalo se je, da sem danes lahko prost. Tako sem tu.

LOUISE Hvala. Nisem pričakovala ...

Ozre se k Erni.

ALLAND Nisem prepričan, da se me mademoiselle Wallden spomni ... Če se me, to vedno pozabi pokazati ...

Erna kljubovalno odide.

(Nekoliko zmedeno.) No, ta ženska vsekakor ve, kako se ohrani dostojanstvo.

Ampak kaj je s tabo?

LOUISE Nič. Vse je v redu.

ALLAND *(jo prime za roko)* Povej ... je mademoiselle Wallden ... Vsaj pogledj me! Sem kaj takega naredil? Sem te kako prizadel?

LOUISE In če si me – ne bi bilo vseeno?

ALLAND Vseeno bi bilo, če bi te prizadel? Kaj misliš s tem?

LOUISE Nič, nič. Samo nekoliko pretresena sem.

ALLAND Zakaj?

LOUISE Takšna pač sem. Ti bi rekel, da sem trapa.

ALLAND No, zdaj pa moram slišati, kaj je bilo.

LOUISE Odšla bom iz Pariza.

ALLAND Kdaj?

LOUISE Jutri.

ALLAND Je od doma prispela kakšna pomembna novica?

LOUISE Ne.

ALLAND Zakaj pa potem ... Zaradi mene?

LOUISE Ja.

ALLAND Sem tako nevaren?

Ti smešno bitje! Nisi niti prava deklica, niti prava ženska.

LOUISE Ženska sem in dovolj stara, da razumem napake, ki sem jih naredila.

ALLAND Ne bodi skromna. Veš, da si mlada! Mlada si po svojem videzu, počutiš se mlado, a nimaš čustev ženske.

Louise molči.

Mogoče ni tako?

LOUISE Ni.

ALLAND Nezmožna si ljubezni.

LOUISE Ne smem. Nočem.

ALLAND Res misliš, da se ljubezen zmeni za 'ne smem' in 'nočem'?

LOUISE Ne. Žal.

Potegne jo k sebi.

Ne!

Objame ga in mu nasloni glavo na prsi.

ALLAND Lulu, vse tvoje telo kliče 'Ja!' Sleherna kita, sleherni živec ...

LOUISE Ne. Žal mi je. To je proti vsemu, v kar verjamem.

ALLAND Kaj ženske vedo o tem, kaj hočejo! Vsaj glede tega si prava ženska!
Jo spusti.

Pa pojdi, Lulu. Pojdi. Tvoja nordijska duša o strasti ne ve kaj dosti.

LOUISE Ne bodi grob. To je zame boleče! Ločila se bova ... Ali bi rad, da ostanem? Vse bom storila ... razen tega.

ALLAND Gre za vse ali nič. Če se odločiš za nič, lahko pač greš.

LOUISE Doživela sem takšno radost. Občutila sem nekakšno divje veselje, kot bi spustili na tisoče ptic in bi mi te krožile okoli glave. Ko sem s tabo, se žalost in nesreča zdita oddaljeni – predaleč sta, da bi se sploh spomnila nanju.

Kadar te ni ob meni, pa se počutim, kot bi s sveta izparela vsa sreča. Saj si videl, kako je z mano, če te nekaj dni ne vidim.

Mislím, da se mi bo zmešalo ali pa bom umrla.

Nobenega smisla nima, da govorim o 'prijateljstvu' ali 'naklonjenosti'. Ljubim te, popolnoma in brezupno.

ALLAND Pa v ljubezni ni upanja?

LOUISE Po mojem ne.

ALLAND Čas ozdravi vse rane.

LOUISE Teh ne.

ALLAND (*prijateljsko*) Ti uboga stvarca! Ne razumem te – tako drugačna si od mene – a smiliš se mi vseeno. Iskreno nesrečna si. Rad bi ti pomagal, če ti le lahko. Naj bom nesebičen. Bolje bo, da greš. Za tukajšnje življenje nisi dovolj krepka. Lepše ti bo doma. Poišči si prijaznega moža, živi v miru in tišini, skladno s svojo naravo in načeli.

LOUISE Ne morem.

ALLAND Bodi močna. Pojdi.

LOUISE Tako dober si. Prav zato je to težko.

ALLAND Jaz, da sem dober! Tega mi ni rekel še nihče.

LOUISE Niti kdo, ki te je ljubil?

ALLAND Nihče.

LOUISE Vem, da si dober. Zaslužiš si, da si srečen.

ALLAND Življenje nam ne dodeli vedno tistega, kar si zaslužimo.

LOUISE Tako slabo me poznaš. V meni si vzbudil takšno spoštovanje, da se nisem bila zmožna pošteno pogovoriti s tabo.

ALLAND Vem, da so ti bile moje napake dovolj očitne. Pred tabo jih nikdar nisem skrival.

LOUISE Zato sem videla, kaj je v tebi dobrega. Kaj je velikega.

ALLAND Res?

Torej se ne strinjaš s tistim, kar pravijo – da je z mano kot umetnikom konec?

LOUISE Ne.

ALLAND (*energično*) Ne! In pokazal jim bom, da imaš prav.

LOUISE (*ga prime za roke*) Prosim, daj. Prosim, daj!

ALLAND Pa ti je res kaj mar, če uspem ali ne?

LOUISE Kako slabo me poznaš!

ALLAND (*počasi, opazuje njen obraz*) Ja. V tej tvoji glavi se dogaja toliko. Več, kot sem si mislil.

Z dlanmi objame njeno glavo in jo poljubi na čelo.

Adieu, Lulu. Hvala ti. Pomisli kdaj name, vsaj včasih.

LOUISE Bom. Vedno.

ALLAND (*se ji zazre v oči*) Bi bil res lahko srečen? Bi bil miren in zadovoljen, kot drugi ljudje? Včasih se mi zdi, da bi bil lahko. Saj ne pričakujem veliko ... a morala bi bit neskončno nežna, ženska, s katero bi bil vse življenje, saj sem tako nemiren in nevrotičen ... V življenju nisem srečal veliko takšnih žensk.

LOUISE In koliko si jih?

ALLAND Dve.

LOUISE Eno preveč.

Alland jo poljubi na glavo in odide. Louise se sesede na tla.

TRETJE DEJANJE

Deževen julijski dan v majhnem podeželskem švedskem mestu. Dnevna soba s starinskim, togo razporejenim pohištvom. Zofa in stoli so z belimi rjuhami zaščiteni pred prahom.

Miza je pogrnjena s čistim belim prtom, ob oknu visijo bele zavese. Ročno tkana tekača na tleh tvorita križ. Na okenski polici so rože – fuksije, geranije in kaktusi. V veži, vidni skozi vrata, opečnata tla na tradicionalni način prekrivajo veje brina. Druga vrata vodijo v kuhinjo in obednico. Louise, oblečena v bombažno obleko, sedi ob oknu in zre skozenj. Botilda vstopi s skodelicami kave na pladnju, ki ga skrajno skrbno odloži na mizo.

LOUISE Vedno tako dežuje?

BOTILDA Saj veš, da vedno, ljubica. Ko je trava pokošena, vedno dežuje.

LOUISE Niti enega sončnega dneva, odkar sem se vrnila. Niti enega dneva, ko bi bilo tam zunaj kaj bolje, kot je danes.

BOTILDA Kako pa bi rada, da bi bilo? Tako je pri nas. Tako je pri nas zmeraj.

LOUISE Ja. Ravno to sem hotela reč.

BOTILDA Če vprašaš mene – pa ne, da se me to tiče – ampak če je človek po potovanju v tujino nesrečen, mi res ni jasno, zakaj bi tja sploh hodil.

LOUISE Čisto prav imaš Botilda. Mnogo bolje je enostavno ostat doma. (*Vstane.*) Kateri dan je danes?

BOTILDA Kakšno vprašanje! Prav dobro veš, da je tvoj rojstni dan.

LOUISE To že. Ampak kateri dan je – torek, sreda?

BOTILDA Sreda, kajpada – tržni dan.

LOUISE Ne morem verjet – sta res minila komaj dva tedna, odkar sem se vrnila? Bila je sreda, kajne?

BOTILDA Bila.

LOUISE Pred štirinajstimi dnevi. Tako je, kot bi minilo štirinajst let. Tako je, kot bi

- zaspalo življenje samo, kot bi enostavno obsedelo, negibno, v globokem snu ... in bi ga počasi prekrival prah.
- BOTILDA** Bogec mili, s prahom bova pa že nekako opravili, verjemi!
Louise sede k mizi in izbruhne v jok.
Pazi, ljubica! Kaj pa počneš, prt je čist!
Botilda vznemirjeno poravna prt.
Louise vstane, a ne more nehati jokati.
Ne vem, kaj te je obsedlo, odkar si se vrnila iz tistega nesrečnega Pariza. Preprosto nisi več ti.
- LOUISE** Ne.
- BOTILDA** Saj ne boš šla po isti poti kot Agnes, a ne?
- LOUISE** O, Bog, ne govori tega. Prerezala bi si žile.
- BOTILDA** Takih reči pa ne bom poslušala! Na tem svetu ostanemo, kolikor dolgo želi Bog,
Louise se vrne k oknu in se spet zazre skozenj.
Oh, pri moji veri, kaj bova s tabo? Na rojstni dan ti res ne bova dovolili jokati. To ni dobro znamenje, prav gotovo ne.
- LOUISE** Ne morem se ustavit!
- BOTILDA** Le kaj bi lahko skrbelo tebe? Toliko jih je, ki te radi vidijo. Samo počakaj, da ti povem, koga sem srečala danes zjutraj na poti na tržnico.
- LOUISE** Ne zanima me.
- BOTILDA** Bila je šesta zjutraj, on pa je bil že na nogah – govorim seveda o upravniku banke – in nikdar ne boš uganila, kaj je počel.
- LOUISE** Ne.
- BOTILDA** Nabiral je rože! Res lep šopek. In nikakor ni skrivnost, za koga so!
- LOUISE** Upravnik banke je od nekdanj zelo prijazen.
- BOTILDA** Taki so moški! Že ima svoje razloge.
Zasliši se piščalka lokomotive.
- LOUISE** Vlak je pripeljal.
- BOTILDA** Z veliko govoda, gotovo. Danes je živinski semenj – večji, kot je bil kdaj koli. Gospod Svensson bo najbrž pripeljal vse tri svoje telice ...
- Stopi do okna.*
Ja – glej, kako derejo ven. Gospod ... na, njegov priimek zmeraj pozabim, pa vikar iz Vallbyja ...
O, glej! Tamle je inšpektor Knutson! In kdo je tisti mladi pob, ki hodi ob njem?
Louise vsa srečna vstane.
- LOUISE** Viggo! Viggo je!
Pomaha skozi okno.
- BOTILDA** Kaj takega, res je gospod Viggo!
Skoraj ga ne bi prepoznala. In očitno se mu mudi – bolje bo, da se zganem, potreben bo skodelice vroče kave.
Odide v kuhinjo.
Louise odpre vrata. Viggo vstopi v vežo.
- LOUISE** Viggo! Prišel si!
- VIGGO** Vse najboljše!
Sleče popotni plašč in si sname galoše.
No, tako je že bolje. Zdaj pa daj, da te vidim. Tako drugačna si!
- LOUISE** Misliš?
- VIGGO** Kaj je bilo? Kaj ti je to naredilo – Pariz ali mamina smrt?
- LOUISE** Kako to misliš?
- VIGGO** Zacvetela si! Tako si lepa.
- LOUISE** Pridi, sedi. Potovanje te je gotovo utrudilo.
- VIGGO** Niti najmanj. Mene ne izmozgaš tako hitro.
- LOUISE** Spočit si moraš, tako kot vsi drugi.
- VIGGO** Ampak ne še takoj. Ob enih moram spet na vlak.
- LOUISE** Kar šel boš! Kam pa greš?
- VIGGO** *(veselo)* V Pariz. Dobil sem honorar za svojo knjigo in za časopis naj bi napisal nekaj člankov. Z denarjem bom torej nekako zvozil, vsaj upam.
- LOUISE** *(pobito)* Mislila sem, da boš ostal ...
Oči se ji osolzijo.
Viggo jo poboža po laseh.
- VIGGO** Ne bodi žalostna! Nasmej se!
Botilda prinese kavo.
Dober dan, Botilda.
- BOTILDA** Hvala, hvala, pa tudi vam en dober dan. Kakšno lepo presenečenje – in še na

njen rojstni dan. Res ste dobrodošli. Bi skodelico kave? Ta vas bo po vaši dolgi poti postavila na noge.

VIGGO Hvala, zelo ste prijazni. Kako je kaj z vami?

BOTILDA Hvala, gospod, z mano je vse v najlepšem redu. Tale stara vreča kosti se nima nad čim pritožiti. Ampak gospodična Louise ... No, to je druga reč. Žal mi je, gospodična, ampak povedala mi bom, kot je. In zato je še dobro, da ste tukaj, gospod Viggo: če je vi ne morete spraviti v dobro voljo, je ne more nihče!

LOUISE Bojim se, da ga ne bova mogli zadržati pri sebi za dolgo, Botilda. Ob enih ima že vlak.

BOTILDA Ob enih! Ne! Kam pa se vam tako mudi?

VIGGO V Pariz! (Se zasmeje.) Vračam se v Pariz.

BOTILDA Spet greste tja?

Viggo prikima.

No, kaj takega. Bi mi lahko, prosim, povedali, zakaj je to mesto nekaj tako zelo posebnega?

VIGGO Nekaj tako zelo posebnega je preprosto zato, ker si vedno želiš, da bi se vrnil tja!

LOUISE Natanko tako.

BOTILDA Torej sem prepričana, da je najbolje, če v Pariz niti nosu ne pomoliš. No, bi še malo kave?

VIGGO Ne ... hvala.

BOTILDA Potem jo bom odnesla. V kuhinji bo ostala topla. Mislija sem, da bodo do zdaj že prišli.

VIGGO Kdo?

BOTILDA Kako to mislite, 'kdo'? Nekdo ima vendar rojstni dan, a ne? Torej bodo prišli obiski. Čeprav ne zgleda, da bi se gospodična tega veselila.

Odide.

Viggo prime Louise za roko.

VIGGO Kaj je? Povej.

LOUISE Nič ni, Viggo. Čisto nič.

VIGGO Ampak jaz sem vendar tvoj zaupnik! Moraš mi povedati.

LOUISE O bog, mislim, da prihajajo ...

Iz veže zaslišimo glasove. Skozi vrata vidimo Go. in Gdč. Knutson, ki si sezuvata galoše.

GA. KNUTSON Pazljivo, sicer bo zaradi naju v hiši prava svetopisemska povodenj. Postavi dežnika v kot, Agneta ... In posodi mi svoj robček, popivnat moram papir, v katerega so zavite rože, čisto je premočen ...

Louise vstane, da bi pozdravila gostji. Ga. in Gdč. Knutson vstopita s šopkom.

Dober dan, ljuba Louise. Vse najboljše. (Ji izroči rože.) Ah, to vreme je resnično srhljivo, ni res?

LOUISE Najlepša hvala. Hvala.

GDČ. KNUTSON In kako lepo je tu videti tudi vas, gospod Pihl. V trgovini so nama povedali, da boste prišli. Nedvomno prav na čast rojstnega dne gospodične Louise! Tudi Gdč. Knutson ji ponudi roko.

LOUISE Prosim, kar po domače, sedite, gospa Knutson.

Odide v kuhinjo, da bi Botildi naročila to in ono. Ga. Knutson sede na zofo. Gdč. Knutson sede za mizo.

GA. KNUTSON No, no. Prav prisrčno. Gospod Pihl, povejte nama: kako je kaj v širnem svetu?

VIGGO Bojim se, da o širnem svetu vem bolj malo. Vreme pa je res obupno!

GA. KNUTSON Prejšnjo soboto smo nameravali na izlet v gozd, ampak zaradi vremena smo se mu preprosto morali odpovedati.

VIGGO Verjamem.

Botilda prinese kavo.

GA. KNUTSON Dober dan, Botilda.

GDČ. KNUTSON Dober dan, Botilda.

LOUISE Bi skodelico kave?

GA. KNUTSON Z veseljem, draga moja.

Louise ji natoči kavo.

Komaj sva vas prepoznali, gospod Pihl! Toliko časa je že preteklo – toliko, da je natančno število dni zabeležil le skrivni dnevnik moje hčere.

Gdč. Knutson zardi in dregne mamo.

Oh, daj no, vsi v tem mestu smo si na jasnem, kaj je glavna tema tvojega dnevnika.

GDČ. KNUTSON Mama!

GA. KNUTSON Ne skrbi, o tem ne bom več govorila. Bi pa morali vedet, gospod Pihl, da moja hčerka ne trpi pomanjkanja ženitnih ponudb. Niti slučajno!

GDČ. KNUTSON (*si obupno želi spremeniti temo*) Kako dolgo boste ostali tu, gospod Pihl?

VIGGO Do nih.

GA. KNUTSON Moj bog! Slišali sva, da boste pri nas cel mesec. Ah, kako bodo Agneta in njene prijateljice razočarane. Nameravale so nas razveselit s krajšim dramoletom in za eno izmed vlog so imele v mislih vas.

VIGGO Prepričan sem, da bodo z lahkoto našle zamenjavo zame.

GA. KNUTSON Z lahkoto! Ne bi rekla.

GDČ. KNUTSON Prosit smo vas hotele, da bi prevzeli ...

VIGGO Glavno moško vlogo?

GA. KNUTSON Natanko tako. In glavno žensko naj bi odigrala ...

VIGGO Morda gospodična Strandberg?

GA. KNUTSON O, ne! Glavno žensko vlogo bi seveda prevzela Agneta.

VIGGO A. Lahko bi si mislil.

Gdč. Knutson se zahihita.

GA. KNUTSON Ojej, ni videt, da bi se Louise kaj dosti veselila svojega rojstnega dne.

LOUISE Da ne?

GA. KNUTSON Ne, bojim se, da ne. Dajte no, gospod Pihl. Res ne morete storit ničesar, da bi razvedrili svojo polsestro? Zdi se mi prav melanholična.

VIGGO Louise ni nikdar pretirano razposajena.

GA. KNUTSON Ampak poglejte jo, danes res ni čisto pri sebi.

GDČ. KNUTSON Tako se trudimo, toliko si damo opravka z njo – pa prav nič ne zaleže.

LOUISE Zelo sem hvaležna za vso vašo pozornost ...

GA. KNUTSON Vam pa res ni treba prosjačit za pozornost! Prepričana sem, da poznam

nekoga, ki si želi edino tega, da bi vas od jutra do večera zasipal s pozornostjo.

Botilda prinese šopek.

BOTILDA Tale šopek ti po svojem kurirju pošilja gospod Moller. Sam na žalost ne bo mogel prit, dokler se banka ne zapre. Danes ima toliko strank, veš.

LOUISE Hvala, Botilda.

Ga. in Gdč. Knutson se pomenljivo spogledata.

GA. KNUTSON Ubogi gospod Moller!

Gdč. Knutson se zahihita.

LOUISE Zakaj 'ubogi'?

GA. KNUTSON Ves dan bo moral čemet v banki.

LOUISE Bi še malo kave, gospa Knutson?

GA. KNUTSON Ne, hvala, draga moja. Veš, da ti nočeva spit vse kave, kaj pa bi ostalo za gospoda Mollerja, ko bo končno prišel? In kavo ima tako rad – še posebej, če mu jo natoči ta drobna ročica!

Potreplja Louise po dlani.

LOUISE Jo dotočim komu drugemu?

GDČ. KNUTSON Prosim ... No, samo kapljico.

LOUISE Takole.

GA. KNUTSON Pametno bi bilo, da kmalu odrineva. Če kosila do dvanajstih ni na mizi, se moj mož spremeni v trola. Ah ja, takšno je življenje poročene ženske!

GDČ. KNUTSON Ampak mama ...

GA. KNUTSON Seveda, prav imaš, ljubica. Življenje poročene ženske je v resnici čudovito.

V slovo ponudi Louise roko.

Koliko let si dopolnila danes, draga moja, če smem vprašat?

LOUISE Dvaintrideset.

GA. KNUTSON Moj bog! (*Se zasmeje.*) Potem je skrajni čas. Nasvidenje in pozdravite gospoda Mollerja!

GDČ. KNUTSON Nasvidenje, gospod Pihl!
Bon voyage!

VIGGO Najlepša hvala.

Ko odideta, se Louise vrne in za sabo zapre vrata.

Ufi!

Louise se vrne k oknu.

Botilda se vrne s pladnjem in začne pospravljati skodelice.

BOTILDA Ježeš, koliko rož! Toliko jih še svojo živ dan nisem videla na kupu. Gospodična pa sedi tamle kot kupček nesreče.

Odide v kuhinjo.

VIGGO Kaj je, Lou? Meni gotovo lahko poveš.

LOUISE Saj niti sama ne vem. Počutim se tako tuje – kot bi bila tujec v lastnem domu. In kar naprej me zebe.

VIGGO Pariz pogrešaš.

LOUISE Ja.

VIGGO Lahko si predstavljam, kako ti je tukaj. V vsakem kotu ždi samota. Tu je bila doma tvoja družina, tu si odraščala z ljudmi, ki si jih imela rada ... Zdaj pa si ostala sama.

LOUISE Ni samo to. Ljudje so zelo prijazni, vsekakor, ampak počutim se, kot da ne spadam več sem. Dneve si zapolnjujejo s stvarmi, ki so meni tako nepomembne. Stvari, ki jih zanimajo, so tako drobne, tako plehke. Ampak njihovo namigovanje me vseeno prizadene.

VIGGO Hočeš reč ...

LOUISE Vse to hihitanje, pomenljivi pogledi, neprikrito drezanje. Odvratno je.

VIGGO Nimaš tukaj res nobenega prijatelja?

LOUISE (*odkima*) Počutim se, kot bi mi v zadnjih dveh tednih lasje osiveli, srce pa zmrznilo.

VIGGO Louise!

LOUISE Se spomniš tiste stare pravljice o mladem dekletu, ki postane nevesta kralja gorskih trollov? V pravljici je govora o nekakšnem uroku – svet trollov je tako sijajen, da je dekle kot uročeno in kar naprej hrepeni po tem, da bi se vrnila vanj. Tako se počutim. Začaral me je svet, ki ni moj.

VIGGO Mene tudi.

LOUISE Ampak tebi ne bo hudega – lahko se vrneš vanj, tam te čaka celo nevesta ... Jaz pa ...

Kaj bo z mano?

Nič! Zaljubljena sem v senco. Nikoli ne bo moj, zato so vse, kar imava, samo sanjarije, ne pa nekaj resničnega.

VIGGO Zakaj nikoli ne bo tvojo?

LOUISE Ker sem prepričana, da je ljubezen lahko samo brezpogojna, za vedno. On pa ... To je proti vsemu, v kar verjamem, Viggo. Proti moji naravi je, da bi dala svojo ljubezen samo začasno. Samo za hip.

VIGGO (*ganjeno*) Ko ljubezen klije, ko njene korenine segajo vse globlje in se razpirajo listi, ni prav, da ji ne bi bilo dovoljeno zacvetet. Če odrežeš popek, gotovo čutiš, da bo celotna rastlina umrla. Imam prav? Ti je, kot bi bile njene korenine tako globoko v tebi, da boš umrla, če umre ona?

LOUISE Ja, Viggo. Prav imaš.

VIGGO Težko ti je, Lou.

LOUISE Ne prepoznam več sebe, kot sem bila nekdaj, v teh tihih sobah z nizkimi stropi, z rjuhami, s katerimi je vse pregrnjeno. Sem bila tista deklica res jaz? Sem se tu igrala? Sem verjela v Boga, imela občutek, da sem močna, da so moja prepričanja neomajna?

VIGGO Poskrbet moraš zase in za svojo prihodnost.

LOUISE Kakšno prihodnost? Ko pomislim, da bi za vedno ostala tukaj, v tej mrzli hiši ... Ko pomislim na leta, ki pridejo in gredo, ne da bi ga še kdaj videla ali vsaj zaslišala njegov glas ...

Dan za dnem in niti enega pisma – potem se vseh tistih dni in tednov in let ne zdi več mogoče prenašat. Kje bo veselje, kje bo lepota? Samo prazne sobe. Zato sem mu pisala.

Nisem več čisto prepričana, kaj. Samo poskušala sem si zagotoviti, da me ne bo pozabil.

VIGGO Pred koliko dnevi si mu pisala?

LOUISE Težko rečem. Ne vem, kaj se je zgodilo z dnevi, zdi se, kot da jim ni več konca. Čas je povsem izgubil svojo obliko

... praznina pa je ni. Vse različne oblike praznine poznam.

VIGGO In če te bo prosil, da se vrneš k njemu?

LOUISE Bom šla! Na slepo. Nemudoma. Ne da bi se spraševala o posledicah.

VIGGO (*jo boža po glavi*) Ničesar ti ne bom svetoval, da ti ne bo še huje. Mogoče boš vse skupaj videla drugače, ko se nekoliko umiriš. *Zaslišimo, da si v veži nekdo sezuva galoše, dežnik pade po tleh. Nekdo potrka na vrata in v dnevno sobo vstopi G. Moller, upravnik banke.*

G. MOLLER (*se prikloni*) Gospodična Louise, res mi je žal, da vas nisem mogel obiskat prej. Vsekakor se nisem nameraval odreč veselju, da vam osebno predam svoje čestitke.

LOUISE Hvala za rože. Zelo prijazno od vas, da ste se spomnili name.

G. MOLLER Z veseljem! Dober dan, gospod Pihl. Slišim, da bo vaš tokratni obisk zelo kratek.

VIGGO Res bo.

G. MOLLER Gospodični Louise je gotovo žal, da boste odšli tako kmalu.

LOUISE Seveda. A vesela sem, da sem ga videla, pa čeprav samo na kratko.

G. MOLLER Na vlaku pa bo gotovo velika gneča.

VIGGO (*pogleda na uro*) In poskrbet bom moral za svojo prtljago. Najbrž bo najbolje, če kar grem.

LOUISE Že?

VIGGO (*se ji zazre v oči*) Bi rada, da ostanem?

LOUISE Hvala, Viggo, ampak ne. Na pot moraš.

VIGGO (*jo prime za roke*) Torej nasvidenje.

LOUISE (*s solznimi očmi*) Nasvidenje.

Pozdravi Pariz še v mojem imenu.

VIGGO Nasvidenje.

Seže v roko G. Mollerju.

G. MOLLER Prijetno pot.

VIGGO Hvala. (*Stopi h kuhinjskim vratom.*)

Adijo, Botilda! Zdjaj grem!

BOTILDA (*vstopi, si briše roke v predpasnik*)

Nasvidenje. O! Gospod Moller! Nisem vedela, da ste tukaj! Nihče mi ni povedal, da ste prišli! Grem po kavo!

G. MOLLER Jaz je ne bi, hvala.

LOUISE Vam morda lahko ponudim kozarec vina?

G. MOLLER Hvala, a če sem povsem odkrit, bi mi ob tej zgodnji uri takoj stopilo v glavo.

VIGGO (*zdaj v plašču in galošah, iz veže*) Nasvidenje!

LOUISE Adijo, Viggo.

BOTILDA Gospod Moller, sedite, prosim. Gospodična Louise nujno potrebuje družbo, sicer bo spet začela pretakat solze. *Botilda odide.*

G. MOLLER Z veseljem malo posedim, če vam ni odveč, gospodična Louise?

LOUISE Seveda mi ni odveč, gospod Moller!

G. MOLLER Povejte, odkrito – ste zelo žalostni, ker Viggo odhaja?

LOUISE Sem. Tu je tako samotno.

G. MOLLER (*sočutno*) Vam lahko kako pomagam? Hočem reč ...

S postaje se zasliši piščalka lokomotive.

LOUISE Naslednji vlak bo Viggov.

G. MOLLER Res bo.

Tišina.

LOUISE (*se poskuša spraviti k sebi*) Torej ste za danes z delom opravili?

G. MOLLER O, ne – na srečo imam toliko dela, da bom popoldne še kako zaposlen.

LOUISE Radi delate?

G. MOLLER To je edino, kar ti pomaga, ko si na tleh.

LOUISE Ko bi smela delat tudi jaz.

G. MOLLER Gospodična Louise, vaše delo bi bilo lahko dom, ki ga je potrebno napraviti lepega in svetlega.

LOUISE Moško delo hočem. Takšno, da ob njem pozabiš, kako si nesrečen. Da te vsega prevzame in se mu posvečaš uro za uro. Številke na papirju, razvrščene v stolpce, da jih imaš polno glavo in utišajo vse druge misli ...

Čas mine, ne da bi se ti tega sploh zavedel. In potem je dneva že konec in utrujen si, tako fizično kot psihično. In kako čudovito mora

bit, da ležeš in potoneš v spanec brez sna, si nabereš moči za še en delovni dan.

G. MOLLER Ne govorite tako! Zakaj ste žalostni, gospodična Louise? (*Jo prime za roko.*) Kaj se je zgodilo? Kaj vas tako bremeni? Povejte, pomagalo vam bo. Če še vedno lahko zaupate svojemu staremu prijatelju?

LOUISE Lahko, ampak ...

G. MOLLER Vam je hudo, ker ste izgubili mamo? Tu je bil nekaj dom vaše družine, vi pa ste sami. Morda morate drugam – morda bi pomagalo, če bi se odselili.

LOUISE Ja.

G. MOLLER Se spomnite tistega poletja, ko sva se prvič srečala? Bili ste še otrok in sedli ste mi v naročje, da bi napisali domačo nalogo za francoščino. Sedeli ste in bili ste tako srečni, kot bi našli svoj prostor pod soncem in ga nikdar več ne boste zapustili. Bil sem vaš 'veliki prijatelj'. Govorili ste, da nikogar nimate raje kot mene. In včasih ste mi padli v objem in me poljubili.

Tega je že tako dolgo, a vse imam živo v spominu. Potem ste odrasli in nikdar več mi niste sedli v naročje. Očitno ste pozabili, da sem bil vaš veliki prijatelj. Jaz nisem. Dvajset let se že spominjam, kako je bilo.

In to ni prvič, da sem se vas namenil nekaj vprašat, a bo zadnjič, Louise. Morda mislite, da sem preveč vztrajen, toda ko sem vas to vprašal nazadnje, ste bili zelo mladi.

Razumem, da ste najprej hoteli videt vsaj nekaj sveta.

In zdaj, ko ste povsem sami in ste videli – morda – več kot dovolj sveta in življenja, kakršno je v njem ...

Prosim, dovolite mi, da vas vprašam, Louise bi me vzeli za moža?

Louise otrplo obsedi, ne pogleda ga, oči ima polne solz.

Ne odgovorite mi takoj, a premislite vsekakor. Nisem več mlad in vi niste več naivno dekletce. Toda prijateljstvo, ki je staro kot

najino, ima globoke korenine – in konec koncev je morda dvajset let naklonjenosti trdnejši temelj kot mlada in slepa ljubezen.

Louise odkima.

Zdaj ne govorim o svojih čustvih. Sam si ne morem predstavljat večje sreče od te, da bi vas lahko imel za svojo ženo, gospodična Louise. In nikdar vas ne bi prosil za več, kot za pravico, da vas ...

... osrečim in vam dajem oporo ...

... ki ...

LOUISE To nikdar ne bo mogoče.

G. Moller vstane in začne korakati sem in tja – dostojanstveno, a zelo čustveno.

G. MOLLER Gre za ... (*S težavo.*) nekoga drugega?

LOUISE Ja.

G. MOLLER Torej, prosim, sprejmite moje opravičilo.

A zakaj mi niste mogli prihranit tega ...

Potrka Poštar, vstopi in pomoli Louise pismo.

POŠTAR Pismo za gospodično Louise Strandberg!

Louise nenadoma oživi, steče k njemu in prevzame pismo. Poštar odide.

Lep dan!

Louise se s pismom v roki obotavlja.

G. MOLLER Upam, da vam nisem napoti.

LOUISE Ne, seveda ne ... Ampak če nimate nič proti ...

Pismo odnese k oknu in začne brati.

Popolnoma se spremeni.

Čez čas.

G. MOLLER Gre za dobre novice?

LOUISE O – še zmeraj ste tukaj! Oprostite ...

G. MOLLER Vidim, da gre.

LOUISE Čas bo pokazal, ali so dobre ali slabe.

G. MOLLER V tistih vrsticah se torej skriva vaše zdravilo.

LOUISE Predstavljajte si, da hodite, sami, dolgo, dolgo časa, v popolni temi – potem, nenadoma, pa iz teme zaslišite glas, ki vas kliče k sebi.

G. MOLLER Močno upam, da vas ne bo povedel na stranpoti.

Tudi jaz sem vas klical k sebi.

Odide k vratom.

LOUISE Oprostite mi. Zelo sem vam hvaležna. Resnično.

Vse skupaj bom morala premisliti, potem, preden odidem, pa bi prišla k vam po nasvet, če lahko?

G. MOLLER Odhajate? Kdaj?

Kam greste?

LOUISE Jutri ali ... vsekakor kmalu. V Pariz grem.

G. MOLLER Naj vas Bog varuje na tej poti.

Nasvidenje.

Odide.

LOUISE (*zakliče*) Botilda!

Botilda prihiti.

BOTILDA Tako je že bolje! Videt si precej boljše volje. Zaprošil te je, a ne?

LOUISE Ne gre za to.

BOTILDA Sveta nebesa, kaj pa je potem?

LOUISE Botilda ... Čez nekaj dni grem na pot.

BOTILDA No, no, kaj pa je zdaj to? Kaj te je pograbilo? In kam te sploh žene?

LOUISE V Pariz.

BOTILDA Saj se ti je čisto zmešalo! Tja vendar ne moreš!

LOUISE (*se zasmeje*) Seveda lahko grem!

BOTILDA Ne, res ne! Enostavno ne moreš!

Kaj pa dež?

LOUISE Kaj je z dežjem?

BOTILDA Cela dva tedna že lije, zdaj ne moreš na morje! Pomisli, kako globoko bo!

ČETRTO DEJANJE

Pariz. Maj naslednjega leta. Louise pride iz spalnice v elegantni jutranji opravi. Brezclijno hodi sem in tja, pogleda na uro, sede in se zasanja.

Alland tiho vstopi, jo opazuje, potem pa ji položi roko na glavo in ukloni njen obraz k svojemu.

ALLAND O čem razmišljaš, ko čisto sama sedi tukaj?

LOUISE O tebi, seveda. O tebi, o tebi, o tebi.

ALLAND Ampak kaj razmišljaš o meni?

LOUISE Predstavljam si, da si kralj gorskih trolov. In uročena bi tu lahko sedela sto let, pa bi vseeno imela občutek, da je minilo komaj nekaj tednov.

ALLAND Še malo, pa se te bom bal.

LOUISE Preveč sreče?

ALLAND Ja.

Louise mu na usta položi roko.

LOUISE Nehaj! Vem, kaj boš rekel.

ALLAND Toda nič ni večno.

LOUISE Ne misli na to! Saj veš – '*la vie est belle!*'

ALLAND (*melanholično*) Ti si najbolj plemenita, najbolj ljubka, najbolj čudovita ženska ...

LOUISE Saj sploh ne obstajam. Samo posledica uroka sem, s katerim si me očaral.

ALLAND Res si kot iz pravljice. Z lahkoto si predstavljam, kako sediš za svojim kolovratom, oblečena v ljubko prosojno obleko. Mogoče predeš svilo. Nežna in občutljiva si kot nit med tvojimi prsti – skoraj si kot gaza. Ob najmanjšem sunku bi se nit lahko pretrgala ...

To te bo morda zlomilo.

LOUISE Pa kaj potem. Prišla sem do svojega delčka sreče.

ALLAND Ampak ravnala boš po pameti, kajne? Saj boš pozabila? Vse to.

LOUISE Če ti tako rečeš.

ALLAND Za nekaj takega gre, kot če bi si morala izpulit en sam las – nič hujšega.

LOUISE Torej je čas? Boš šel?

ALLAND Kip sem dokončal in ladja za New York odpluje jutri zvečer. Povedal sem ti. Čaka me novo naročilo ...

LOUISE Povedal si mi, a sem uspela pozabit.

ALLAND S takim tragičnim obrazom boš vse pokvarila!

LOUISE Saj se ne da pokvarit. Povsem varno je v mojem spominu.

ALLAND Torej se boš vrnila domov?

LOUISE Nazaj v svoj mrzli, mračni dom?

ALLAND Prepričan sem, da se boš privadila novemu ritmu, čim boš tam. Saj je tako, kajne? Daj no, Lulu. Tako bo. Kaj pa je? Lulu? *Ob pogledu na njen obraz se prestraši. Louise se prisili, da se nasmehne.*

LOUISE Kaj naj sploh rečem? Ljubim te.

ALLAND Ne, ne. Dogovorila sva se, da 'ljubezni' ne bova niti omenjala.

LOUISE Se ti ni posvetilo? Mogoče je res nisva niti enkrat omenila, a tako je to zame. Teja ne bi mogla napraviti, če te ne bi ljubila. Nisem se ti mogla dat zgolj malo, zgolj za nekaj časa.

ALLAND Teja sem se bal.

LOUISE Kako ceneno bi bilo to!

ALLAND Zame ne! Dovolj žensk je, ki ...

LOUISE Ne. Te vrste ljubezen ni zame. Raje bi se ubila.

ALLAND Lulu, kako je prišlo do tega? Kako se je lahko navezala name tako čista in ljubeča ženska? Od nekaj ti je bilo jasno, kakšen sem v resnici ...

LOUISE Čuteč si. Odkrit. In dober. Obožujem te.

ALLAND To so rekly vse. Ne pozabi, koliko jih je bilo.

LOUISE Kaj mi mar zanje? Tako občutim.

ALLAND Tudi zadnja ne boš. Ne pozabi tega. Za božjo voljo, pokaži vsaj malo ponosa!

LOUISE O nobeni izmed njih ne bom izvedela ničesar. Ali pač?

ALLAND Zaradi tebe bo slovo postalo nemogoče za oba.

LOUISE Poskušala sem ti olajšat vse, kar je neizogibno. Glej – smehljam se. Smehljala

se bom do zadnjega. Kaj drugega bi si lahko še želel?

In rada bi se ti zahvalila za ... no, za vse. Ne glede na to, kaj se bo zgodilo.

Zdaj pa, prosim, pojdi, če moraš.

Poljubi me sem in pojdi.

Pokaže na čelo. Alland ji ustreže, potem jo prime za roko.

ALLAND Vročino imaš. In vsa drgetaš.

LOUISE Ne, ne. Če je to potrebno, sem lahko mirna in tiha. Glej. Mirna in tiha.

Ne pozabi me, Gustave.

Spominjaj se me kot tiste, ki je bila pripravljena storit kar koli, da bi te osrečila – celo pozabit nate, če bi tako hotel.

ALLAND *(ganjen, se nasmehne, da bi prikril svoja čustva)* V spominu te bom imel, kot ima malikovelec v spominu svojo najljubšo boginjo. Spominjal se te bom kot tiste, ki je bila z mano, ko sem ustvaril svojo največjo umetnino.

Erna odpre vrata, ju zagleda in se sunkovito umakne.

ERNA Pardon ...

Alland se zasuče k njej, da bi jo pozdravil.

ALLAND Ravno odhajam.

LOUISE Res?

ALLAND Zasebni ogled v mojem ateljeju je že nocoj. Čez nekaj ur se bo vanj zgrnil ves Pariz, ki bo o moji umetnini trosil same neumnosti. Verjetno bi jo morala videt, preden jo vidijo oni.

LOUISE *(zažari)* Jo res lahko?

ALLAND Seveda. A morala boš pohitet. Še malo, pa naju bo preplavil val množice.

LOUISE Čez pol ure bom tam.

ALLAND Čakal te bom.

Poljubi ji roko in odide, pri čemer se prikloni Erni, ki se ne zmeni zanj.

ERNA Ne bom te zadrževala.

LOUISE Je s tabo vse v redu, Erna? Zdiš se mi ...

ERNA Tudi ti ne zgledaš ravno najbolje.

LOUISE Kaj se je zgodilo?

ERNA Nič nenavadnega. Samo da danes tega nisem mogla več prenašat. Pokazala sem mu vrata.

LOUISE Nisi več zaljubljena vanj?

ERNA Zaljubljena? Saj nikoli nisem bila. Kako bi se lahko zaljubila v takega človeka? Navaden parazit je, ki se hrani z drugimi. Sam nima ničesar, kar bi lahko dal – brez talenta je in povsem neizviren.

LOUISE Ampak to ti je bilo jasno od nekdaj ...

ERNA Seveda mi je bilo. Bil je boljši kot nič.

Prejšnji mi je zlomil srce, se spomniš?

Nekatere ženske se zatečejo k steklenici. Ta meni nikoli ni preveč dišala. Zato sem se zatekla k drugim moškim. S tem sem za nekaj časa otopila bolečino.

LOUISE Moj bog, Erna.

Poboža Erno po licih.

ERNA Počilo je, ko sem ju videla drugega ob drugem. Kakšna razlika. Prej sem hodila na gala večerje z bogovi, potem pa sem se nažirala enolončnice s pritlikavci.

Ampak kakor koli, zdaj grem.

LOUISE Kam?

ERNA Ven. Kamor koli! Svež zrak potrebujem.

Ne prenesem več, da je do mene tako brezbrizen! Jaz in on bi morala imet v spopadu enake možnosti. Z njim bi se rada borila kot moški! Rada bi se borila in zmagala. Ampak boj ni enakovreden. Zdaj sem zgolj ljubica, ki jo je zavrzel. Drugega v meni ne vidi.

Sesede se na stol.

Louise ne ve, kaj bi, in tako Erni na glavo položi roko.

LOUISE Erna, oprosti. Ven moram.

ERNA Vem. Pojdi. Daj, pojdi! Jaz bom ostala tukaj ... Saj lahko?

LOUISE Seveda. Kmalu bom nazaj.

Če pride Viggo, mu povej, da se takoj vrnem. Menda se morava pogovoriti, za denar gre, ali kaj.

Louise odide. Mine nekaj časa. Erna stopi k Allandovemu doprsju. Nenadoma ranljiva

se ga že skoraj dotakne, ko vstopi Viggo.

Erna se nemudoma spravi k sebi.

VIGGO Pozdravljena! Je Louise tukaj?

ERNA K Allandu je šla. Ampak kmalu bo nazaj. Kaj pa je? Nekam razburjen si.

VIGGO Pravzaprav me je res pretreslo. Dobil sem pismo gospoda Mollerja. Ta je star družinski prijatelj, ki skrbi za Louisino premoženje. Od nekdaj je skrajno natančen in vreden vsega zaupanja. Ne vem, kaj naj naredim, Erna.

Poslušaj tole:

'Ni mi ušlo, da je nekdo v zadnjih nekaj mesecih z računa gospodične Strandberg večkrat dvignil občutne vsote denarja. Neverjetno se mi zdi, da bi gospodična Strandberg toliko potrošila sama. Zato bi vas v skrbi za vašo polsestro prosil, da poskušate osvetliti zadevo, a skrajno diskretno. Iz razlogov, ki so nekoliko kočljivi, se jaz o teh stvareh z njo ne morem pogovoriti. Prosim, verjemite, da vas s to težavo ne bi obremenjeval, če ne bi postala že skrajno resna. Gospodična Strandberg je skoraj povsem izčrpala svoja finančna sredstva.'

ERNA To me ne preseneča. V Parizu ne moreš živeti kot grofica, ne da bi to grdo preplačala.

VIGGO Očitno je najemnino za atelje poravnala kar sama.

ERNA Skopuški pes! Osamljeno dekle s podeželja, ki ima borih nekaj tisoč kron na svojem računu, so pariški užitki veliko stali.

VIGGO Uboga Lou!

ERNA Ne. To je najboljše, kar se je lahko zgodilo. Zdaj se bo morala strezniti. Morala bo domov.

VIGGO Vsaj denar za skrajne primere ji je gotovo še ostal.

ERNA Piši temu njenemu bančniku, naj od zdaj naprej ne odobri prav nobene prošnje za nakazilo več.

VIGGO Ne. Tega ne morem.

ERNA Popolnoma je izgubila glavo. Prevzet morava odgovornost zanjo, sicer bo prišla na beraško palico.

VIGGO Ne, Erna, proti njeni volji ne smeva ukrepat.

ERNA Prav, ji bom pa sama vbila v glavo nekaj pameti, tega mi ne boš preprečil. Menda ne bom samo gledala, kaj se dogaja, rekla pa nobene.

Zaslišimo, da se pred zgradbo ustavlja kočija.

VIGGO Naredi, kar moreš. Vse ji povej, če hočeš. Samo ne pozabi, kako je trmasta.

ERNA Pogovorila se bom z njo. Ampak to bi rada opravila na štiri oči.

VIGGO Prav. Na vrtu bom.

Odide na vrt.

Vstopi Louise. Bleda je in široko razprtih oči zre predse, kot bi hodila v spanju.

ERNA Kaj pa ti je? Kaj se je zgodilo zdaj?

LOUISE Nič.

ERNA Si prepričana, da je s tabo vse v redu?

LOUISE Ja! Nič mi ni.

ERNA Ne laži. Za nekaj v zvezi z Allandom gre.

LOUISE Pravkar sem bila v njegovem ateljeju. Pokazal mi je svojo novo skulpturo. Vsi se strinjajo, da gre za njegovo najboljšo stvaritev do zdaj.

ERNA In ta te je tako pretresla?

LOUISE Poimenoval jo je Usoda. Za več kipov gre.

ERNA Usoda! Kaj naj bi to pomenilo?

LOUISE Prišla sem prva ... kot je tudi hotel. Z nje je potegnil platno in ...

ERNA In?

LOUISE Tega ne bom nikdar pozabila. Marmor, bleščeče bel ...

ERNA Si mu bila za model?

LOUISE Usoda, skulpturo je naslovil Usoda ...

ERNA Pa posamezni kipi? Saj si rekla, da jih je več?

LOUISE Osrednji je ženski – orjaški, večji kot resnična ženska in njene oči so uprte v daljavo. In prek trupel gre, enega izmed kipov je pomendrala, da ga je vrglo vstran in je zmečkan obležal na tleh.

ERNA Gre za kip druge ženske?

LOUISE Ja. Za nemočno, golo telo gre, mrtvo, a tako lepo ... In obraz! Na njem je izraz miru,

odrešitve ... Usoda pa je brezbrizna do trpljenja smrtnikov, ki se jih sploh ne zaveda. Za genialno stvaritev gre, za preroško ...

ERNA Pomiri se, Louise.

LOUISE Izjemen, izjemen človek je in jaz sem ravnala z njim kot s sebi enakim! Kako prevzetna sem bila, ko sem mislila, da mu lahko nudim utehe, ko pa je ...

ERNA Samo človek. Tako kot si ti. Tako kot sem jaz.

LOUISE Ne. Po mojem ga ne poznaš zares – tudi jaz ga nisem, vse do danes. Dokler nisem videla veličine njegovega dela.

ERNA Nedvomno je zelo užival, ko je nate napravil tak vtis.

LOUISE Bilo je, kot bi me soočil z nečim, kar je več kot človeško. Z nečim vzvišenim. Mrtva ženska mi je namreč podobna, le da je bolj plemenita, nesmrtna, za vso večnost ohranjena ...

ERNA To jemlješ vse preveč resno, Louise.

LOUISE Kip Usode – neomahljive neizogibnosti. Vsak se ji mora vdat, sicer ga zmečka. Usoda stopa prek človeških življenj ...

ERNA Louise, lezi malo. Mislim, da bi se morala pomirit.

Louise se sesede na stol.

LOUISE Ja.

Konec je. S tem se je na svoj način poslovil od mene.

ERNA Gnida.

LOUISE (*vehementno*) Ne govori tako! Nobene pravice nimaš, da bi! Ni me izdal, tako kot tudi ni tebe, ali katere druge! Enostavno drugačen je od nas. Drugačen je.

ERNA Vsekakor, svinja je. In zdaj boš pred njim končno zaprla svoja vrata in ga ne boš več spustila naprej.

LOUISE Jaz? Da ga ne bi spustila naprej?

ERNA Ja! To si dolžna sama sebi.

LOUISE Nisem ponosna ženska.

ERNA Pa bi morala bit. Čas je, da se vrneš domov, Louise!

LOUISE Domov? Doma nimam.

ERNA Poslušaj me. Poslušaj. Si lahko privoščiš
ostat tu? Imaš denar za to? Saj ne delaš,
nobenih prihodkov nimaš, samo
zapravljaš. In Louise ... Me poslušáš? **Viggo**
je menda dobil pismo od gospoda Mollerja ...

LOUISE O tem zdaj nočem govorit. Preveč sem
utrujena.

ERNA Pomembno je. Razumet moraš, da tvoj
finančni položaj ...

LOUISE Pusti me samo, Erna. Pojdi!

ERNA Tudi prav.

Erna jezno odide k vratom.

Grem.

Louise jo zadrži.

LOUISE Erna, vsaj poslovi se, preden greš.

Ljuba moja Erna! Ne bodi jezna. Dobra
prijateljica si bila, vem.

Zdaj pa, prosim, pojdi domov.

*Zrine Erno skozi vrata. Stemnilo se je. Prižge
svetilko in sede k mizici.*

Prišel je dan, ko je treba položiti račune.

Qu'est-ce qu'elle est belle, la vie! Težko se
mu je odpovedat.

Piše. Čez čas z vrta vstopi Viggo.

VIGGO Motim?

*Louise hitro zgane list, na katerega je pisala
in ga pokrije s pivnikom.*

LOUISE Kje pa. Vesela sem, da si tukaj.

VIGGO Je Erna že šla?

LOUISE Pravkar. Bojim se, da nisem bila ravno
prijazna z njo.

VIGGO Nekam čudne volje je. Si izvedela, zakaj?

LOUISE Pustila je Henrika.

VIGGO Uboga Erna!

LOUISE Če bi ga res imela rada, se ne bi tako
mučila. Če imaš nekoga resnično rad, si
srečen, pa čeprav te ljubezen uniči, pa
čeprav ti prinese revščino in samoto. A če
vse to narediš za nekoga, ki ga v resnici
nimaš rad ...

VIGGO In da je tako nadarjena in občutljiva
ženska kot ona živel v tem ...

LOUISE Ne sodi je pregrobo. Hudo je trpela.

VIGGO Nikogar ne sodim.

LOUISE Ne. Tako dober človek si. Bi lahko še
nekaj časa ostal pri meni?

VIGGO Seveda.

LOUISE Počutim se tako čudno! Po eni strani
sem vsa nemočna, vsa žalostna! Ampak
obenem sem vzhičena.

VIGGO Naj prosim Erno, da pride dol?

LOUISE Ne! Samo tebe hočem. Kot otroka sva
vedno tičala skupaj. Rada bi, da je, kot je bilo
takrat.

VIGGO Louise, s tabo je nekaj resno narobe.

LOUISE Ne skrbi. Kmalu se bom spravila spat.

VIGGO Pametno.

LOUISE Ampak prej si vzemi trenutek zame.
Pridi, poglej to.

Odide na vrt. Viggo ji sledi.

Vohaš španski bezeg? In poglej zvezde, prve
so že na nebu in zmeraj več jih je. Bog v nebo
zabada iglo, da bi mi, ubogi ljudje, lahko
ugledali vsaj drobec nebesnih čudes.
Verjameš v nebesa?

Mogoče za tisto temnomodro tančico ni
ničesar.

Mogoče je samo orjaški požar, mi pa
vidimo zgolj pršenje isker, ki padajo skozi
streho našega sveta. Ko sem bila majhna,
sem se zmeraj bala, da se bo neke noči
vse nebo vnelo in se bodo veliki plameni,
ki divjajo tam zgoraj, pognali nad nas in
nas vse upepelili.

VIGGO Pridi. Noter! Vročino imaš in zunaj se
boš prehladila.

Povede jo noter in zapre vrata.

LOUISE Na ta način nisem gledala zvezd,
že odkar sem bila otrok. Tako je, kot jih
vsa ta leta sploh ne bi videla. Tako je, kot
bi bile za odraslega izgubljene. Nebo je
neverjetno širno, neverjetno črno in skrči
te v nekaj povsem nepomembnega. Prah
smo, to je vse. Mislimo, da vemo, kaj sta
veselje in žalost, a to je isto kot nič.

VIGGO V posteljo bo treba, Louise.

LOUISE Predstavljam si, da bi nebo začelo
rast, da bi postajalo vse večje in večje, da

bi bilo vse bližje in bližje, dokler nas ne bi vseh požrlo ...

Viggo jo prime za roko.

VIGGO Louise!

LOUISE Ja, ja, Viggo. Saj grem.

Odpravi se proti spalnici, nato se ustavi.

Ampak toliko je še povedat, o toliko stvareh se je še pogovorit.

Sede in se mu nasmehne.

Zaročil si se in kmalu se boš tudi poročil.

VIGGO Bom.

LOUISE Se boš torej vrnil domov? Si boš poiskal službo pri časopisu in si ustvaril družino?

Boš z Lilly živel do konca svojih dni?

VIGGO No, seveda.

LOUISE Si ob misli na to srečen?

VIGGO Sem, ampak ...

LOUISE In Lilly bo postala gospa Pihl.

VIGGO Bo.

LOUISE V vazah po različnih prostorih bo razporejala cvetje, skrbela bo zate in za tvojo srečo.

VIGGO Ja, Louise, ampak ...

Louise prikima.

LOUISE Lepo. Svobodna ljubezen je samo za trole, ne za ljudi. 'Glej nase in na nikogar drugega,' pravijo. A to ljudem ne ustreza.

Viggo ji z obraza odstrani lase in poskuša doseči, da bi legla na kanape.

VIGGO Psst. Dovolj je bilo.

LOUISE Ne – saj bom šla v posteljo. Sedi za mizo, tako boš slišal, če te bom klicala.

VIGGO Prav, ampak vseeno mislim, da bi morala poslat po Erno ...

LOUISE Ne, ne. Samo naspat se moram. Če te ne bom klicala, boš vedel, da mirno spim.

Po mojem bo tako najbolje, kaj praviš?

VIGGO Torej se lepo nspi.

LOUISE Kako dolgo boš lahko ostal?

VIGGO Če bi rada, bom tu vso noč.

Louise ga objame.

LOUISE Hvala, res hvala, ti zvesta duša.

Odide v spalnico. Viggo sede za mizo. Louise se vrne.

Če bi se kdo oglasil ... Mislim, če bi prišel Alland ...

VIGGO Ja?

LOUISE Naj me ne moti. Preveč sem utrujena.

Odide v spalnico.

Viggo sede in začne brati knjigo, a jo kmalu odvrže in pozvoni.

HIŠNICA (iz veže) Kaj se dogaja? No, kaj je takega, da zvonite sredi noči?

VIGGO Bi lahko mademoiselle Wallden nekaj sporočili? V zgornjem nadstropju ima atelje.

HIŠNICA Ne, ne bi mogla!

VIGGO Sam ne morem do nje, Louise si ne upam pustit same ... Dva franka vam plačam, če bi mi naredili to uslugo. Izvolite.

HIŠNICA In kaj naj ji rečem?

VIGGO Mademoiselle Wallden samo prosite, naj pride dol.

HIŠNICA Prav.

Vzame denar.

VIGGO Ampak pohitite, prosim.

Hišnica odide.

Viggo poskuša mirno počakati, a je zaskrbljen. Vstopi Alland in se med vrati ustavi. Na sebi ima večerno obleko in nekdo mu je na glavo nataknil lovorjev venec.

Viggo mu nakaže, naj bo tiho.

Louise se ne počuti dobro.

ALLAND Je v postelji?

VIGGO Ja.

ALLAND Zakaj ste potem ... Kaj počnete tukaj?

VIGGO Obljubil sem ji, da bom ostal tu.

ALLAND Govorit moram z njo. Odločil sem se, da bom ostal tukaj.

VIGGO Žal mi je. To ne bo šlo.

ALLAND Ko je odšla od mene, me je zaskrbelo. Bila je ... Zdelo se mi je ...

VIGGO Saj. Zato si mora odpočit. Zato sem ostal tukaj – da bi pazil nanjo.

ALLAND Ko je odšla, nisem mogel za njo ... Ampak zdaj sem tu. In tu bom tudi ostal.

VIGGO Kakor želite.

ALLAND Lahko prevzamem vašo nalogo,
Monsieur?

VIGGO Ne. Ne morete je. Žal mi je.

ALLAND Nujno moram vendar govorit z njo.
Pomembno je.
Kaj je bilo to?

VIGGO Nič nisem slišal.
Erna prihiti iz veže.

ERNA Kaj se dogaja?

VIGGO Louise je spet zbolela. Jaz pa tukaj nisem
hotel bit sam ... Mislim, da bi te lahko
potrebovala.
*Erna gre po prstih do vrat spalnice in
prisluhne.*

VIGGO Če spi, je ne budi.

ERNA (*pokuka skozi ključavnico*) Luči ni. Vse
je tiho.

VIGGO Torej gotovo spi. Kaj pa je to?
*Po nesreči je odrinil pivnik, pod katerim je
skrito sporočilo, ki ga je napisala Louise.
Pobere ga.
(Allandu) Naslovljeno je na vas.
Alland prevzame sporočilo in ga prebere.
Pade mu iz rok in požene se k vratom spalnice.*

ALLAND Louise!

VIGGO (*se mu postavi na pot*) Kaj je?
*Alland ga odrine vstran, odpre vrata in plane
v spalnico.*

ALLAND Prinesite svetilko!
*Viggo jo poprime. Z Erno gresta k vratom.
Vidita, da Louise ni tam.*

VIGGO (*zmedeno*) Kje pa je?
*Alland priteče iz spalnice in odide iz ateljeja.
Viggo pograbi pismo, ki ga je Alland odvrigel,
in ga prebere.*

ERNA Kaj piše?
*Viggo poda pismo Erni. Od zunaj zaslišimo
vzklike, ki postajajo vse glasnejši. Viggo stopi
pogledat skozi okno.*

VIGGO (*zakliče ven*) Kaj se je zgodilo? Kaj se
je zgodilo?
V prostor se opoteče Henrik, bled in zgrožen.

HENRIK Videl sem jo. Bil sem pri reki, a je
nisem mogel ustavit ...

Žal mi je. Tako zelo mi je žal.
*Vstopi Alland z Louisinim truplom, ki ga je
povlekel iz reke.
Viggo in Erna gresta k njej. Prevzameta truplo
in Louise poskuša spraviti k zavesti.*

VIGGO Louise?

ALLAND Ne.

ERNA (*Louise, jo boža po glavi*) Res si to
storila. Moj bog, res si to storila.
*Viggo in Erna jo položita na kanape. Alland
se s sklonjeno glavo ritensko opoteče.
Viggo in Erna se posvečata truplu. Erna od
besa in žalosti krikne.*

HENRIK Erna, prosim ...

*Henrik gre k njej in jo poskuša objeti. Jezno
se ga otrese. Vstane in se zazre v Allanda.*

ERNA (*Allandu*) Glej. Glej, kaj si naredil.
Alland tiho odide.

KONEC

Miro Gajda - Warszawa

David Geh, Barbara

ni ne simbolistična drama o krhki ženski ne naturalistična o usodni amazonki. Napetosti, kakršno vzpostavita Strindberg in Ibsen med ženskimi liki, na začetku *Uroka* ni, saj med njima vlada iskrena medsebojna naklonjenost. Demonične poteze, kakršne imata njuni junakinji, Victoria Benedictsson pripiše kiparju Gustavu Allandu, ki v svoji egocentričnosti in zaverovanosti v svoj umetniški jaz spominja na Augusta Rodina.

Alland vnese nemir v Louisino življenje, saj se njegovi pogledi na ljubezen zelo razlikujejo od njenih. Louise se njegovemu zapeljevanju poskuša upreti, a za to nima moči. Spoznanje, da se je je naveličal, ona pa brez njega ne more obstajati, na koncu v njej zbudi željo po smrti in svojo odločitev tudi uresniči. Tako povzeta zgodba spominja na predromantične fabule o preganjani nedolžnosti, kjer demonični ljubimec povzroči smrt lepe duše. Victoria Benedictsson z Erninimi besedami, uperjenimi v Allanda, »*Glej, glej, kaj si storil,*« dejanje zaključi moralistično, saj za Louisino usodo krivi samo njega. *Urok* je stilno sinkretično delo, saj se prepletajo simbolistične, naturalistične in celo predromantične prvine in verjetno je tudi to eden izmed razlogov, da igra ni doživela večjega uspeha. Neopredeljenost dramatičarke do izraznih sredstev ni vidna le na ravnini stila. Zdi se, da tudi gradnja dejanja ni enovita, temveč je razbita na dve zgodbi in s tem na dva dramatična loka – Louisino nesrečno ljubezensko zgodbo in zgodbo o spopadih, ki jih bije

Erna kot umetnica in kot ženska. Seveda je v tako zasnovani igri mogoče videti obogatitev tedanje dramatike, a njeni sodobniki očitno niso bili naklonjeni takšnim pristopom.

Germaine Greer je v že omenjenem članku menila, da bi bilo bolje, če bi Victoria Benedictsson spodbude za svoje delo iskala pri svojih feminističnih sodobnicah in ne pri tedanjem vodilnem kritiku Georgu Brandesu, ki se je posvetil le enemu samemu besedilu izpod ženskega peresa, ko je napisal predgovor k romanu danske pisateljice Adde Ravnkilde. A to se je zgodilo šele takrat, ko je Ravnkilde vzbudila pozornost s samomorom – sicer je žensko avtorstvo kot recenzent ves čas popolnoma ignoriral. Kljub temu si ga je Victoria Benedictsson želela spoznati in svoj roman *Gospa Marianne (Fru Marianne)* pisala tako, da bi bil všeč njemu. A Brandes je, potem ko sta se v danski prestolnici osebno spoznala, njen roman sesul, jo zapeljal in zapustil kot Alland Louise. Germaine Greer meni, da bi bilo literarno ustvarjanje Victorie Benedictsson drugačno, če bi se Brandesu uprla in pisala tako, kot je iz njenih besedil mogoče slutiti, da si je želela.

Kot premalo izkoriščen potencial drame se nam razkriva predvsem Ernin lik. V zvezi z njo se zastavlja vprašanje, ki bo seveda ostalo brez jasnega odgovora, in se glasi: Zakaj se je dramatičarka odločila ustvariti Louisin lik in zakaj ni kot protagonistke raje izbrala Erne? Louise namreč konec

19. stoletja ni izrekala besed, ki v literaturi do tedaj še ne bi bile zapisane, saj je bila tema moškega zapeljevanja pri dramatičarkah precej priljubljena, pri čemer so jo največkrat predstavile tako, da so bili ženski liki predstavljeni kot žrtve moške nemoralnosti in neodgovornosti. V *Uroku* Louise sicer veliko govori, a ne o sebi, še v njenih moralnih bitkah s samo seboj, ki se razkrijejo v pogovorih z Allandom in Erno, se zdi, da je njuna zgodba bolj prisotna kot njene avtorefleksije. Morda so dolgi prizori Allandovega zapeljevanja Louise dramatičarkin poskus narediti obračun z lastno šibkostjo, zaradi katere je postala žrtev egoističnega moškega. Zdi se, kot da bi Allandovo prepričevanje in Lousino kolebanje gledalcu oz. gledalki sporočali, da Louise/Victoria ni bila šibka, a je pod zapeljivčevim izkušenim manevrom preprosto morala kloniti. Šele ko je spet na Švedskem, brez Allanda in Erne, se zdi, da ima svoj glas in da premišljuje o tem, da njene stiske izvirajo tudi iz družbenih vlog, saj v pogovoru z gospodom Mollerjem pravi: *»Moško delo hočem. Takšno, da ob njem pozabiš, kako si nesrečen. Da te vsega prevzame in se mu posvečaš uro za uro.«* A Louise vendar ni popolnoma pasiven lik, saj se je sposobna od Allanda odtrgati in jo šele praznina in brezdelnost vsakdanjega življenja v švedski provinci pripravita k ljubezenskemu sanjarjenju in odločitvi, da se vrne v Pariz, kjer se končno popolnoma in brez zadržkov preda Allandu, kar lahko razumemo tudi kot osvoboditev iz jarma (malo)meščanskega puritanstva, ki je gotovo težilo tudi avtorico.

Toda Louise v razmerju z Allandom kljub vsemu ni srečna. Ne teži je le dejstvo, da jo bo Alland nekega dne zapustil, temveč tudi spoznanje, da se v njuni zvezi ne more uresničiti kot enakovredna partnerka, da njegova podoba vse bolj prekriva tisto, kar je nekoč bila: *»Saj sploh ne obstajam. Samo posledica uroka sem, s katerim si me očaral.«* Alland teh besed ne zavrne s pripoznanjem njenega jaza, temveč ji odgovori: *»Res si kot iz pravljice. Z lahkoto si predstavljam, kako sediš za svojim kolovratom, oblečena v ljubko prosajno obleko. Mogoče predeš svilo. Nežna in občutljiva si kot nit med tvojimi prsti – skoraj si kot gaza. Ob najmanjšem sunku bi se nit lahko pretrgala ... To te bo morda zlomilo.«*

Njegova napoved se uresniči, saj Louise na koncu dejansko popolnoma izgubi svojo identiteto in prevzame podobo, ki ji jo je nadel Alland v svoji monumentalni kiparski stvaritvi. Toda podoba, v katero je vklesal njen obraz, je podoba mrtve ženske in Louise jo kljub temu razume kot Allandovo sporočilo, namenjeno njej. Louise ni sposobna ločiti Allanda umetnika od Allanda človeka, kot to zmore Erna, ki ga v medčloveških odnosih označi za gnido in svinjo. Louise ga idealizira, da ohrani svojo utvaro velike romantične ljubezni, ki je dala smisel njenemu življenju. V svoji drži je konsekvantna do konca in pri tem prevzame vzvišeno pozicijo, saj se ji ljubezen med Viggom in Lily zdi vsakdanja in banalna, kot resnično srečo priznava le svobodno ljubezen. A ta je le, kot ugotavlja

v pogovoru z Viggom, za pravljica bitja, za trole, ljudje je ne morejo živeti, saj je takšna ljubezen sebična in uničujoča.

Konec drame potrjuje, da je protagonistka vendarle Louise, saj je kljub smrti moralna zmagovalka (v njeni popolni predaji zapeljivcu, v tem, da je zaradi ljubezni presešla vse moralne norme svojega stanu, bi lahko videli tudi reminiscence na zgodbo predsednice Tourvele iz Laclosovih *Nevarnih razmerij*). *Urok* bi lahko bil kritika besedil, v katerih mora ženska kratkotrajno ljubezensko srečo plačati s smrtjo, če bi nad Louisino smrtjo prevladala Ernina vitalnost, ki bi črpala navdih in srečo iz lastne umetniške kreativnosti. A tudi Erna je v *Uroku* na koncu prikazana kot strta ženska, ki zaradi svoje zahtevnosti in občutljivosti ne more najti sreče in samo še zagrenjeno obtožuje. Germaine Greer ima najbrž prav – identifikacija z močnimi ženskimi liki bi Victorii Benedictsson omogočila razpreti krila lastne ustvarjalnosti, četudi za ceno izgube vere v veliko romantično ljubezen, ki lahko, paradoksalno, živi samo v smrti.

Nagrajenci Dnevov komedije 2010

Žirijo Dnevov komedije 2010 so sestavljali:
dramaturginja in muzejska svetovalka Mojca Kreft,
pesnik, dramatik in prevajalec Ervin Fritz,
skladatelj, dirigent, violinist in organizator Nenad Firšt.

Foto Sherpa

Mojca Fatur, žlahtna komedijantka,
za vlogo Eugénie v uprizoritvi *Chicchignola* Gledališča Koper

Foto Sherpa

Tadej Toš, žlahtni komedijant, za vlogo Roka Ribiča v uprizoritvi *Svobodni zakon*
Narodnega doma Maribor, in Nataša Tič Ralijan

Foto Sherpa

Boris Cavazza, žlahtni režiser,
za režijo komedije *Chicchignola* Ettore Petrolinija v izvedbi Gledališča Koper

Foto Sherpa

Chicchignola, žlahtna komedija po izboru strokovne žirije,
v režiji Borisa Cavazza in izvedbi Gledališča Koper

Foto Sherpa

Svobodni zakon, žlahtna komedija po oceni gledalcev,
v režiji Sama M. Strelca in produkciji Narodnega doma Maribor; ocena 4,9141!

Žlahtno komedijsko pero 2010

Foto Sherpa

Boris Cavazza in Vinko Möderndorfer

Sklep o nagradi Žlahtno komedijsko pero 2010

Strokovna žirija v sestavi **Mojca Kranjc**, **Tatjana Doma** in **mag. Tina Kosi** (predsednica žirije) je izmed 13-ih prispelih tekstov izločila 3 tekste zaradi nespoštovanja formalnih pogojev natečaja (anonimnost, predhodna javna objava teksta). Izmed preostalih 10-ih tekstov se je žirija soglasno odločila, da nagrado **Žlahtno komedijsko pero** podeli avtorju besedila z naslovom *Nežka se maži*. Avtor besedila je režiser in dramatik **Vinko Möderndorfer**.

Obrazložitev

Komedija za tri osebe se navezuje na eno najbolj znanih situacij v slovenski klasični komedijski literaturi in jo na duhovit način nadgrajuje in modernizira. Avtor je pokazal posluš za gledališko situacijo in oblikovanje dramskih likov. Posebna odlika besedila je jezik, ki je ob visoki kultiviranosti tudi zelo bogat, izviren in izjemno živ. Žirija meni, da je *Nežka se maži* komedija v najbolj žlahtnem pomenu besede.

David Čeh

Nagrada bronasti celjski grb za vrsto vrhunskih igralskih kreacij v najzahtevnejših igralskih vlogah

Za številne odlično odigrane vloge in kot vzpodbudo za nadaljnjo ustvarjalno pot Mestni svet Mestne občine Celje podeljuje gospodu Davidu Čehu bronasti celjski grb.

Iz obrazložitve

Gledališki igralec David Čeh je član gledališkega ansambla Slovenskega ljudskega gledališča Celje od leta 1998. V skoraj enajstih letih umetniškega ustvarjanja na odru omenjenega gledališča se je razvil v zrelo igralsko osebnost. Je eden najmočnejših igralcev srednje generacije gledališčnikov v Celju, prav gotovo pa tudi v slovenskem gledališkem prostoru. Vloge oblikuje natančno in suvereno, tako v klasičnih kot tudi sodobnih tekstih, z enako zavzetostjo in natančnim razmislekom pa se loteva vlog v predstavah za otroke. Njegove največje odlike so govorna sposobnost in obvladovanje telesa, saj se zaveda pomembnosti usklajenosti vseh igralčevih izraznih sredstev – govornega aparata in telesa. /.../

Je igralec velikih igralskih preobrazb, lahko se spopada z najzahtevnejšimi vlogami sodobne in klasične dramatike, njegova odlika pa je tudi velika gibalna spretnost. Zato s svojim delom nedvomno daje pečat Slovenskemu ljudskemu gledališču Celje in mestu, kjer ustvarja.

Arthur Miller

SMRT TRGOVSKEGA POTNIKA (Death of a Salesman)

Drama

Prevajalec Zdravko Duša

Režiser Janez Pipan

PREMIERA SEPTEMBRA 2010

Kulturna drama o zlomu ameriškega sna in propadlih iluzijah posameznika!

Anton Tomaž Linhart

ŽUPANOVA MICKA

Komedija

Režiser Luka Martin Škof

PREMIERA OKTOBRA 2010

Prva slovenska komedija o zdravi kmečki pameti in prevarantskem plemiču!

Milan Jesih

CESARJEVA NOVA OBLAČILA

Po Andersenovi pravljici

Predstava za otroke

Režiser Boris Kobal

PREMIERA NOVEMBRA 2010

»Zakaj bi tam neumni tipi neki pasli oči na vaši si obleki?«

Anton Pavlovič Čehov

JAZ VAS LJUBIM (delovni naslov)

Enodejanski Medved in Snubač ter dramatisirani kratki zgodbi Šala in Žalost

Lirična farsa

Prevajalca Mile Klopčič, Tina Kosi

Avtor priredbe besedila in režiser Nikola Zavišič PREMIERA JANUARJA 2011

Zabavno, lirično potovanje v globine človeške duše!

Sofoklej

ANTIGONA

Tragedija

Prevajalec Kajetan Gantar

Režiser Andrej Jus

PREMIERA MARCA 2011

Konflikt med višjimi moralnimi vrednotami in institucijo države!

Lee Hall

KNAPI SLIKARJI (The Pitmen Painters)

Drama

Prva slovenska uprizoritev

Prevajalka Tina Mahkota

Režiser Samo M. Strelec

PREMIERA MAJA 2011

Iz temin rudnika v svet umetnosti in lepote!

PREDVPIS ABONMAJA SLG CELJE

Predvpis abonmaja bo potekal od 7. do 18. junija 2010 vsak delavnik med 9. in 12. ter med 15. in 17. uro. Dodatne informacije in rezervacije sedežev na tel. št. 03 4264 208 ali blagajna@slg-ce.si.

NOVOST Ob 60-letnici delovanja SLG Celje v sezoni 2010/2011 vsem našim abonentom podarjamo dodatno predstavo gostujočega gledališča v SLG Celje (razen predstav na festivalu Dnevi komedije 2011), tako da si bodo naši abonenti lahko v sklopu abonmaja ogledali 5 predstav SLG Celje in eno gostujočo predstavo po lastni izbiri. Vstopnico za gostujočo predstavo morajo abonenti prevzeti pri blagajni SLG Celje. Abonmajski sedežni red na gostujočih predstavah ne velja.

Abonmajska vstopnica vključuje štiri predstave na Velikem odru, eno predstavo na Odrupododrom in **eno gostujočo predstavo po izbiri**.

ABONMA PREMIERA – petek, ob 19.30

ABONMA TOREK VEČERNI – torek, ob 19.30

ABONMA ČETRTEK VEČERNI – četrtek, ob 19.30

ABONMA PETEK VEČERNI – petek, ob 19.30

ABONMA SOBOTA POPOLDANSKI – sobota, ob 17.00

ABONMA SOBOTA VEČERNI – sobota, ob 19.30

**IZKORISTITE 10 % POPUSTA IN SI ŽE V ČASU PREDVPISA
ZAGOTOVITE ABONMAJSKO VSTOPNICO SLG CELJE!**

5 PREDSTAV + 1 PREDSTAVA OB 60-LETNICI	REDNA CENA	CENA S POPUSTOM
Parter 1.–8. vrsta	70,00 EUR	63,00 EUR
Balkon 1.–2. vrsta	70,00 EUR	63,00 EUR
Parter 9.–11. vrsta in lože	65,00 EUR	58,50 EUR
Balkon 3.–5. vrsta in lože	65,00 EUR	58,50 EUR
Galerija in stranski sedeži	55,00 EUR	49,50 EUR

Abonma lahko plačate na tri obroke.

NAGRADNO ŽREBANJE

Tudi letos bomo izžrebali 15 abonentov, ki bodo svoj abonma kupili v času predvpisa od 7. do 18. junija 2010, in jim podarili po dve vstopnici za vsako gostovanje drugih gledališč v SLG Celje v sezoni 2010/2011 (vstopnice za festival Dnevi komedije 2011 so izzete). Nagrajence bomo pisno obvestili, izid žrebanja pa objavili tudi na naši spletni strani www.slg-ce.si najkasneje do 30. junija 2010.

Glavni medijski pokrovitelj

VEČER

premena

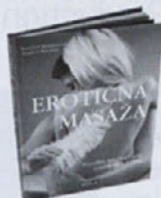

LX-telegrami

Skrivnost presenečenja

COPATI "50" IN ZELENI COPATI

KNJIGA
"EROTIČNA
MASAŽA"

DARILNI SET AROMA

SREBRNA
VERIŽICA Z
OBESKOM IN
VGRAJENIMI
KRISTALI
SWAROVSKI

ZLATA
PENINA Z
ZLATIMI
DELCI*

BELÓ VINO
ZELEN*

TERANOV
LIKOR*

DARILNI BON ZA OSEBNE
POŠTNE ZNAMKE

ROŽNAT ALI MODER DEŽNIK V
STEKLENICI IN ROŽNAT KOMPLET
DENARNICE IN ŠALA

SRČEK IZ LECTA IN
TRI SVEŽE SEZONSKE CVETLICE

Brezplačna telefonska številka
080 14 10

LX-voščila in LX-darila so prijetno presenečenje za vsakogar. Celotno ponudbo LX-telegramov si lahko ogledate na www.posta.si ali na najbližji pošti.

Telegram lahko oddate na www.posta.si, na brezplačni telefonski številki **080 14 10** ali na najbližji pošti.

Zanesljivo vsepovsod
POŠTA SLOVENIJE
POŠTA IN FINANCE

Victoria Benedictsson **THE ENCHANTMENT**

In a new version by Clare Bayley

Classic drama
First Slovene Production

Translator **Jakob Jaša Kenda**

Director and Set Designer **Samo M. Strelec**

Costume Designer **Leo Kulaš**

Language Consultant **Metka Damjan**

CAST

Louise Strandberg Pia Zemljčič

Erna Wallden Lučka Počkaj

Henrik Ryberg Tarek Rashid

Viggo Pihl David Čeh

Gustave Alland Renato Jenček

Lilly Wallden Ana Ruter

The Concierge Suzana Grau

Botilda Jagoda

Mrs Knutson Barbara Medvešček

Miss Knutson Minca Lorenci

Mr Moller Igor Sancin

The Postman Damjan M. Trbovc

Opening 14 May 2010

Pia Zemljčič in Renato Jenček

"The staging of *The Enchantment* is dedicated to the memory of Juergen Gosch."

Samo M. Strelec

Leaving behind her provincial life at the age of thirty-five, Victoria Benedictsson (1850–1888), abandoned her husband, five children from his previous marriage and two of their own, and moved to Stockholm. There she was initiated in literary circles and befriended Ibsen and Strindberg. The latter, reputedly, modelled upon her his character of Miss Julie in the eponymous play. She also influenced Ibsen to create the character of Hedda Gabler. In Stockholm she met Georg Brandes, a leading literary critic, and embarked on a public and scandalous affair. After he had left her in 1888 both as her lover and a critic (he refused to write a review of her novel), she committed suicide soon after completing *The Enchantment*, exactly 12 years after her daughter's death. The play, written under the male pseudonym Ernst Ahlgren, was discovered and produced posthumously as late as in 1910.

At the time of its creation, *The Enchantment* was regarded as blatantly scandalous because of its depiction of a love affair between the author and Georg Brandes. In this erotically charged play, the central character Louise, a well-educated, respectable, single, young woman is living an independent life in Paris. She meets a fatally attractive Gustave Alland, a famous artist and philanderer, and opts for free love over a marriage to a provincial bank manager. Ultimately, Louise's passionate and insane love for Gustave leads to her tragic demise.

Gledališki list
Slovenskega ljudskega gledališča Celje
Letnik 59, sezona 2009/10, številka 7
Izdaja Slovensko ljudsko gledališče Celje.

Vse pravice pridržane.

Cena te številke je 2 EUR.
V skladu s 13. točko prvega odstavka 26.
člena Zakona o DDV davek ni obračunan.

Za izdajatelja **mag. Tina Kosi**
Urednica **Tatjana Doma**
Lektor **Jože Volk**
Fotograf **Damjan Švarc**
Prevajalka **Tina Mahkota**
Oblikovanje **Alten10**
Naklada 1.000 izvodov

Celje, Slovenija, maj 2010

Celje - skladišče

D-Per

97/2009/2010

5000029217,7

COBISS ◊

Lee Hall
KNAPI SLIKARJI
(The Pitmen Painters)

Dramo je navdihnili knjiga Williama Feaverja.

Za Mickeyja Kellyja, ki me je učil o umetnosti.

Prevod po izdaji: Faber and Faber, London, 2008.

Krstna uprizoritev: Live Theatre, Newcastle upon Tyne, 20. septembra 2007.

Obnovljena prav tam 3. aprila 2008. Maja 2008 se je preselila v dvorano
Cottesloe Narodnega gledališča v Londonu.

Prevedla: Tina Mahkota

Januar 2010

SEZONA 2010/11

OSREDNJA
KNJIŽNICA
CELJE
P 20217

OSEBE

GEORGE BROWN
OLIVER KILBOURN
JIMMY FLOYD
TAMLAD POB
HARRY WILSON
ROBERT LYON
SUSAN PARKS
HELEN SUTHERLAND
BEN NICHOLSON

*Dogaja se med letoma 1934 in
1947 v Ashingtonu v
Northumberlandu in v Newcastleu
upon Tyne ter v Londonu in
Edinburgu.*

PRVO DEJANJE

Projekcija na prvo platno:

»KNAPI SLIKARJI«

LEE HALL

Na drugo platno zaporedje naslednjih diapozitivov:
1934

1,2 MILIJONA MOŽ DELA V RUDNIKIH
POVPREČNA DOLŽINA IZMENE: DESET UR
POVPREČNA TEDENSKA MEZDA:
DVA FUNTA IN ŠEST ŠILINGOV

Na oder pride George in začne razporejati stole za pouk. Čez čas pride Oliver.

GEORGE Oliver.

OLIVER George.

Pride Jimmy.

Si dobro, Jimmy?

JIMMY Sem hudiča.

OLIVER Kaj pa je?

JIMMY Cel dan sem do pasa brodil po vodi.

OLIVER Pa menda ne spet na C-šajbi?

JIMMY Frdamano srečo sem imel, da sem prišel ven. Pol dritla še zmeraj čaka dol, da jo bojo ven spumpal.

GEORGE Enkrat bojo to moral porihlat.

JIMMY Čakaj malo. Ti si oni, ki bi moral to porihlat. Saj si delavski zaupnik.

GEORGE Ne začenjaj.

JIMMY Lej, na tebi je, da bojo to že enkrat porihlat.

GEORGE Vse ob svojem cajti. Če še nisi zamirkal, sem zdaj tu kot uradni predstavnik Delavskega izobraževalnega društva. Če te matra kaj v zvezi z jamo, boš moral počakat do jutri zjutraj. Šest penijev.

JIMMY Se norca delaš?

Pride Tamlad pob.

GEORGE Kaj pa ti tukaj?

TAMLAD POB Na večerni tečaj sem prišel.

GEORGE Se hecaš? Ven!

TAMLAD POB Zakaj pa jaz ne bi smel? Če sem prav zastopil, naj bi vi folk vzpodbujali, da se kaj nauči?

GEORGE Tako je. Samo da smo *Delavsko* izobraževalno društvo, ne pa društvo za podpiranje lenih riti. Tukaj se resno študira, zato se mi hitro poberi.

TAMLAD POB Kaj sem pa jaz kriv, kamerat, če imamo krizo?

GEORGE Boš ti zdaj zdaj imel krizo, ko te bom jaz fejst po glavi usekal.

Pride Harry.

OLIVER Harry.

TAMLAD POB Gospod Wilson.

GEORGE Nisem računal, da boš prišel.

HARRY Jaz tudi ne, ampak sem moral malo od doma. Baba me bo spravila ob pamet.

TAMLAD POB Na druge tečaje so me pa pustili.

GEORGE Briga me, kaj drugi delajo. *Mi* tukaj pa imamo pravo izobraževalno ustanovo za knape.

TAMLAD POB *Njemu* pa pustite, pa tudi ni knap.

GEORGE Je pa tehnik.

TAMLAD POB Ne, pa ni, on dela pri enem zoboderju.

GEORGE Kaj pa naj, če je zobni tehnik?

OLIVER Pa pustite poba.

TAMLAD POB Daj no, stric George. Tam zadaj se bom usedel pa čisto tiho bom.

GEORGE Naj ti bo, ampak samo za probo. Šest penijev.

TAMLAD POB Šest penijev?

GEORGE Samoizpopolnjevanje ni poceni, jel?

TAMLAD POB Nimam šest penijev. Brez službe sem, porkamadona.

HARRY Na, pob. Jaz plačam zase pa za Tamladega.

TAMLAD POB Hvala, gospod Wilson.

GEORGE Ne ga spodbujat.

HARRY Zakaj bi moral pa glih on nastradat zaradi ciklične narave kapitalizma?

Tudi Oliver in Jimmy plačata vsak svoj delež. George vnese prejete zneske v debel zvezek.

HARRY Jaz sicer še zmeraj mislim, da bi

morali mi raje študirat ekonomijo.
GEORGE Nehaj že spet, Harry. To je bil edini mentor, ki se ga je dalo dobit tako na hitro. Probajmo, pa bomo videli.

Pride Lyon.

LYON Dober večer.

GEORGE Želite?

LYON Se opravičujem. Je to umetnostna vzgoja?

GEORGE Kako prosim?

LYON Umetnost? Umetnostna vzgoja, če je?

GEORGE Vi pa niste s teh krajev, jel?

LYON Ne, iz Newcastla sem se pripeljal.

GEORGE Iz Newcastla?!

LYON Poučevat sem prišel.

GEORGE Oh, profesor Lyon. Ja, seveda. Kaj niste prec povedali? Kar naprej, kar naprej. Pričakovali smo vas sicer že malo prej.

LYON Res se opravičujem. Vlak je imel strašansko zamudo. Skoraj dve uri je trajalo do sem.

GEORGE Že prav, za naprej pa probajte bit točni. Mi smo zelo točni, veste, mi smo knapi.

LYON Res se iskreno opravičujem.

GEORGE Dobro, dobro, ne bomo zdaj zganjali cirkusa iz tega. Zgleda, da smo vsi tukaj, profesor, tako da lahko kar začnemo.

LYON Da, vsekakor. Toda najprej bi rad razjasnil, da nisem profesor Lyon.

GEORGE Ste sigurni?

LYON Seveda sem siguren.

GEORGE Niste profesor Lyon?

LYON Ne.

GEORGE Ja, kdo hudiča pa ste?

LYON Ravno to bi vam rad povedal. Seveda sem Lyon. Nisem pa univerzitetni profesor.

GEORGE Se pravi, da niste z univerze?

LYON Ne.

GEORGE Od kod hudiča pa ste potlej?

LYON No, torej, predavam na Kraljevem kolidžu.

GEORGE Ne pa na univerzi?

LYON Eh, ne. Vendar pa je naš kolidž pridružen član univerze v Durhamu – nimamo pa profesure.

GEORGE O tem bom moral informirat našo

območno pisarno.

OLIVER Sam umetnost pa trajbate, jel?

LYON Kako prosim?

OLIVER Umetnost trajbate, jel?

LYON Se oproščam, toda nisem vas najbolje razumel.

OLIVER Če se greste umetnost? Saj se jo, jel?

HARRY Ali poučujete umetnost?

LYON Da, da, vsekakor, to pa.

GEORGE Se pravi, da imate vse zahtevane kvalifikacije?

LYON Seveda. Akademski slikar sem. Študiral sem na Kraljevi umetnostni akademiji v Londonu – in to s Henryjem Moorom.

GEORGE S kaj za enim Henrikom?

LYON Z Moorom. Skupaj sva dobila Rimsko nagrado.

GEORGE Poslušajte, vi, eno figo mene briga, kje vse ste se potikali, ko ste bili študent. Mene samo to zanima, če ste kvalificirani za to delo. Mi imamo zelo visoke zahteve. Mi smo knapi. No, vsi razen njega. On je zoboder.

HARRY Zobni tehnik.

GEORGE Pa razen onega, ki je brezposeln. Njega izjemoma prenašamo tukaj.

LYON No torej, najmanj petnajst let že poučujem umetnostno zgodovino – tako ali drugače.

GEORGE No, danes vas bomo sprobali, kaj čemo zdaj. Me pa tudi zastopite, jel, da bom moral o tem naprej poročat?

LYON Potrudil se bom po svojih najboljših močeh.

HARRY Kaj je to?

LYON Diaprojektor.

GEORGE Diaprojektor? Ljubi bog. Meni ni noben omenil kakih električnih aparatov. Za tako čudo bi bil moral rezervirat dvorano od masinženirjev.

JIMMY Veste, tu not ni štroma.

LYON Kako bom pa kazal diapozitive?

GEORGE Vidite zdaj? Prej bi morali pomislit –
HARRY Dajmo potem raje vse skupaj kar odpovedat.

JIMMY A to pa ne bi šlo, da bi nam vi kako reč

samo malo opisali?

TAMLAD POB Kaj če bi potegnili kabel v ta cimer zraven – not k skavtom?

GEORGE Ne gre to kar tako.

TAMLAD POB Zihér imajo kak podaljšek.

Tako da vi samo potegnete kabel in ga uštekate tu poleg. Plehmuzkontarji zihér ne bojo imeli nič proti. *Vtakne podaljšek.*

LYON Najlepša hvala.

GEORGE Čakajte malo, najprej je treba dobit pisno privoljenje, potem se bo treba pa še to zmenit, kdo bo plačal štrom. Ampak naj bo, to pot bom zamižal na eno oko pod pogojem, da ne bo kdo od vas kaj bleknil Rjavi sovi.

LYON Hvala, najlepša hvala. Imenitno. Hvala vam. Razmišljal sem, da bi za začetek predelali nek temeljni uvod. Na ta način, veste, da bi na kratko obdelali peščico velikih mojstrov, zatem pa bi se posvetili sodobnejšim temam.

Oliver ugasne luči. Žarnica diaprojektorja zasveti. George zastira pogled.

Pa pogledjmo. Tizian.

Diapozitiv je obrnjen na glavo.

JIMMY Bog vas nima rad.

TAMLAD POB Narobe je.

LYON Se oproščam.

Popravi diapozitiv. George še vedno zastira pogled.

JIMMY *Georgeu:* Umakni bučo.

LYON Aha. No torej, pred vami je lep zgled za to, kar bi rad obravnaval pri naših urah. Temeljna napetost med umetnikovo inovativnostjo in tradicijo, znotraj katere umetniki delujejo.

HARRY *vstran:* Vam nisem rekel, da bi morali vzeti ekonomijo?

LYON Tu vidite primer slikarja, ki je deloval v času, ko je bilo pokroviteljstvo Cerkve na višku, hkrati pa vidite tudi obsedenost s pogansko mitologijo, ki je bila ena velikih tem renesanse (*'renesance' izgovori z brezhibnim francoskim naglasom*).

JIMMY Kóga?

LYON *Renesanse.*

JIMMY *ga oponaša: Renesanse?*

LYON Da.

JIMMY *ga še vedno ne razume: Renesanse?*

LYON No, *zgodnje renesanse.*

JIMMY Kóga?

LYON No, prav. (*Izgovori običajno.*)
Renesanse. Bi kdo?
Nihče ničesar ne reče.
Rafael?
Vse tiho.
Leonardo?
Topi obrazi.
Leonardo da Vinci?

JIMMY On je slikar?

HARRY Seveda, da je slikar. Leonardo da Vinci, porkamadona, najbolj slaven slikar, kar jih je kdaj bilo.

JIMMY On je bil, ki je narisal tisto mačko?

GEORGE Kako mačko? Tisto je bil Constable.

LYON Ne. Constable je živel dosti pozneje. Leonardo pa nemara predstavlja zenit celotne renesanse.

JIMMY Niste rekli, da je bil slikar?

LYON Da. Slikar.

JIMMY Zdaj je pa kar naenkrat zenit?

LYON Ne. Da. Vrhunec ustvarjalnega razcveta celotne renesanse.

HARRY Aja! Renesangse. Renesangso misli!
Vsi se zasmejejo.

LYON Da, renesanso –

HARRY Ja. Kaj pa drugega. Ki nastopi po srednjem veku, jel?

LYON Da, od štirinajstega stoletja do konca šestnajstega. In ...
Zamenja diapozitiv in pokaže strop Sikstinske kapele.
Nemara je najodličnejši dosežek celotnega obdobja kajpak Michelangelova Sikstinska kapela. Ste že slišali za Sikstinsko kapelo?

JIMMY To je ona v Blaydonu?

LYON Kje? Ne. V Blaydonu?! Ne, v Rimu. Toda te podobe pa menda le prepoznate?

Poslednja sodba? Stvarjenje Adama?

GEORGE Lejte, mi v resnici nismo videli pravi dosti umetnosti. Glih zato smo vas tudi najeli, jel?

HARRY Roko na srce – smo se precej bolj zagreli za uvod v ekonomijo, ampak se ni dalo dobit mentorja.

LYON Smem vprašati, če ste že kdaj bili v galeriji?

GEORGE Nikjer mi nismo bili. Mi smo knapi.

JIMMY Jaz sem šel enkrat v South Shields.

HARRY Jaz sem se pa boril na Somi.

GEORGE Pa si videl kako umetnost?

HARRY Seveda, da je nisem. S tistim plinom hudičevim sem se zagiftal.

GEORGE Potem pa tiho bodi.

LYON Toda gotovo ste videli te podobe v knjigah, mar ne? *Se dopolni.* V knjižnici.

OLIVER V knjižnici?

LYON Tu ni nobene knjižnice.

OLIVER Harry je vpisan v Novi levičarski knjižni klub, ampak onim se ne gre glih dosti za slikarijo. Če te zanima por ali pa pipeti, je čist fejst, drugače si pa tukaj bolj na suhem.

LYON Se pravi, da še nikoli niste videli nobene slike v živo?

GEORGE Ne, nismo.

LYON Aha. Glejte, nikakor ne bi rad zvenel nevljudno, toda smem vprašati, zakaj ste si torej izbrali umetnostno vzgojo?
Pavza.

GEORGE Da bi se vzgojili. Za umetnost.

JIMMY Kaj pa fali temu, da bi mi radi zastopili umetnost?

LYON Čisto nič.

OLIVER Večina nas je pustila šolo pri enajstih, tako da je dosti reči na svetu, o katerih nimamo pojma. Glih zato prihajamo sem. Da bi se kaj naučili.

GEORGE Nismo pa mi zabiti, da boste vedeli. No, razen Jimmyja. Glihkar smo končali z evolucijsko biologijo.

LYON Razumem. No torej – predlagam, da brž nadaljujemo.

Pokaže nov diapozitiv.

Aha. No, to je tipičen primer firenške šole – in sicer okoli leta 1560 – kompozicija Kupida in Device Marije, ki je klasičen tabló ...

HARRY Pardon. Vas lahko malo prekinem?
LYON Seveda.

HARRY Brez zamere, ampak po mojem smo si mi to malo drugače predstavljali.

LYON Prosim?

HARRY Ne da bomo gledali slike angelčkov pa táko.

LYON Torej ne želite gledati slik?

HARRY Ne, mi bi se radi samo informirali o ta pravi umetnosti.

LYON O pravi umetnosti?

HARRY Ne pa o renesančni šoli pa táko.

OLIVER Radi bi se naučili pogledat sliko in bi vedeli, kaj pomeni.

LYON Že, toda kaj mislite s tem? 'Kaj pomeni'?

GEORGE Kako to mislite, kaj mislimo? 'Kaj pomeni'? Mislimo, kakšen je njen pomen.

LYON Natanko tako. Toda kaj za vas pomeni 'pomen'?

GEORGE Kaj hudiča pa naj pomeni 'pomen'? Glih zato smo vas pa najeli. Poslušajte, kamerat, če vi ne veste, kaj pomeni pomen, kakšne šanse, porkamadona, imamo pa potlej mi?

LYON Prav v tem je poanta mojega predavanja. Da pomen ni nekaj samoumevnega.

GEORGE Kako mislite, da ni nekaj samoumevnega? Slika je to, jel? Slika na steni. Jasna ko beli dan.

HARRY Lejte, mi bi radi samo to, da bi pogledali sliko in videli, kar vi vidite v njej.

LYON Toda tisto, kar jaz vidim v njej – na to so vplivale vse druge slike, ki sem jih kdaj videl. Mar to pomeni, da za vas nima nobenega pomena?

GEORGE Roko na srce – ga nima, ne. Lejte, nam res ni do tega, da cel dan garbamo ko črna živina, potem pa da hodimo sem

gledat slike angelčkov pa tako.

HARRY Radi bi videli umetnost, ki kaj pomeni.

LYON Toda vsa umetnost kaj pomeni.

JIMMY A da pomeni?

OLIVER Po mojem pa vi zdaj tukaj nečesa ne zastopite. Mi bi radi samo to, da bi pogledali čisto navadno sliko nečesa in bi jo zastopili.

JIMMY Brez tega kunštnega govorjenja o tem, kaj pomeni pomen – ampak bi radi eno čisto ajnfoh ... umetnostno vzgojo.

LYON Toda to je – umetnostna vzgoja.

HARRY Ampak mi bi radi izvedeli skrivnost, ki je zadaj za tem.

LYON Toda nobenih skrivnosti ni zadaj – vse je tukaj, pred vami.

GEORGE Mora bit kaka skrivnost.

LYON Kje pa, ni je.

TAMLAD POB No, če pa ni nobene skrivnosti – kako to, da mi ne vemo, za kaj se gre?

LYON Rekel bi, da zato, ker morda iščete napačno stvar. V umetnosti ni nobene skrivnosti – ravno to je njeno bistvo – vse je tukaj, pred vami, ničesar ni, kar bi bilo treba 'razumeti' – bistvo slikarstva je v tem, kaj začutite.

GEORGE Začutimo?

OLIVER Kako to mislite? Začutimo?

LYON Kaj začutite – emocionalno. 'Pomen' slike ni v sliki – pomen slike je v opazovalcu.

JIMMY V čem?

LYON V osebi, ki sliko gleda. Oziroma vsaj v razmerju med opazovalcem in sliko.

JIMMY Ste zihher?

GEORGE Čakajte malo. Zdaj hočete reč, da slike nimajo pomena ...

LYON Da in ne. Seveda imajo pomen – določen pomen imajo za vas. Razumeti morate lastno čustveno senzibilnost.

JIMMY Se komu kaj šajna, o čem tale govori?

LYON Bistvo ni v tem, da bi bilo treba sliko preučevati, temveč da jo 'začutimo'.

JIMMY Poslušajte, če bi vi prišli sem in nam rekli, da naj začutimo kip, bi še nekako zastopil. Da pa naj začutimo sliko,

porkamadona? Slika je itak čisto gladka, jel?

LYON Vi iščete odgovore. V umetnosti pa ne gre za odgovore. Bistvo umetnosti je zastavljanje vprašanj. Kaj občutite ob pogledu na to žensko? Kaj občutite, ko vidite to barvo, zeleno?

GEORGE 'Kaj občutimo ob zeleni barvi'?

TAMLAD POB Kako mislite? Zelena je zelena. Kaj pa naj bi čutil ob zeleni barbi? Vidiš, da je nekaj zeleno, pa je, samo farba je to.

LYON Zelena poletne trate, zelena oči vaše matere?

GEORGE Zdaj pa poslušajte, vi – najeli smo vas, ker naj bi bili profesor na univerzi. Potlej se pa najprej izkaže, da sploh niste na univerzi in da vaš domnevni sloves sloni na tem, da ste bili enkrat na počitnicah z enim, za katerega mi še niti slišali nismo. Ni nam do tega, zastopite, da bi poslušali o visoki renesansi ali pa o tem, kako se čuti zeleno farbo. Mi hočemo samo osnovne fakte. Radi bi, da bi se naučili pogledat sliko – kje na kaki steni – in bi vedeli, kaj pomeni, ne pa da nam solite pamet o 'občutenju občutkov'. Je to tako težko?

LYON Je, ker 'faktov' ni. Umetnost je umetnost, umetnost ni znanost!

GEORGE Kako hudiča nas pa potem nameravate učiti umetnost?

LYON Ne vem. Tega pa resnično ne vem. *Zašli so v slepo ulico. Tišina. Vsi gledajo Lyona, ki je povsem pretresen.*

Sami dajte! Tako je. Seveda. Sami dajte.

OLIVER Kako to mislite? 'Sami dajte'?

LYON Ne. Se opravičujem. Ni važno.

GEORGE Recite.

LYON Slikajte.

OLIVER Slikajte?!

LYON Rišite, slikajte, karkoli že, dajte, vi sami.

GEORGE Mi?

OLIVER Da bi slikali slike?

LYON Zakaj pa ne?

JIMMY Ker bojo za en drek.

LYON Da. Toda to ni važno – ne gre za tehnično znanje. Gre za razumevanje tega, 'zakaj'

umetnik izbere, kar pač izbere.

GEORGE Tega pa že ne moremo.

HARRY Praksa. Marx, jel? »Glavna pomanjkljivost dosedanjega materializma – vključno s Feuerbachovim – je, da predmet, resničnost, čutnost razume samo kot objekt ali obliko kontemplacije, ne pa kot človeško čutno dejavnost.« *Teze o Feuerbachu*, jel? Nobene koristi ni od tega, da svet samo opazujemo, treba ga je spremenit. Teorija v praksi. Praktično-kritično delovanje.

GEORGE Tiho bodi, Harry. Poslušajte vi, noben na tem večernem tečaju umetnosti ne bo nič slikal.

TAMLAD POB Zakaj pa ne?

GEORGE Ker je v izrecnem nasprotju s statutom.

HARRY Kako misliš, da je v nasprotju s statutom?

GEORGE 13. člen, 4. odstavek: »Nihče ne sme vršiti dejavnosti, ki bi lahko privedla do finančne koristi ali poklicnega usposabljanja.«

TAMLAD POB Kaj pa fali »poklicnemu usposabljanju«?

GEORGE Pazi na jezik.

LYON Zgolj za vajo. Nihče ne bo videl.

GEORGE Bi radi, da letim? Pri prič bi bom poklican na območni odbor, porkamadona.

OLIVER Daj mir. Koga pa briga, če bomo mi naslikali par slik?

LYON V nobenem primeru ne gre za to, da bi se učili slikati. Slikali bi zato, da bi se naučili kaj o umetnosti. Če dovolite, se bom jaz pogovoril z njimi.

GEORGE Naj bo. Kar sami se izpostavite.

HARRY No, in kaj bomo slikali?

LYON Za začetek mislim, da sploh ne bomo slikali.

HARRY Za božjo voljo!

Lučna sprememba. Hrup vrtnega stroja. Prizora je konec, kot bi odrezal. Igralci spremenijo svoja mesta in kostume, diaproyekcija kaže člane skupine pri delu v rudniku, nekaj diapozitivov pa lahko nakaže dejstva o prihajajoči gospodarski

krizi, dokler nov napis ne oznani:

EN TEDEN POZNEJE

Zavijanje sirene. Luč posveti na spremenjeno prizorišče.

Nova slika na platnu kaže može v baraki, kjer se sestajajo.

Tretje projekcijsko platno ostane prazno, dokler ga ne potrebujemo pozneje v tem prizoru.

LYON No torej. Kdo bi rad začel?

Nihče se ne javi.

Bi vi?

TAMLAD POB Nič nisem naredil.

GEORGE Kako misliš, da nisi nič naredil?

TAMLAD POB Nisem vedel, kaj naj.

GEORGE Kako nisi vedel, kaj naj? Linorez naj bi naredil.

TAMLAD POB Bedasto se mi je zdelo.

GEORGE Kako 'bedasto'? Vsak pamž zna naredit linorez.

TAMLAD POB Ne to. Naslov. 'Delo'. Kako pa naj narišem 'delo'?

LYON Ravno v tem je bil smisel te vaje. Da bi izvedeli, kaj vam pomeni delo.

TAMLAD POB Če pa ne vem, kaj pomeni delo. Še nikoli nisem bil na delu.

GEORGE To je pa res. Pa malo razmisli, pob, zakaj ne.

TAMLAD POB Saj tuhtam. Vsak dan. Zakaj pa misliš, da vsak dan ob petih zjutraj stojim pred vsako jamo v Ashingtonu?

GEORGE Usedi se.

TAMLAD POB Tako da me ne zajejavaj, stric George.

LYON Že dobro. Bi kdo drug začel? Jimmy?

JIMMY Jaz tudi nisem nič naredil.

GEORGE Pa za božjo voljo, no.

JIMMY V resnici nekaj sem, ampak sem vrgel stran.

GEORGE Kako misliš, da si vrgel stran?

JIMMY Tako za en drek je bilo, da sem zabrisal stran.

OLIVER Ampak, Jimmy, kamerat, točno za to se gre. Da prineseš sem, kar si naredil, da

bomo lahko analezirali.

LYON Je sploh komu uspelo kaj narediti?

OLIVER Jaz sem nekaj probal, pa ne vem, če kaj nuca.

Oliver potegne na dan svoj linorez. Postavi ga na slikarsko stojalo. Vsi zrejo vanj.

JIMMY To si ti naredil?

OLIVER Ja, v četrtem poskusu. Fejst težko si je bilo predstavljat obratno.

HARRY Kako to misliš? 'Obratno'?

Oliverjevo sliko zdaj zagledamo na tretjem platnu.

OLIVER Vse moraš naredit ravno obratno.

Tako da izrezuješ svetlobo.

GEORGE To je njegova glava?

OLIVER Ja.

TAMLAD POB Ni malo majhna?

GEORGE Ti pa čisto tiho – ker sploh nisi nič naredil.

LYON Po mojem je glava namenoma majhna, da je s tem poudaril njegovo mišičavost in golo fizično naravo dela.

OLIVER V resnici nisem mogel naredit večje, ker sem že prej izrezal strop.

JIMMY Kaj naj bi bilo pa to?

OLIVER Njegova rama.

Projekcija detajla rame na tretjem platnu.

JIMMY Meni zgleda kot noga od konja.

GEORGE Mogoče je bilo pa mišljeno, da bi izgledalo kot konjska noga, jel?

JIMMY Si hotel, da bi izgledalo kot noga od konja? Hitro zaporedje diapozitivov z različnimi detajli linoreza.

OLIVER Veš, da nisem hotel, da bi izgledalo kot noga od konja. To je moj prvi poskus, porkamadona!

GEORGE Čevlji so pa – kapo dol!

JIMMY Ja, to pa res, čevlji so pa fejst narejeni. Ampak nisem pa še nobenega videl s tako ramo.

LYON Toda pogledjte, kako dobro je zadel vso to maso, to grobo silo rudarja v premožovem sloju.

JIMMY Glih to vam hočem povedat. Nobenega

s tako širokimi ramami ne bi poslali v rov. Dol not pošiljajo samo drobne žilave pobe. Take, kot sem jaz.

LYON Osebnostno menim, da umetnosti ni treba nujno presojati po tem, kako natančno ustreza dejstvu. V umetnosti je povsem legitimno, da pretiravaš za dosego večjega učinka. Pogledjte, kako nizek strop je narisal Oliver –

JIMMY Nizek?

LYON Pogledjte to figuro, kako je sključena zaradi dramatičnega učinka.

JIMMY Nizek? Človek božji, jaz sem se cel teden plazil po trebuhu.

LYON V jami?

JIMMY *Zbadljivo.* Ne, na svoji njivici. Seveda da v jami.

LYON To mora biti strahovito klavstrofobično.

OLIVER Seveda, da je, samo kako boš pa drugače spravil koln ven?

HARRY No, vidite. Če bi bila jama nacionalizirana, bi pri prič začetli vlagat v eno ornk mašinerijo. Pa menda ne mislite, da se sovjetski knapi cele dneve plazijo po trebuhu s šremerjem v roki? Oni imajo najnovejšo mašinerijo. Pa dosti večji izkop.

GEORGE Kako pa ti to veš? Ti si en navaden zoboder, porkamadona.

HARRY Jaz sem socialist – in kar se mene tiče, je tole tukaj poveličevanje izkoriščanja navadnega človeka. Mar bi narisal kaj kritičnega. Kaj takega, da bo razkrinkalo temeljno nepravilnost kapitalističnega sistema.

JIMMY Ta na sliki itak ne bi spravil ven prav dosti kolna. Če nič drugega, bi mu noga zaspala.

OLIVER To naj bi bila slika, ne priločnik za rudarjenje.

JIMMY Mislim sem, da smo tukaj zaradi umetnostne vzgoje. Zakaj potem ne bi smel povedat, kaj mi ne štima s sliko?

TAMLAD POB Svetloba ne štima, to je.

GEORGE Prosim?

Na platnu vidimo detajle svetilke in senc,

ki jih meče svetloba.

TAMLAD POB Ta svetloba, vidite? Če je lampa tam, potem vse tole, kar se šajna tukaj, ne štima, jel? To že ne bi bilo osvetljeno. Pač pa bi se šajnalo tam.

GEORGE Kaj pa ti veš? Sploh pa lahko on osvetli, kar mu paše. Njegova slika je to.

TAMLAD POB Ampak glih za to se gre pri linorezu, jel? Za svetlobo in temo.

GEORGE Ja, ampak ti svoje mnenje vseeno zadrži zase. Ni čudno, da nikjer ne dobiš službe.

OLIVER George, pob ima prav.

LYON Mislim, da so te formalne stvari zelo pomembne. Res je chiaroscuro tu zelo nedodelan, toda izjemno dobro mu je uspelo, da začutimo moškega pri delu. *Slika na platnu ugasne.*

HARRY Jaz se pa ne strinjam. Glih tukaj je udaril mimo.

GEORGE Kako to misliš?

HARRY Da sploh ne gre za delo. Ampak je to samo upodobitev dela, jel?

GEORGE Kaj pa ti veš? Ti, ki nisi niti enega dneva v življenju delal? Ti, ki samo lepo stojiš zraven pa mešaš tisto maso za gëbise.

HARRY Bi se nehal spravljat name? Nisem jaz kriv, da sem se zagiftal s plinom.

LYON Prosim lepo. Gospodje.

GEORGE No, da vidimo zdaj tvojo.

Harry potegne na dan svojo sliko.

HARRY Evo.

Harryjeva slika se pokaže na platnu.

JIMMY Opa, to pa je rama!

GEORGE Kaj pa ta ketna tukaj dela?

HARRY Kako to misliš?

JIMMY Saj mu bojo še roko odtrgale te ketne.

Harryjeva slika ostane na prvem platnu, medtem ko na drugem in tretjem postopoma zagledamo detajle, o katerih se pogovarjajo.

OLIVER Pa zakaj so privezane na kolo?

HARRY To niso ketne. V tem je vic, porkamadona.

GEORGE Kako misliš, da to niso ketne?

OLIVER Kaj pa so?

HARRY Metafore.

JIMMY Kako?

HARRY To ni ketna. To je metafora. Je tako?

JIMMY Ne zastopim.

HARRY Metafora, ki sporoča tole: delo je ustvarjanje presežne vrednosti, ki se je polaščajo buržoazni razredni interesi.

GEORGE In to so ketne zatiranja, privezane na kolo industrije.

HARRY V bistvu je to čisto navadno kolo.

JIMMY Kaj pa ta ura dela tu?

HARRY Cajt kaže. Tiranija mezdnega suženjskega sistema. Tiranija dela na uro.

JIMMY Pa to je fantastično. Kako si pa prišel na to?

HARRY To je pa ja očitno, jel?

GEORGE Kaj pa ta cev dela tukaj?

HARRY Kako to misliš – kaj dela ta cev?

GEORGE No, če je tisto kolo industrije –

HARRY Tisto ni kolo industrije – tisto je samo kolo.

TAMLAD POB Impotenca.

GEORGE Kako prosim?

Vsi ga pogledajo.

TAMLAD POB To je simbol impotence.

Še vedno ne razumejo.

GEORGE O čem ti to?

Vidimo bližnji posnetek cevi, zatem se na drugem platnu pojavi posnetek cevi še bolj od blizu.

TAMLAD POB To je freudovski simbol, jel?

JIMMY Kaj je?

HARRY Ne, pa ni.

TAMLAD POB Ja, pa je. Vam rečem, da je to freudovski simbol.

HARRY Ne, ni.

GEORGE Kaj hudiča pa ti veš?

TAMLAD POB To smo jemali pri uvodu v psihologijo.

GEORGE Harry, je tisto freudovski simbol?

HARRY Pa kakšen freudovski simbol! Čisto navaden ror je to.

TAMLAD POB Točno tako. Ror je en od najboljših freudovskih simbolov, kar jih imaš.

GEORGE To je smešno.

JIMMY Pa kaj za en hudič je to – freudovski simbol?

TAMLAD POB To je vse tisto, kar se ti mota po glavi, ne da bi ti sploh vedel, in kar pride na dan – kot freudovski simbol.

HARRY Poslušajte, to sem jaz naredil in jaz vam pravim, da to nima nobenega opravka s freudovskimi simboli – tukaj se gre samo za politiko, pa fertih.

TAMLAD POB Glih v tem je vic freudovskih simbolov – da niti ne veš, da si jih naredil. Če bi hotel naredit freudovski simbol, to sploh ne bi bil freudovski simbol.

JIMMY Kaj pa?

TAMLAD POB Samo simbol.

HARRY Dajte ga no srat.

GEORGE *Tamlademu pobu*: Ti si tukaj samo zaradi naše dobre volje. Tako da pazi, kaj govoriš.

JIMMY Se zmeraj ne zastopim, za kaj je to dobro?

OLIVER Dobro je, ker ti da mislit.

JIMMY Umetnost naj bi ti dala mislit?

HARRY Seveda, da ti da. Vsaka umetnost ti da mislit. Oliverjeva slika ti je dala mislit – pomislil si, kako je, ko moraš garbat dol v jami – ampak ni pa ti nujno dala mislit o ekonomskih pogojih, jel?

JIMMY Čakaj – kdo pa hoče razmišljati o ekonomskih pogojih, ko gleda sliko?

HARRY Kaj hudiča je pa narobe s tem, da gledaš gospodarske pogoje? Kaj bi pa ti? Bi rajši vtaknil glavo v pesek in se obsodil na to, da te bojo še naprej izkoriščali?

JIMMY Noben noče gledat folka, ki koplje koln ali pa je privezan na šprikle od kolesa pa taka jajca. Misli sem, da bomo imeli tukaj umetnostno vzgojo – krožek – da bomo risali rožice ali pa cortkane kosmate živalce pa take reči. Ne pa diagrame premogovniške industrije. Kaj bom jaz gledal risbe nas dol v jami frdamani?

OLIVER Kaj pa fali temu, da delaš v jami?

JIMMY Nič. Razen tega, da cele dneve garbam

dol.

HARRY Vidiš?! Zato je pa dolžnost vsakogar, da napada osnovne principe kapitalistične proizvodnje.

JIMMY Z linorezom?!

HARRY Nekje je treba začeti.

JIMMY Jaz ne znam narisat niti človeka, ki gre po cesti, kaj šele, da bi spodkopaval kapitalistična proizvodjalna sredstva.

GEORGE Sploh pa, če bi rad spodkopaval kapitalizem, pojdi raje med folk in organiziraj sindikat zobozdravstvenih delavcev, ne pa da se zajebavaš z linorezi.

LYON Gospodje ...

GEORGE *Harryju*: No, kje si bil ti med splošno stavko šestindvajsetega leta?

TAMLAD POB Ne zastopim, kaj za ena umetnostna vzgoja je to – nič drugega ne delate, kot da zmerjate en drugega.

HARRY Na okrevanju zaradi recidiva, osem let po Somi in zagifтанju s plinom. Kje si bil pa ti osemnajstega leta, ko sem bil jaz v strelskih jarkih? Penkipenki si koval za vojvodo Portlandskega, porkamadona.

GEORGE Poslušaj, ti. Nič se ti ni treba zdaj napihovat, ker si invalid.

LYON Pogledjte, nič ni narobe s politiko, vsi smo njeni 'sopotniki'. Gre pa za to, da je umetnost lahko marsikaj več. Napačno razmišljate o tem. Umetnosti ne potrebujemo, da bi kaj izvedeli o svetu, umetnost potrebujemo, da kaj izvemo o sebi.

JIMMY A da jo?

LYON Kaj če bi zdaj poskusili nekaj povsem nevtralnega?

TAMLAD POB Kaj pa?

LYON Ne vem. Kako religiozno temo morda?

HARRY Za božjo voljo!

Sirena zatuli.

Zatemnitev.

Škrobot dežja. Klik diap projektorja. Napis na platnu:

»VESOLJNI POTOP«

OLIVER KILBOURN

Drugi diaproyektor prikaže to sliko.

Medtem ko Oliver govori, je slika ves čas na platnu.

OLIVER Po fruhšihu sem se lotil. Vzel sem farbe pa vse drugo, nisem pa imel pojma, kaj za eno reč bi napravil. Buljil sem v prazen kos popendekla pred sabo. Kaj pa jaz vem, kako zgleda vesoljni potop. Čem reč, nevihto sem menda že kdaj videl, jel, ampak – vesoljni potop? Tako da sem nekak obtičal, zastopite? Potem sem pa začel risat te črte. Nič nisem tuhtal, samo vlekel sem jih. Metal sem črte gor na papir, da sem se zamotil – potem se je pa naenkrat vse kar samo poklopilo, planilo je na dan – ta občutek – da bo te bajtice zdaj zdaj odneslo – ta razpenjena voda – kar prišlo je ven iz mene. Ko sem si vzel predah, da bi videl, kaj je ratalo, sem opazil, da je zunaj že dan – zgodaj zjutraj – na šiht bo treba – meni se je pa zdelo, da sem delal vsega eno uro – v resnici je pa šla cela noč. Kar trest sem se začel – dobesedno trest – ker sem prvič v življenju res nekaj dosegel – naredil nekaj samo zase – za nobenega drugega ne – niti ne za gnar – ali za karkoli. In tistih par ur sem res imel občutek, da sem – sam svoj šef.

JIMMY To je neverjetno, Oliver.

OLIVER Hecno, ampak res si nisem mislil, da sem zmožen česa takega.

LYON Meni se zdi ta slika neverjeten dosežek. Bravo.

Oliver se usede.

Bi še kdo?

Jimmy vstane in postavi svojo sliko na stojalo.

Klik diaproyektorja. Bela svetloba, zatem pa slika bedlingtonskega terierja.

GEORGE Slika pesa je to.

JIMMY Vem, da je slika pesa.

GEORGE Moral bi bit pa vesoljni potop.

JIMMY Vem – in tudi sem začel slikat potop,

ratal je pa pes.

OLIVER Vipet!

JIMMY Ne. Bedlingtonski terier.

GEORGE Pa kaj hodiš h krožku, če se ne misliš držat tistega, kar je za nalogo?

TAMLAD POB Meni se zdi kar dober pes.

GEORGE Ni važno, ali je dober ali ne, porkamadona. Ni vesoljni potop.

JIMMY Upal sem, da me ne boste tako skritizirali.

HARRY Seveda bomo kritizirali – kritika je del umetnostne vzgoje, jel?

LYON Najpomembneje je, da presojate sliko po njenih lastnih kriterijih. Prosil bi vas, da si jo dobro ogledate, potem pa bomo debatirali o tem, kaj je naslikal James – predvsem pa o tem, kaj ta slika je, ne kaj ni.

Ne razumejo povsem, kaj hoče povedati, a vseeno sledijo njegovim navodilom.

Ogledujejo si sliko. Končno ...

GEORGE pokaže možko figuro na sliki. Ta je malo premajhen.

OLIVER Najbrž zaradi perspektive.

JIMMY Ne – enostavno mi je zmanjkalo placa, da bi namalal večjega. Pesa sem začel risat malo prevelikega.

GEORGE Pogledjte, kako ogromna je ta šajtrga – ko cicka, hudiča. Kaj pa ti piskri delajo sred polja?

JIMMY Kaj pa vem. Tako mi je prišlo, pa sem jih namalal.

LYON Mislim, da je poanta te slike v tem, da predmetov ni treba vedno upodabljati realistično, če želimo doseči ekspresiven učinek.

HARRY Zakaj si pa pasjo uto namalal z isto farbo kot travo?

JIMMY Ker sem takrat porabil že vso rjavo. Pasjo uto sem dodal čisto na koncu. Saj sem vam rekel, da vam ne bo všeč.

LYON Nasprotno, meni se zdi to krasen primer amaterske umetnosti.

JIMMY Kaj sem pa jaz kriv, če sem amater?

OLIVER Butelj, to je bilo mišljeno kot kompliment.

GEORGE Jaz pa še zdaj ne zastopim, kaj ima

to za opraviti z vesoljnim potopom?
HARRY Glih za to se gre pri tem. Ni važno, kaj je. Važno je, kaj pomeni.

GEORGE In – kaj pomeni?

JIMMY Nič ne pomeni. Bedlingtonski terier je to, pa fertih.

GEORGE Aha. Ni važno, kaj pomeni, jel? Važno je, da izrazimo sebe.

JIMMY Točno tako, in jaz sem se izrazil o bedlingtonskem terierju.

LYON Ključno je to, da je James naslikal nekaj, kar je z njim neposredno povezano. Ta moški je res nekoliko premajhen, saj ne rečem, da ni, pa tudi to drži, da bi se pasji uti bolj podala druga barva. Toda slika je neposredna. Prepolna občutij o svojem predmetu.

HARRY Jaz pa ne vidim nobenih občutkov. To je en čisto navaden prizor.

LYON Toda občutje je ravno v njeni jasnosti. V odsotnosti pretencioznosti. James je hotel naslikati vipeta –

JIMMY Bedlingtonskega terierja.

LYON In je to tudi storil. Čisto preprosto – brez kakšne dovršene tehnike, toda z zelo jasnim namenom, in natanko to občutje nam podaja ta slika.

GEORGE Ampak moral bi pa bit vesoljni potop.

HARRY Pa kaj potem. Smisel naloge je bil v tem, da naj bi nekaj interpretirali, jel? Vi ste nam dali naslov, mi pa smo ga morali interpretirati. Dobro, to ni vesoljni potop, ampak interpretira pa tudi ne nobene reči. Nobenega sporočila nima.

JIMMY Zakaj bi pa morala imet sporočilo?

HARRY Zakaj bi pa drugače nekaj naslikal, če nima sporočila?

LYON Denimo zato, ker je lepo?

HARRY Vipet?!

JIMMY To nalašč delaš, jel?

TAMLAD POB No, saj mogoče ima sporočilo.

Mogoče sporoča tistim, ki še nikoli niso bili tukaj, nekaj o Ashingtonu.

HARRY Ampak kdo hudiča jo bo pa videl? Mi.

Jaz ne rabim nič vedet o teh frdamanih vipetih. Umetnost mora kaj povedat, drugače je samo ...

GEORGE Kaj?

HARRY Dekoracija. Na jetra mi grejo vse te vaše naloge. Rekli ste nam – rišite, kar poznate – zabrišite ven vso politiko. Kar se mene tiče, ne vidim v tem nobenega smisla. 'Vesoljni potop'. Vse lepo in prav, ampak jaz hočem narediti kaj takega, da bo kaj pomenilo – nekaj, kar je važno za naša življenja.

LYON Bi si morda ogledali še vašo sliko?

HARRY Ne. Za en drek je.

JIMMY Isto si rekel za mojo.

HARRY Isti problem. Nič ne pomeni.

Potegne na dan sliko in jo postavi na stojalo. To je slika 'Vzhodnik'. Medtem ko jo namešča, se na platnu pokaže njena povečava.

TAMLAD POB Vesoljni potop?

HARRY No, hotel sem narediti nekaj bolj podobnega temu, kar imamo pri nas. Kaj me brigajo nevihte iz Biblije.

GEORGE Dobra je, kapo dol.

OLIVER Odlično, Harry.

JIMMY Zakaj pa misliš, da je 'za en drek'?

HARRY Kot sem rekel. Saj ne rečem, malo boljša je že od tvojega vipeta. Ampak tudi to je samo en prizor.

LYON Dejansko je to res imenitna vaja iz dvo-bežiščne perspektive.

HARRY Točno, da res. Saj ne rečem, vse zgleđa čisto prav. Čedne bajte, ta prave farbe pa ljudje na njej so tudi glih prav veliki. Ampak ne pove pa nič.

OLIVER Kako to misliš, Harry?

GEORGE Res imaš gor dež, ampak je to, tehnično gledano, res vesoljni potop?

HARRY Točno. Nobenega vesoljnega potopa ni, jel? Glih za to se tudi gre. Saj niste hoteli, naj narišem ideje, izrecno je bilo rečeno, naj narišemo nekaj nevtralnega. No, tukaj imate. Ker točno to se dogaja tukaj okoli. Nič. Nobenih vesoljnih potopov, nobenih velikih idej. Nič.

OLIVER Ampak, a ne zastopiš, da je to

politično, Harry?

HARRY Politično? Če bi bilo politično, bi bila na sliki odprta kanalizacija sredi ceste, kot jo imamo prec tukaj za vogalom. Če bi hotel, da bi bilo politično, bi narisal svojega soseda, ki umira za pljučnim emfizemom.

OLIVER Meni se zdi, da si falil bistvo. Ne. Ne gre se za to, kako si narisal. Gre se za to, kaj si narisal, Harry.

HARRY In kaj sem narisal?

OLIVER Nas.

HARRY Kako misliš?

OLIVER Narisal si nas. Tile na ulici tukaj, to smo mi, Harry. Vsi mi smo bili na tistem vetru.

JIMMY Vsi mi smo bili v tisti štacuni.

GEORGE Jimmy, porkamadona, boš tiho?

HARRY In kako je to zdaj politično?

OLIVER Ker pokaže, kdo smo mi. Ne zastopiš?

Na več nivojih je politično. Saj ne rečem, res

je to slika enega čisto navadnega vogla na ulici, ampak je pa to tudi štorija, jel? –

Štorija o njih gotovih ljudeh, ki rinejo z glavo naprej v veter, pa o drugih, ki čakajo za vogalom. Na tej strani te lahko odpihne,

na drugi si pa na varnem. Ene sorte metafora je to, s tem, da ni samo metafora, ker je, kar je. To je samo slika ulice.

JIMMY Povej še enkrat, kako je to politično?

OLIVER Prispodoba je to – prispodoba kljubovanja nevihti.

JIMMY A je to res, Harry? Si tako mislil?

OLIVER Ni važno, kaj je mislil Harry. To je to.

GEORGE Ampak moraš se pa tudi vprašat, kaj naj bi pomenilo.

LYON Ravno to hočem reči. Da Harryju v umetnosti mogoče ni treba vedeti, kaj pomeni. Da pomen mogoče ni v Harryju.

TAMLAD POB Ampak v umetnosti.

OLIVER V tistem, kdorkoli pač že je, ki gleda.

GEORGE In da si lahko po mili volji izmišljuješ, kaj pomeni? Karkoli?

LYON Ne, pomen je v medsebojnem delovanju vsega tega. Umetnost je mesto,

kjer so vsi ti konflikti razrešeni. Ni to smisel umetnosti? Da poskušamo stvari razrešiti. Ustvariti kaj lepega.

TAMLAD POB Kot višja sila.

JIMMY Kaj, kot Bog?

LYON Duhovnost. Boljšega izraza ta trenutek ne najdem. Da, kot Bog.

HARRY Poslušajte, gospod Lyon. Jaz sem bil na Somi. Jaz sem videl pobe, ki jih je razneslo na drobne koščke. Nobenega Boga ni, gospod Lyon. Nobene višje sile ni, ki bo kaj porihkala ali pa naredila, da bojo stvari kaj pomenile. Lepota? Vi se hecate, jel? Nobene lepote ni v tem, da živiš tukaj.

Sirena. Vse obmiruje. Lučna sprememba.

Harry, Jimmy, George in Tamlad pob odidejo. Ostaneta samo Lyon in Oliver.

Diapozitiv Lyona med slikanjem stenske poslikave.

Na drugem platnu vidimo napol dokončano sliko.

Lyon si obleče haljo in se s paleta v roki postavi pred sliko. Napis:

OLIVER SI IZPOSODI NEKAJ KNJIG

OLIVER Dan.

LYON Dober dan, Oliver.

OLIVER Dober dan, gospod Lyon. Oprostite, ker vas motim.

LYON Sploh ne. Kar naprej.

OLIVER *občudujoče:* O! Vi ste to naslikali?

LYON Da. Skica za stensko poslikavo, ki jo delam za pokrajinski svet v Essexu.

OLIVER Čudovito. Nisem mislil, da boste v soboto tukaj. S cugom sem prišel, v knjižnico sem šel, da bi si pogledal par stvari, o katerih ste nam pravili. Pa sem si rekel, kaj če bi stopil sem not pogledat, če sem že tukaj.

LYON Me veseli, da ste se oglasili.

OLIVER Škoda, da si ne moreš izposodit knjig, če nisi iz Newcastlea. *Gleda skico.* Kar ne morem verjet. Kak kup amaterjev smo

najbrž mi za vas.

LYON Nasprotno. Neverjetno me je ganilo, kar je naredila vaša skupina.

OLIVER Vem, ampak ko vidiš to – to pa je druga muzka, jel?

LYON To je narejeno v zelo drugačnem kontekstu. Mislim, da me je tako močno prevzela ravno vaša povezanost s tistim, kar slikate. To je zelo neobičajno.

OLIVER Vem, ampak mi ne znamo niti prav slikat. Kot znate vi.

LYON Kar vidite tu, je tehnika, in tega ne smete zamenjati za izrazno kakovost. Dobra umetnost preprosto izžareva – morala bi razsvetljevati, morala bi vnašati red v izkustvo, in kar je še takega, civilizirajočega. Risarije se pa lahko vsak nauči.

OLIVER Kaj vem – jaz nikoli ne bi bil znal česa takega.

LYON Seveda bi.

OLIVER Jaz?

LYON Če sodim po tistem, kar sem videl, bi potrebovali največ dve leti osnovnega pouka.

OLIVER Vi bi mene v resnici lahko naučili?

LYON To, kar vi počnete, je dosti pomembnejše od učenja tehnike. To, kar počnete, vaš čut za odkrivanje, način, kako povezujete študij umetnosti s svojim življenjem, s svojo ustvarjalnostjo. Res ne vidite, kako vznemirljivo je to? Tako bi bilo treba poučevati umetnost in taka bi morala biti umetnost. V resnici nisem mislil, da bo delovalo, toda mar ne vidite, kaj ste dosegli? Kako ste naslikali delo v jami? Kako sofisticirano je postalo? Vsaka slika je ogromen preskok.

OLIVER Vi to resno?

LYON Da, resno mislim.

OLIVER Veste, gospod Lyon, ko sem začel s tem, se je nekaj enostavno poklopilo – dobil sem občutek, da sem odkril nekaj preprostega, veste, nekaj, kar sem sposoben naredit, nekaj, v čemer sem res dober. Zdaj

pa vsak teden, ko pridem h krožku in vidim, kaj je naredil Harry, ki je milje pred mano, nisem več tako zelo prepričan.

LYON To ni tekma, Oliver.

OLIVER Vas lahko naravnost vprašam: sem jaz za kaj?

LYON Ne gre za vprašanje, ali si dober ali slab. Ravno to bi vas rad naučil.

OLIVER Vem, samo vseeno pa ne bi glih zapravljaj časa z nečim, za kar nisem.

LYON Mislim, da imate pravi občutek. Nadarjeni ste vsaj toliko kot kdorkoli, ki pride sem študirat. A kar je še pomembneje, vi ste resni glede umetnosti. Umetnost ni to, da delaš slike. Umetnost je potovanje. Potovanje, ki lahko traja vse življenje. Umetnost je točka, s katere razumeš svoje celotno življenje.

OLIVER Res mislite, da bi jaz to lahko počel?

LYON Poglejte. Vzemite to. *Izroča mu knjige.*

OLIVER Roger Fry.

LYON Pa to. Ta je zelo dobra. Ruskin.

OLIVER Ste sigurni?

LYON Seveda sem siguren. To je podlaga za vsakega umetnika. Kultiviranje senzibilnosti.

OLIVER In to piše tu notri?

LYON Ne, najtežje je, da se moraš do tega sam dokopati. V umetnosti gre zate. Za samospoznavanje. Toda Roger Fry izredno zanimivo piše o Cézannu.

OLIVER Hvala, gospod Lyon. Najlepša hvala iz srca.

LYON Ni za kaj, Oliver.

Spet sprememba prizorišča. Oglušujoč ropot. Film prikazuje rudniško čelo: tako kot poprej vidimo trdo delo, in to občutje preveva naturalizem celotnega prizora. Na oder pridejo George, Oliver, Harry, Tamlad pob in Jimmy. Postavljajo sceno za naslednji prizor. Povsem očitno je, da tega ne počnejo kot osebe v igri, a vseeno dobimo občutek, kakšen je bil bržkone videti vsakokratni začetek večernega

tečaja.

Ko je scena postavljena, se luč spet spremeni in fantje se hipoma prelevijo v svoje like. Na vratih učilnice se takoj zatem pojavi mlada ženska, stara približno dvajset let. Projekcija napisa:

OBISK

SUSAN Dan.

Vsi strmijo vanjo, kot bi zagledali duha.

TAMLAD POB Dan?

GEORGE Kam pa kam?

SUSAN K umetnostni vzgoji sem prišla.

GEORGE Sem pa ne morete, gospodična.

SUSAN Ampak – je tukaj? Umetnostna vzgoja?

TAMLAD POB Je.

GEORGE Ne. Hočem reč ...

HARRY Po mojem ste fouš zastopila, gospodična.

To je umetnostna vzgoja – za moške.

SUSAN To mi je jasno. Vem. Kje bi najraje videli, da jih odložim?

GEORGE Kako prosim?

SUSAN Ponavadi je zraven kak cimer. Ampak nič hudega, če ga ni, nisem zelo izbirčna.

GEORGE Ne zastopim. Kaj da bi odložila?

SUSAN Čote, ne? Če nimate cimra ali kake rumpelkamre, jih lahko dam dol kar v tistem kotu.

OLIVER A prav slišim?

GEORGE Čakajte malo. Nikamor ne boste šli, gospodična, tukaj počakajte – in to oblečeni.

JIMMY Jaz se bom raje kar dol usedel.

GEORGE Pa kaj ste ob pamet? Da vdrete sem in nam pretite, da se boste razgalili pred svetom in Bogom? Kaj vam je? To je Delavsko izobraževalno društvo, za božjo voljo.

SUSAN Iz Newcastla sem se pripeljala za to.

GEORGE *Tamlademu pobu:* Česa takega pa še nisem slišal.

Pride Lyon, prekipevajoč od energije.

LYON Se opravičujem, najgloblje. Že spet ta vlak. No, da ne izgubljam časa. Jimmy, prinesite stojala – ah, Susan, vi se pa skočite tja not brž preobleč, da bomo lahko začeli.

GEORGE Čakajte malo!

LYON Oliver, postavite svoje stojalo tja, vi pa –

GEORGE Vidva se poznata?

LYON Seveda se poznavata. Susan, veselo na delo.

GEORGE Čakajte. Ne more ona tja not.

LYON Zakaj pa ne?

GEORGE Tja not hodijo skavti.

SUSAN Nič zato. Samo to jim recite, naj potrkajo.

GEORGE Gospodična, pri najboljši volji ne vem, kaj se greste, ampak povem vem, da se nikjer ne boste slekli, ne tukaj ne tam.

JIMMY Počasi. Saj ne gori voda.

GEORGE Ti pa tiho.

TAMLAD POB Ne zastopim, kaj je narobe – saj ne misli nič slabega.

GEORGE Tiho, vsi skupaj. To je stvar vodstvenega kadra, in povem vam, da tukaj ne bomo gledali nobene golote ...

SUSAN Bi mi že kdo povedal, kaj se dogaja?

GEORGE To bi tudi mi radi vedeli, gospodična.

LYON Susan nam je prišla pozirat. Zdelo se mi je, da bo to kot nekakšen priboljšek.

GEORGE Priboljšek? Na slab glas nas boste spravili.

LYON Se globoko opravičujem. Vem, da bi vam bil moral vnaprej razložiti. Toda zazdelo se mi je pač, da bi utegnilo malo poživiti vse skupaj.

HARRY Poživiti!? Če bo moja izvedela za to, se bom lahko hitro poslovil od ponedeljkovih večerov tukaj.

OLIVER Poslušajte, gospodična, vse je v redu. Ampak, se ne bi raje kar v cotech lepo tja usedla? Nočemo vas spravljat v zadrego ali karkoli takega.

SUSAN Oh, saj me ne, res ne.

JIMMY Mene tudi ne.

GEORGE Pazi malo, ali pa boš letel.

OLIVER Pa menda ne pričakujete, da bomo sedeli tukaj, ona bo pa čisto naga?

LYON To je povsem običajna praksa.

OLIVER Že mogoče. Tam, od koder vi prihajate. Jaz pa še nikoli nisem videl nage ženske.

TAMLAD POB Jaz tudi ne.

GEORGE Če bi imel to smolo, da bi videli

- mojo, zdaj sigurno ne bi bil tako zagret. Ampak to nima nobenega opravka s tem, kdo je že kdaj kaj videl. Niti slučajno ne bom pustil, da bi kaka mlada ženska letala tukaj naga naokoli, pa fertih.
- SUSAN** Saj ne bom čisto naga. Ponavadi sem ovita z rjuho.
- HARRY** Tudi če. Jaz nikakor ne mislim sodelovat pri tem, ko boste eni mladi puncji rekli, naj se sleče – to je izkoriščanje človeka po človeku.
- SUSAN** V resnici je čist dober gnar.
- LYON** Kako boste vendar razumeli človeško formo, če ne boste risali po modelu? V tem pa res ni nič opolzkega. Risanje po živem modelu je že od starih Grkov naprej bistven del slikarskega urjenja.
- GEORGE** Od starih Grkov! Saj ne rečem, lahko da je za vas v Jesmondu to vse lepo in prav – kakor je to, da pohajkujete z ločenkami pa tako. Mi tukaj, kamerat, imamo pa prave standarde.
- Dekle si je medtem že slekla plašč, ga podala Tamlademu pobu in si zdaj odpenja gumbe na bluzi. George jo zgrabi in ji potisne plašč nazaj v roke.*
- Takoj si dajte gor mantel, gospodična. Pa vaša mama ve za to?
- SUSAN** Moja mama je mrtva. Ni pa tudi prav nič narobe s tem. Dvakrat na teden to delam na univerzi.
- LYON** Bi lahko prosim že začeli? *Pogleda na uro.* Skoraj pol je že.
- HARRY** Dajte si raje najdet kako pošteno delo, gospodična, ne pa da paradirate z nago ritjo pred svetom in Bogom.
- SUSAN** O, saj imam pošteno delo, v ribarnici prodajam. To imam pa malo za zraven.
- GEORGE** Da vas ni sram.
- LYON** Prosim lepo –
- SUSAN** Prav nič me ni sram. Sama si plačujem študij na umetnostni akademiji. Sploh pa ni prav nič narobe z ženskim telesom.
- TAMLAD POB** Jaz se čisto strinjam ...
- Hrup zunaj.*
- OLIVER** Kaj je to?
- LYON** O bog.
- Harry gre k oknu.*
- HARRY** Kaj hudiča je pa zdaj to?
- LYON** Poslušajte me zdaj, prosim. Prinesite svoja dela. Na stojala jih dajte.
- GEORGE** Ti boga.
- Gnetejo se okoli okna, toda Oliver še vedno ničesar ne vidi.*
- OLIVER** Kaj je?
- JIMMY** Rolls-Royce!
- OLIVER** S šoferjem!
- LYON** Poslušajte, nobene potrebe ni, da se vznemirjate.
- TAMLAD POB** Ena baba leze ven.
- JIMMY** S klafeto.
- LYON** Prosim vas, da se usedete.
- SUSAN** Kaj zdaj? Hočete, da se slečem ali ne?
- LYON** Se boste že USEDLI! VSI!
- Pride Helen Sutherland. Vsi so iz sebe.*
- Helen!
- HELEN SUTHERLAND** Robert, dragi moj. Oprostite, ker zamujam.
- JIMMY** Ježešmarija. Pa menda se ne bo ta tudi slekla?
- LYON** Te uličice se mi zdijo vse enake.
- GEORGE** Oprostite, gospa, s kom imam čast?
- HELEN SUTHERLAND** Helen Sutherland.
- Dober dan.
- LYON** Gospodična Sutherland je – zbirateljica umetnin.
- HELEN SUTHERLAND** Oh, ne ravno. Že res, da imam doma kako sliko ali dve, nisem pa prava zbirateljica, v resnici bolj entuziastka.
- LYON** Gospodična Sutherland ima več Nicholsonov in enega Mondriana.
- SUSAN** Mondriana!
- JIMMY** Kakega modrijana?
- SUSAN** Pieta Mondriana. Holandski slikar – v glavnem slika kvadrate.
- HELEN SUTHERLAND** Pravokotnike, pravzaprav.
- LYON** Gospodična Sutherland se še posebej

zanima za moderno umetnost.

JIMMY O, gospa, potem ste pa prišli na pravi kraj. Večino teh slik smo naredili ta teden.

HELEN SUTHERLAND Izvrstno.

LYON Gospodična Sutherland je dedinja ladijske družbe P&O.

HELEN SUTHERLAND Prosim lepo, koga tukaj pa zanima moja oseba?

GEORGE Čakajte malo. Meni ni noben nič povedal, da nas bo obiskala kaka dedinja. To bi moralo it po ustaljenih kanalih.

LYON Res se opravičujem. Srečala sva se v soboto na neki večerji, in dovolil sem si, da sem jo povabil sem – in če moj vlak ne bi imel take zamude, bi vam bil lahko vse razložil ...
Helen opazi Georgeovo sliko.

HELEN SUTHERLAND To pa je neznansko prisrčno. Vi sami ste vse to naslikali? Oh – poglejte to – izredno interesantno, prav zares.

GEORGE Ta je pa moja.

HELEN SUTHERLAND Da, zelo interesantno – krasen občutek za linijo.

GEORGE Najlepša hvala.

HELEN SUTHERLAND Kaj pa je to?

GEORGE Ehm – rudar je to, gospa.

HELEN SUTHERLAND To vidim, da je rudar. Zanima me, kaj ste uporabili?

GEORGE Ah, malo emulzije pa eno staro dilo, ki sem jo našel na dvorišču.

HELEN SUTHERLAND Slikali ste pa po domišljiji?

GEORGE No, bolj po spominu, bi rekel.

HELEN SUTHERLAND Hočete reči, da ste dejansko že bili pod zemljo?

GEORGE Ja, kaj pa, gospodična. Saj sem knap.

HELEN SUTHERLAND Mojbog. Kako strašno.

JIMMY Gospodična, tu smo vsi knapi. Razen Harryja, ki se je med vojno zagiftal s plinom. Pa Tamladega poba, ampak on itak ne šteje.

TAMLAD POB Jaz hodim sem samo zato, ker imajo toplo.

LYON Večerni tečaj poteka v sklopu Delavskega izobraževalnega društva. Vsak se lahko pridruži. Vsi prisotni so popolni amaterji.

HELEN SUTHERLAND *susan* Pa vi, draga

moja, vi tudi rudarite?

SUSAN Ne. Jaz sem prišla pa zato, da bi se slekla, ampak zdaj pa itak ne vem več, kaj sem se sploh matrala.

HELEN SUTHERLAND Prosim lepo, ne pustite se motiti zaradi mene. Kaj točno pa je to?

GEORGE Rigl, gospodična. Z rigli podprete strop v jami, da se ne podre, ko izkopljete sloj. Dosti težje delo je to, kot si vi sploh predstavljate.

HELEN SUTHERLAND *brez zanimanja za Georgeov opis*: Verjamem, da zna biti silno puščobno. Všeč mi je, kako sivo je. Neznansko rada imam sivo barvo. Izvrstno ste to naredili, sijajno. Krasen občutek za formo. Zelo intuitivno.

Premakne se k naslednji sliki.

Kaj pa je to?

OLIVER Ta je moja. Nisem je še odvil.

LYON To je Oliver Kilbourn, eden od najbolj obetavnih študentov.

HELEN SUTHERLAND Smem pogledati?

OLIVER Vi kar.

Oliver odvije sliko.

TAMLAD POB Fantastično!

GEORGE Ti boga, Oliver.

JIMMY Poglejte, to je George Elliot.

GEORGE Neverjetno.

JIMMY Si res to kar tako mimogrede naredil?

LYON To pa je res velik preskok, Oliver.

OLIVER Dosti sem Sickerta študiral. V knjižnico v Newcastle sem šel. Zanima me ta občutek, da pripadaš skupnosti. Veste, kaj mislim, jel? Kot na njegovih slikah varietejskih gledališč.

HELEN SUTHERLAND Kaj pa je to pravzaprav?

OLIVER Klub.

HELEN SUTHERLAND Klub?

OLIVER Ja.

HELEN SUTHERLAND Klub, kamor dejansko zahajate?

OLIVER No, jaz osebno ne prav dosti. Smo pa vsi že bili kdaj v kakem klubu.

HELEN SUTHERLAND A tako.

OLIVER Če vam iskreno povem, jaz v resnici

- samo garbam pa slikam.
- HELEN SUTHERLAND** Meni se zdi to čisto modro. Zdi se, da vlada notri strašna gneča.
- OLIVER** Če je pa sobota.
- HELEN SUTHERLAND** Ta tukaj pa ima neke vrste nagovor, če prav razujem.
- OLIVER** Ali pa mogoče poje kako zamorsko pesem ali kaj takega.
- HELEN SUTHERLAND** Žensk pa skoraj ni videti.
- OLIVER** Seveda, da ne. To je delavski klub. Ženskam vstop ni dovoljen, jel?
- HELEN SUTHERLAND** *pokroviteljsko:* Domnevam, da so povsem hvaležne, da ne. Sijajno ste to napravili – čestitam. Ja, kaj imamo pa tukaj?
- Mhm – interesantno – zelo interesantno. *Ogleduje si Jimmyjevo sliko cvetja.*
- JIMMY** Vem, da ni bogve kaj – ampak vseen glih probam kaj naredit kdaj pa kdaj.
- HELEN SUTHERLAND** Izredno interesantno, prav res. In kje točno je to?
- JIMMY** To je naša bajta.
- HELEN SUTHERLAND** To pa so ... peonije?
- JIMMY** *napačno razume, da misli ponije:* Ah ne, to so rože. Sem jih pa tudi že probal narisat, ponije, samo ne znam zadet glav, pa če se ubijem. To je miza z rožami gor.
- HELEN SUTHERLAND** In kaj je pa to?
- JIMMY** Ah, to sem dodal čisto na koncu. Se mi je zdelo malo dolgočajno, da bi imel samo steno – pa sem še to dodal. Tista reč je to, v kateri imam kamp spravljen. To je pa špegu. Oziroma en del špeglja. Samo en kos sem ga namalal – ker celega nisem imel kam stlačit.
- HELEN SUTHERLAND** To je pa vaza, če prav vidim?
- JIMMY** Ja. Po ženini materi smo jo pojerbali.
- HELEN SUTHERLAND** Kako zanimivo se prelivajo barve na njenem robu.
- JIMMY** To je bil feler – ampak perspektiva na mizi pa ni tako slaba, jel?
- HELEN SUTHERLAND** Neznansko všeč mi je ta rumena.
- JIMMY** Pa saj to v resnici ni rumeno. V resnici je zeleno, samo kaj sem pa hotel, če mi je ostala ena velika piksna rumene not v šupi.
- HELEN SUTHERLAND** Ni važno, meni je všeč. Pa ta siva – kako lepa siva.
- JIMMY** O ja, siva je res fejest lepa farba. To je zavesa iz tila.
- HELEN SUTHERLAND** Res?
- JIMMY** Ne, saj vem – to tukaj sem fejest zašuštral, zato sem jo raje kar celo pofarbal. Nismo se še naučili, kako naslikaš kako reč, da se vidi skozi.
- LYON** Veste, v svojem bistvu to ni večerni tečaj, kjer bi poučevali tehniko.
- JIMMY** Jaz hodim itak samo zato, da grem malo od doma.
- HELEN SUTHERLAND** Rada bi jo kupila.
- JIMMY** Koga?!
- HELEN SUTHERLAND** Rada bi jo kupila.
- JIMMY** Se hecate, jel?
- HELEN SUTHERLAND** Nikakor ne. Bi dva funta zadoščalo?
- JIMMY** Dva funta? Ne morem vam zacolat dva funta za to.
- HELEN SUTHERLAND** Več kot dva funta nisem pripravljena potrošiti. Tri je moja zadnja ponudba.
- HARRY** Tri funte za to reč!
- TAMLAD POB** Pa menda je ne mislite res kupit?
- LYON** Ste prepričani, da si ne bi ogledali še česa drugega?
- JIMMY** Lejte – nočem jaz vašega gnarja, porkamadona, lahko jo zastonj vzamete.
- GEORGE** Čakaj, ti.
- JIMMY** Kaj je zdaj spet?
- GEORGE** Tega pa ne moreš.
- JIMMY** Treh funtov ne morem zacolat za to.
- GEORGE** Ni tvoja, da bi jo lahko šenkal.
- JIMMY** Kako misliš, da ni moja?
- GEORGE** Last Delavskega izobraževalnega društva je.
- JIMMY** Ne ga srat. Iz lastnega žepa sem kupil farbe. In to one, vidiš, z visokim sijajem.
- GEORGE** Ampak avtorske pravice so last Delavskega izobraževalnega društva.

JIMMY Avtorske pravice?!

HARRY Prav ima. Brez okrilja skupine ti ne bi nikoli začel slikat.

JIMMY Ja, bi.

GEORGE Ne, pa ne bi.

HARRY Če te ne bi naučil gospod Lyon, nikoli ne bi znal naslikat tega.

JIMMY Kaj pa zdaj trapaš? Niti ene od tistih reči, ki nam jih je dal naredit za vajo, še nisem naredil.

GEORGE Sploh ne gre za to.

JIMMY Kako misliš, da ne?

GEORGE Mislim, da bomo morali zadevo predat območnemu odboru.

JIMMY Ne ga srat. Ta slika je moja in z njo lahko naredim, kar čem.

HARRY Ne, ni tvoja. Osnovno načelo Delavskega izobraževalnega društva je kolektivna lastnina.

JIMMY Lejte – če bi jo ženska rada, ne zastopim, zakaj je ne bi dobila.

LYON Ste prepričani, da si ne želite ogledati še drugih?

HELEN SUTHERLAND Ne. Ta mi je všeč.

Tiste, na katerih so upodobljeni podzemni prizori, se mi zdijo rahlo puščobne. Ta pa poseduje, če se tako izrazim, določeno duhovno razsežnost.

GEORGE Mi je prav žal, ampak je ne morete dobit. Zasežena je.

JIMMY Čakaj, ti.

GEORGE Preglasovan si.

SUSAN Ne zastopim, zakaj je gospa ne bi mogla dobit.

GEORGE Vi pa da ste mi čisto tiho.

SUSAN Nisem prišla, da bo kdo tako govoril z mano.

Susan užaljeno odide.

JIMMY Če ji slike ne smemo prodat, zakaj ji je pa ajnfoh ne šenkamo?

GEORGE Ne gre se za to.

TAMLAD POB Če je nekaj zastoj, potlej itak ni nobenega profita, jel?

GEORGE Ampak slika je last skupine.

JIMMY Pa saj je itak nimamo niti kam dat. Si

mogoče že bil v tisti rumpelkamri?

GEORGE Potem jih boste pa doma obesili.

JIMMY Se ti je zmešalo? Moja mi ne bo dala niti milimetra zidu. Poslušajte, gospa, zastoj vam jo dam, pa še par drugih za povrh, ki jih imam zadaj.

GEORGE Mene sploh kdo posluša? Ta slika ne gre nikamor.

HELEN SUTHERLAND Res vam ne bi rada povzročala sitnosti.

HARRY Dejansko ne bi smeli odtujit ničesar. To so pričevalci naše zgodovine. Vse slike bi morali shranit skupaj na enem mestu.

JIMMY Kakšne zgodovine? Kaj ti pa je? Slika ene navadne mize je to. Naj jo ima ženska, če bi jo rada.

LYON *Helen Sutherland*: Morda pa bi se skupini oddolžili s kakšno donacijo?

JIMMY Čakajte malo – to je moja slika.

OLIVER George ima prav. Ne gre se zdaj za vsakega posebej, ampak se gre za kolektivni napor. Jaz sem se ravno toliko naučil od Harryja, kot sem se od gospoda Lyona.

JIMMY Jaz se pa nisem od nobenega od vas nič. Niti ne zastopim čisto dobro, kaj se greste vi tukaj cel cajt.

HELEN SUTHERLAND Kaj pravi? Glejte, tri funte bom podarila vaši skupini in vsem vam bom kupila nove barve.

LYON Izjemno ste velikodušni, gospodična Sutherland.

JIMMY Ja, pa kaj še? Še srajco s telesa mi strgajte. Prvič v petdesetih letih, da si je kdo želel kaj od mene. Kar se mene tiče, lahko tiste tri funte obdržite.

GEORGE Lejte, te slike noben ne bo nikamor odnesel.

TAMLAD POB Ne ga no srat. Tri funte za to? To ni umetnost. To je sranje. Vse to je sranje, ti vipeti pa rože, pa knapi med južino. Sranje je to, jebenti. Poslušajte se malo, kaj tvezite vi tukaj enkrat na teden, vi, vsi s krasnimi službicami. To ni umetnost. Pravi umetnik bi to vse skupaj scefral, jebenti. Politično?

Pa kdaj kaj pogledate vi okoli sebe? Veste, kaj se dogaja? To je eno navadno sentimentalno sranje.

GEORGE Izključen si.

TAMLAD POB Kaj ne bi morali glasovat o tem?

GEORGE Poslušaj, to je demokratična organizacija. Noben tukaj ne bo nič glasoval – za to obstajajo ustrezni postopki, ki jih je treba izpeljat.

JIMMY Čisto sranje. Vsi tisti, ki ste za?

Tamlad pob, Lyon, Jimmy in Oliver dvignejo roke.

Sprejeto.

HELEN SUTHERLAND Imenitno. Millsu bom naročila, da vam bo prinesel ček.

GEORGE To je izrecno v nasprotju s statutom. *Zdaj pride Susan, naga, v roki ima rjuho.*

SUSAN Po svoja dva šilinga in šest penijev sem prišla.

Fantje jo pogledajo.

Sirena. Sprememba prizorišča.

Prestavljanje pohoštva.

Projekcija napisa:

ROCK HALL, 1936

Diapozitiva zunanosti graščine Rock Hall Helen Sutherland in razgleda z njenega okna. Fantje postavljajo lesene stole enega poleg drugega, dokler ne sestavijo 'zofe'.

JIMMY O ti hudič.

TAMLAD POB Česa takega pa še nisem videl.

Harry se usede.

Ne morem verjet. Ste videli, koliko zof ima baba?

GEORGE Čakaj malo, ti. Ne moreš se kar usest.

HARRY Oni nam je rekel, naj gremo not in se razkometimo.

GEORGE Res bi te bil moral nagnat, ko je bil še cajt za to. Ne moreš se kar tako usest. Bojo mislili, da si ordiner.

HARRY Saj smo ordiner. Pa menda ne misliš, da bi nas povabila, naj pridemo na obisk popoldne, če bi bili mi fini ljudje? Ženska

fejst mirka, da se ne bi pomešali z drugimi.

GEORGE Gospodična Sutherland nas je zelo prijazno povabila, naj pridemo pogledat njene umetnine. Ne bodi nehvaležen.

HARRY Vi pa ne pozabite, da je za vsako reč v tem cimru colala kaka uboga para, ki šestnajst ur na dan garba ko črna živina v strojnici kake od njenih ladij.

JIMMY Sama foušija te je. Tam gor ima obešeno mojo sliko. Gospodična Sutherland je ženska, ki ima okus in fineso.

HARRY Ima hudiča. Poglej, kaj visi zraven tvoje.

Jimmy prebere napis pod sliko.

»Alfred Wallis«. Kako sranje.

GEORGE Kaj pa to polomijo, ste videli?

Vsi se obrnejo in pogledajo. Diapozitiv skice Henryja Moora za »Ležečo žensko figuro« iz leta 1933.

HARRY Poglej si to, kako to zgleda.

GEORGE Niti dokončana ni.

TAMLAD POB Ni čudno, da ima Jimmyja za genija, če sicer take reči kupuje.

GEORGE Poglej, kako betico ima. Pa sem mislil, da sem jaz unterhunt.

HARRY Če mene vprašate, je to direkt za v šrot. *Pride Helen Sutherland z Lyonom.*

HELEN SUTHERLAND Vidim, da občudujete mojega Henryja Moora.

LYON Ta je precej novejši, kajne?

HELEN SUTHERLAND Iz 1933. Fantastičen, mar ne?

Vsi ga še enkrat pozorno pogledajo.

GEORGE Če vam odkrito povem, se vam ne zdi, da ima glavo malo premajhno?

HELEN SUTHERLAND Absolutno, in ravno to mi je neznansko všeč, kako močno s tem poudarja telo.

JIMMY Hočete reč, da je to naredil zanalašč?

HELEN SUTHERLAND Vsekakor. Mislim, da ni nikogar, ki bi na ta način obravnaval formo. Menim, da je on morda naš edini umetnik svetovnega slovesa.

GEORGE Kaj? Tale?

HELEN SUTHERLAND Da. Mislija sem, da boste imeli določeno afiniteto do njega, ker je rudarjev sin.

JIMMY Knapov?

OLIVER Kaj? To je naredil knap?

HELEN SUTHERLAND Ne dobesedno. Uspelo se mu je prebiti iz svojega okolja. Lokalno akademijo je obiskoval.

LYON Nato pa seveda Kraljevo akademijo v Londonu.

HELEN SUTHERLAND Mislim, da ravno zaradi tega pristopa k umetnosti iz drugačne perspektive kot vsi drugi.

JIMMY Pa saj ta niti ksihta nima.

OLIVER Glih v tem je vic. Ni mišljeno, da bi predstavljala eno določeno osebo, Jimmy. Mišljeno je, da predstavlja splošno idejo.

HELEN SUTHERLAND Zagotovo ste začutili to maso – vso to težo telesa, mar ne? Vsakič ko jo pogledam, me preplavi močno koprnjenje – glava je močno oddaljena od okornih udov, mehka linija pa se zdi, kot bi bila izklesana iz valovitega kamnitega bloka, in potem še ta rembrandtavska kombinacija preproste žalosti in pristnega občutka telesnosti.

JIMMY Že mogoče, ampak priznat pa morate, da na kolke se pa spozna ko zajec na boben.

HELEN SUTHERLAND Kot dama v določenih letih vam mirne duše lahko zatrdim, da se na kolke dobro spozna.

OLIVER Kaj pa vi pravite, gospod Lyon?

LYON Brez dvoma je to zelo impresivno, vendar pa je meni osebno ljubše njegovo zgodnejše delo. Ta premik v abstrakcijo se mi zdi neke vrste slepa ulica.

HELEN SUTHERLAND To pa zato, ker ste filistrski provincialni realist.

LYON Dajte no, Helen. Prav nič ni narobe s figuralno umetnostjo.

HELEN SUTHERLAND No, kaj pa menite o Nicholsonu? Ravno kar sem kupila enega. *Nicholsonova slika je popolnoma bela: krog, iz katerega je izrezan kvadrat. Vsi si*

jo nekaj časa pozorno ogledujejo.

JIMMY No – zelo je ... bela.

HELEN SUTHERLAND Popolnoma bela.

JIMMY Kaj pa naj bi to bilo?

HELEN SUTHERLAND Krog na kvadratu.

Še naprej zamišljeno opazujejo sliko.

JIMMY Koliko ste pa plačali zanjo?

HELEN SUTHERLAND Dvesto funtov.

Molče jo zamišljeno opazujejo.

V nadaljevanju prizora svetloba postopoma slabi, razen diapozitiva z Nicholsonovo sliko, ki je vse svetlejši, igralci pa vse bolj intenzivno strmijo predse, kot bi stali pred sliko.

JIMMY Vem, da sem malo butast pa to, ampak pri najboljši volji ne zastopim, kaj to pomeni.

HELEN SUTHERLAND Ne bi rekla, da 'pomeni' karkoli določnega v tradicionalnem smislu. Enostavno je, kar je – slika.

JIMMY Jaz sem pa mislil, da mora vse kaj pomeniti.

HELEN SUTHERLAND Pomeni, da ste vsi tukaj in da gledate formalno ureditev, ki jo je ustvaril nekdo drug. *To pomeni.*

JIMMY Eh?

OLIVER To hoče reč, da je pomen not v tistem, ki jo gleda. Pomen ni v objektivnem svetu. Pomen je nekaj notranjega.

HELEN SUTHERLAND Natanko tako. Pomen je nekaj, kar se zgodi – v vašem srcu, v vaši glavi – ne pa v zunanjem svetu.

JIMMY Ampak tukaj gor itak ni nič.

HELEN SUTHERLAND Tako je. Ne nagovarja nas, naj razmišljamo o tem, kaj je, temveč o tem, kaj ni.

TAMLAD POB Saj. Glih to sem hotel reč – o čem?

HELEN SUTHERLAND O numinoznem. O duhovnem. O sferi, ki je natanko tisto, kar mi nismo. O tistem, kar nas vse povezuje. Mar ni to konec koncev tisto, kar pričakujemo od umetnosti?

GEORGE Kaj?

HELEN SUTHERLAND Občutek strahospoštovanja. Religioznega strahospoštovanja. Občutek misterija življenja.

TAMLAD POB Kaj? Tako da prilimaš krog na

kvadrat?

GEORGE Pravzaprav je pravokotnik. To zna vsak naredit. To bi znal jaz naredit.

HELEN SUTHERLAND Ampak niste. To jo naredil Ben Nicholson.

OLIVER Sploh pa – saj ni priliman. A vidite?

JIMMY Prav ima. Izrezan je.

GEORGE Ja. Pogledj, imaš prav – iz enega kosa je.

JIMMY Kdo bi si mislil, da se je šel kdo toliko namatrat za to?

OLIVER Grem glavo stavit, da je prekleto dolgo trajalo, preden mu je ratalo naredit krog. To je masivni mahagoni.

Vsi si pozorno ogledujejo umetnino.

HELEN SUTHERLAND Res je. In ravno ta skrajna čistost umetnine je tisto, kar tako izstopa. Slutnja nečesa zadaj, nečesa drugega.

OLIVER Jaz se pa ne strinjam. Ne gre se za nekaj, kar bi bilo 'za nečem'. Gre se za to, da je nepopolno, jel? Popolnega kroga nikoli ne moreš imet, ker mora bit zmeraj narejen iz nečesa. Mora bit narejen. Za to se gre, jel? Vem, da temu rečejo abstraktna umetnost, ampak je ravno obratno, jel? Ni abstraktna, tukaj je ... 'konkretna' je.

JIMMY Konkretna?

OLIVER Otipljiva reč. In glih zaradi tega je lepa. Napetost med abstraktnim in konkretnim. To je ene sorte umetnosti o tem, kaj se pravi ustvarjat umetnost, in zato je tako važno.

JIMMY Pojma nimam, o čem ti to.

HARRY Kaj so zdaj važni krogi pa kvadrati pa en kos lesa?!

OLIVER To je kot ena metafora, jel, za to, da vzameš neko resnično stvar in ji vsiliš obliko. Ko se zaveš, da je to les, ko čutiš njegovo težo – in da so bile te geometrijske oblike izrezane iz njega – to nekaj pomeni, jel? En določen napor je šel v to. Delo.

GEORGE Ja, ampak kaj pomeni?

OLIVER Pomeni, da imaš zdaj kos lesa s kvadratom in izrezanim krogom. To je vse.

JIMMY No, to pa je globoko.

OLIVER To ni nič drugače od tistega, v bistvu, kar mi počnemo – vsi samo oblike iz materiala delamo, jel?

GEORGE Ja, ampak mi se trudimo, da bi kaj narisali.

OLIVER Saj on je tudi nekaj narisal – no, pa izrezal. Kvadrat pa krog. Pogledjte.

HARRY Ampak kvadrat pa krog nista v resničnem svetu.

OLIVER Ja, sta.

HARRY Ne, nista.

OLIVER Ja, pa sta! Tukaj imaš kvadrat pa krog.

GEORGE Samo to ni resnično življenje, jel?

OLIVER Ne vem, kaj na tem kosu lesa ni resničnega. Tukaj je.

GEORGE Ti bi zdaj rad rekel, da umetnost ni resnični svet? Da je umetnost umetnost?

HARRY Tebi se to res dopade, jel? Ti nekaj vidiš v tem.

OLIVER Ja. Vidim. Predvsem pa hočem reč, da naredi umetnost možne stvari, ki jih prej ni bilo. Kaj res ne zastopiš? Ko slikaš sliko – slikaš sliko, ne slikaš življenja.

GEORGE Zastopim, kaj misliš.

OLIVER In to je tukaj. Misel je nekako okleščena. Seveda je še dosti drugega. To je pokrajina in igra se z dost drugimi pojmi. Ampak že samo dejstvo, da sploh obstaja. Zame je to zelo lepo.

LYON Zame pa je, moram priznati, precej nerazumljivo.

Jimmy, ki je dolgo strmel v sliko, na lepem spregovori kot v nekakšnem transu.

JIMMY Veste, kaj – jaz sem začel delat v jami, ko sem imel deset let. Mama me je vsak dan vrgla pokonci ob petih, peš sem moral šest milj ob progj do Woodhorna, skupaj z bratom sva jo mahala, potem pa dol not, pa kako me je bilo strah. Groza me je bilo – teme – hrupa – vsega. Sovražil sem temo. Pa tist folk – tisti veliki dedci – zbasani not v kletko. Mene so postavili na vrata – odpirati sem moral vrata, da ne bi veter

potegnil v napačno smer. Brez tistih vrat bi zrak prec potegnil v napačno smer in bi bili vsi mrtvi. Čepel sem tam cel dan in odpiral in zapiral vrata – v temi, čisto sam. Za crknit me je bilo strah – potem pa domov – pa spat – in ko so drugi froci prišli po mene, da bi se šli igrat, je stopila moja mama ven in jih napodila – naslednji dan pa spet auf ob petih. Odpri vrata, zapri vrata. Štiri leta sem moral to delat, preden so me dali k ponijem. Niti enega dneva nisem spustil – niti en dan nisem manjkal vse od 1897. leta. Niti en.

GEORGE Kaj ima pa to opraviti s to sliko?

Luč je na lepem spet taka, kot je bila na začetku prizora. Na platnih so zdaj različni razgledi skozi okna.

JIMMY Kaj pa vem.

HELEN SUTHERLAND Ampak kaj pa menite o tej sliki?

Jimmy pomolči.

JIMMY Ste res dali dvesto funtov zanjo?

Lučna sprememba. Vse pospravijo z odra.

Projekcija:

PARK V ROCK HALLU

Slika parka. Skica tamkajšnje kapelice, delo slikarja Davida Jonesa.

Helen in Oliver sama.

OLIVER Lepo je tukaj.

HELEN SUTHERLAND Da, neke vrste duhovno pribežališče. Ničesar podobnega ne poznam. Verjetno sega vse do časov svetega Aidana in svetega Cuthberta. David je park naslikal že vsaj petkrat ali šestkrat, in vsakič opazi kaj drugega.

OLIVER David?

HELEN SUTHERLAND David Jones. Pesnik in slikar. Večkrat na leto pride sem. Nikoli si ni docela opomogel od strelskih jarkov. Domnevam, da se mu tukaj zdi zelo zdravilno.

OLIVER On kar pride in slika?

HELEN SUTHERLAND Da, za več tednov.

OLIVER Res? Kak fejsť mora bit, da ti ni

treba počet nič drugega.

HELEN SUTHERLAND Pridite tudi vi.

OLIVER Kaj, jaz?

HELEN SUTHERLAND Da.

OLIVER Res? Vas ne bi nič motilo?

HELEN SUTHERLAND Nikakor ne. Veselilo me bo. Nič mi ni ljubše od tega, da spodbujam umetnike. Zato sem tudi govorila z Janet, da bi v *Listenerju* objavili članek o vas.

OLIVER Vem, toda jaz nisem pravi umetnik.

HELEN SUTHERLAND Seveda ste pravi umetnik.

OLIVER Hočem reč, nisem umetnik, ki je za to plačan.

HELEN SUTHERLAND Ne verjamem, da je pravo umetnost moč soditi po njeni denarni vrednosti. Pa vi?

OLIVER Ne, seveda ne. Ampak je pa vseeno razlika. Hočem reč, poglejte, koliko gnarja ste potrošili za tisto sliko.

HELEN SUTHERLAND Tisto je cena, gospod Kilbourn. Cena nima ničesar opraviti z njeno vrednostjo. Vi že od nekdaj slikate?

OLIVER Ne. Šele pred kratkim sem začel. Od desetega leta delam v jami. Uradno bi moral sicer počakat, da bom dvanajst, ampak so zamižali na eno oko, ker si je naš ata zlomil hrbtenico, ko se je udril strop v jami in smo rabili gnar.

HELEN SUTHERLAND *sočutno:* Žal mi je.

OLIVER Moja mama se po tistem ni znašla. Je šla v Francijo živet, ko sem bil star štirinajst, in sem jih vse moral sam gor spravit.

HELEN SUTHERLAND Koga vse?

OLIVER No, mojo sestro. Pa pamže.

HELEN SUTHERLAND Njene otroke?

OLIVER Mož se ji je smrtno ponesrečil. Vem, ja, da se sliši kot kaka limonada. Ampak je vse res. Zdaj smo že dobri. Edino to je, da nikoli nisem imel nobenega cajta zase.

HELEN SUTHERLAND In se niste poročili?

OLIVER Jaz? Ne. Nisem imel ta pravega cajta. Kaj pa pravi gospod Sutherland na vso to umetnost?

HELEN SUTHERLAND Gospod Sutherland

nas je že pred časom zapustil.

OLIVER O, žal mi je za vas, gospodična.

HELEN SUTHERLAND Naj vam ne bo. Najboljše, kar se mi je zgodilo v življenju. Pet let sva bila poročena, toda to ni bilo nikoli nekaj, čemur bi se bil gospod Sutherland čutil fizično zavezanega. Odšel je in zdaj prosto živi kot gentlemen, jaz pa imam vso svobodo, da lahko z vsem srcem sledim umetnosti.

OLIVER Oh.

HELEN SUTHERLAND Od daleč smo vsi videti kot klišeji. Toda pogledjte si nekoliko pobližje, pa boste videli, da zgodba nikogar od nas ni klišejska. Vedno je kak zasuk.

OLIVER Kaj vem. Jaz zase mislim, da sem en čisto navaden knap.

HELEN SUTHERLAND Jaz pa ne mislim, da ste navaden karkoli.

OLIVER Seveda sem.

HELEN SUTHERLAND Navadni rudarji ne slikajo.

OLIVER O, pa slikajo. No, mi slikamo.

HELEN SUTHERLAND Toda vi, Oliver, niste zgolj slikar, vi vidite še vse kaj drugega. Dovzetni ste za tisto, zaradi česar je umetnost umetnost.

OLIVER A da sem?

HELEN SUTHERLAND Da. Vi razumete. Vi ste talentirani.

OLIVER Mislite, da bi bil lahko umetnik?

HELEN SUTHERLAND Mislim, da razmišljate kot umetnik.

OLIVER Pa mislite, da sem za kaj?

HELEN SUTHERLAND Kaj pa vi mislite?

OLIVER Ne vem.

HELEN SUTHERLAND Pogledjte, iskrena bom z vami. Vse te slike rudarjev, ki jih vi in vaši očitno tako radi slikate, me v resnici ne zanimajo ne vem kako. Zato vam resnično ne morem povedati, ali ste pravi umetnik ali ne, lahko pa vam povem, Oliver, da imate umetniško dušo. To pa je samo po sebi precej redko. Ali ste dobri ali ne, pa v znatni meri zavisi od tega, koliko pravega dela ste pripravljeni vložiti.

OLIVER Oh, delo pa ni problem, gospodična.

HELEN SUTHERLAND Kaj torej porečete, če

bi vam jaz ponudila štipendijo?

OLIVER Koga?

HELEN SUTHERLAND Štipendijo. Tedensko štipendijo. Za slikanje.

OLIVER Ne zastopim, kaj mislite.

HELEN SUTHERLAND Mezdo. Tedensko mezdo. Koliko zaslužite? Tri, štiri funte na teden?

OLIVER Dva funta in tri šilinge.

HELEN SUTHERLAND Dobro. Kaj pravite, če bi vam jaz dala dva funta in deset šilingov?

OLIVER Da bi slikal? Vi pa bi obdržali slike?

HELEN SUTHERLAND Ne, nobenih slik nočem. Vi obdržite slike. Glejte na to kot darilo.

OLIVER Ne morem, kje pa.

HELEN SUTHERLAND Zakaj ne?

OLIVER To je vaš gnar.

HELEN SUTHERLAND Ki mi ga je nekdo dal.

OLIVER Službo bi moral pustiti.

HELEN SUTHERLAND Ne bi bila rada nesramna, toda mar ne gre ravno za to?

OLIVER Samo zakaj?

HELEN SUTHERLAND Zato, ker ste mi všeč, Oliver.

OLIVER Jaz sem vam všeč?

HELEN SUTHERLAND V vas vidim nekaj malega sebe.

OLIVER V meni?!

HELEN SUTHERLAND Da. To, da stremite po nečem boljšem. Dovolite mi, da vam dam to priložnost.

OLIVER Se pravi, da bi delal za vas?

HELEN SUTHERLAND Delali bi zase.

OLIVER Kaj bi vam bil pa dolžan?

HELEN SUTHERLAND Nič. To je darilo. Vi imate dar. Jaz pa dam vam darilo. Zakaj je to tako zapleteno?

OLIVER Ne vem, gospodična.

HELEN SUTHERLAND Pogledjte, če vam bo steklo, mi boste denar lahko vrnili. Prosim, storite to zame.

OLIVER Za vas? Kaj pa vsi drugi?

HELEN SUTHERLAND Ne komplicirajte. Tega nisem predlagala nikomur drugemu. To je izključno najina stvar.

OLIVER Ne morem jih kar zapustit. Mi smo skupina.

HELEN SUTHERLAND Saj vam nihče ne pravi, da jih zapustite. Samo za to gre, da boste imeli čas in se boste lahko posvečali izključno umetnosti.

OLIVER Kaj vem. Malo sem zaprepaden, gospodična. Vi to čisto resno mislite?

HELEN SUTHERLAND Seveda mislim resno.

OLIVER Res mislite, da sem dost dober?

HELEN SUTHERLAND Ne vem. Vsekakor pa bomo izvedeli. Saj bomo, mar ne?

OLIVER Vi to mislite čisto resno?

HELEN SUTHERLAND Čisto resno.

Oliver nekaj časa razmišlja.

OLIVER Ne vem, kaj naj rečem. Veste, gospodična, še nikoli ni noben zame nobene reči naredil.

HELEN SUTHERLAND No, pojdite zdaj in razmislite.

OLIVER Ja. Seveda. Bom. Ja, gospodična, seveda.

Menjava prizorišča. Glavna železniška postaja v Newcastlu. Večer. Fantje se oblečejo v plaščice in nosijo v rokah majhne kovčke. Od miraza se prestopajo na mestu. George jih poimensko kliče in preverja navzočnost.

GEORGE Oliver Kilbourn.

OLIVER Tukaj.

GEORGE Harry Wilson.

HARRY Tukaj.

TAMLAD POB Čakaj malo. Kaj nas je pa zdaj treba klicat? Samo Jimmy manjka.

GEORGE Vem, da samo Jimmy manjka, ampak vas moram vseeno poklicat.

TAMLAD POB Že v Ashingtonu ga ni bilo.

HARRY Kje hudiča se je pa izgubil?

GEORGE Zamudili bomo cug, če se ne bo podvizal.

OLIVER Si kaj vznemirjen, pob?

TAMLAD POB Ne morem verjet, da grem res v London.

HARRY Ne veseli se preveč. Pod Jimmyjem Floydom boš spal.

GEORGE Porkamadona, pa kje je?

Pride Lyon.

LYON Dober večer, gospodje.

GEORGE Gospod Lyon.

LYON Smo vsi? V polnem številu?

OLIVER Ja, razen Jimmyja.

GEORGE Pojma nimam, kje hudiča se je izgubil.

OLIVER Ne zastopim. Dritel je zamenjal pa vse.

LYON Se kaj veselite, Oliver?

OLIVER Že tri noči ne spim. Najprej članek v *Listernerju*, zdaj pa še to.

LYON Da, nepopisno lepo od gospodične Sutherland, da je to organizirala. Najprej kitajska razstava v Kraljevi akademiji, potem Galerija Tate, nazadnje pa smo vsi skupaj povabljeni še na čaj in madrigale k Jimu Edu v Hampstead, potem pa na vlak in domov. *Jimmy priteče.*

HARRY Lejte ga, prišel je.

JIMMY Hvala bogu.

OLIVER Porkamadona, kje si pa bil?

JIMMY Jack Ainsworth si je v jami zlomil nogo.

Preden smo ga spravili gor, je cug že odpeljal, tako da sem moral prosit kamionarja, da me je vzel gor. Ziher sem bil, da bom zamudil.

Trušč parnega vlaka na postaji.

GEORGE Zmigaj se že, ali pa bomo še tega zamudili.

HARRY Vagon D.

JIMMY Vagon D.

Primejo kovčke in se namerijo proti vagonu D. Edino Lyon gre v drugo smer.

LYON No, fantje, se vidimo kasneje!

GEORGE Kako to mislite? Kaj vi ne greste?

LYON Seveda grem, samo jaz sem v prvem razredu.

Fantje se osuplo spogledajo.

Dobro spite. Se vidimo v Londonu.

Eden od igralcev vzame ročno napravo za izdelovanje suhega ledu, s katero pričara učinek puhajoče pare, ki med brlzigom piščalke ovije ostale. Med menjavo

prizorišča fantje 'izgubijo' plašče.

Ko se para razkadi, je na vseh treh platnih prvič ista slika: dolga kitajska slika.

JIMMY Koliko vsega je, jel?

HARRY Baje je to največja razstava kitajske umetnosti zunaj Kitajske doslej.

OLIVER Prav hecno. Nikoli si nisem kitajskih slik predstavljal, da so take.

GEORGE Kake pa?

OLIVER Kaj vem ... malo bolj ... kitajske ... V resnici so pa dosti ajnfoh, jel? Ptič na veji, drevo ob reki. Pričakoval sem kaj bolj veličastnega.

TAMLAD POB Kaj vem, meni se zdijo dost veličastne.

OLIVER Hotel sem reč bolj razkošne. To je pa dost ajnfoh, jel?

HARRY Meni se dopadejo.

GEORGE Zate sem pa mislil, da se ti bojo zdele malo preveč imperialne.

HARRY Ne, tako se meni dopade. Da nimaš nobenih nobel ljudi gor.

JIMMY Malo ko kaki talarji so, jel? Folk, ki prečka most, je gor, pa tako.

TAMLAD POB Ni hecno, da nobene reči ne pofarbajo do konca?

GEORGE To pa res. Vmes pustijo dosti prazno. *Vsi gledajo slike pred seboj. Lyon pride na oder in se premika tako, kot bi si ogledoval razstavo.*

LYON Moram pa reči: že mogoče, da je vse to staro dvesto let, ampak se jim res ne bi bilo treba truditi, da so vse to spravili sem. Nekako niso videti ravno dovršene. Povsem očitno gre za čiste žanrske prizore – in to precej običajne, če smo iskreni.

OLIVER Vam niso všeč?

LYON Ne pravim, da so dobesedno 'zanič' – mislim pa, in to iskreno, da je cel ta pomp o njihovi duhovni kvaliteti občutno pretiran. Vi ne mislite tako?

OLIVER Ne vem.

LYON Nikakršnega obvladanja kompozicije, nobenega pravega koloriranja. Primerjajte

to z Gainsboroughom, denimo, ali pa s Stubbsom, ki je slikal malodane istočasno z njimi. Naj bo še tako ljubko, toda to je še zmeraj zgolj ljudska umetnost.

OLIVER Kaj pa je narobe z ljudsko umetnostjo?

LYON Z ljudsko umetnostjo ni nič narobe *per se*. Enostavno gre za to, da so te slike zelo primitivne. Ne vidite, da so brez vsakršne perspektive?

HARRY Meni se pa glih to dopade. Da vzamejo določene ene stvari in jih enostavno dajo gor. Eno reč pa drugo – samo dodajajo. To je tipično za ljudsko umetnost, jel? Ne pa perspektiva. Ko imaš enkrat perspektivo, vsi gledajo z ene same fiksne točke. Če pa nimaš perspektive, ni nič fiksno. Sliki se lahko približaš, od koder ti hočeš.

LYON No, vse preveč specifično je, da bi bilo lahko res tehtno zunaj njihovih neposrednih okoliščin. Mislim pa, da so vsi tukaj preveč prestrašeni, da bi si drznili to izreči.

GEORGE Jaz pa mislim, da je v njih res nekaj izredno lepega – da pripovedujejo o vsakdanjih stvareh, o čist ajnfoh stvareh pa to. Saj ne rečem – to res niša dost skupnega z našim premogovnikom, ni pa tudi tako zelo drugačno od tistega, kar mi počnemo.

LYON Če sem čisto iskren, se mi zdijo vse narejene po istem obrazcu. Samo pogledjte, koliko sob tega imate tukaj.

HARRY To pa zato, ker je to tradicionalno. Oni delajo znotraj tradicije.

LYON Natanko tako. Brez vsakršne individualnosti. Natanko te jim manjka.

GEORGE Ne. Ne bodite bedasti. Poanta tradicije je glih v tem, da je izredno važen vsak najmanjši detajl, ker je vsaka še tako majhna razlika znotraj tradicije očitna znak individualnosti.

OLIVER Ni treba bit divji ali pa ekscentričen, da bi bil individualen. Ni treba bit drugačen samo zaradi drugačnosti kot take. To je Roger Fry pa tista njega delavnica Omega – to je rokodelska tradicija.

TAMLAD POB Folk pol cajta itak samo posnema druge, ki so individualni. To pa ni, če malo pomislite, še zdaleč nikakršna individualnost.

GEORGE Lepota tega slikarstva je v tem, da je tradicionalno in osebno. Če jo pravilno uporabiš, tradicija sploh ni nekaj, kar te zaduši. Tradicija te osvobodi.
Pride Helen Sutherland.

LYON Roger Fry gor ali pa dol, meni se vseeno zdi precej omejeno. Kaj pa vi menite, Helen?

HELEN SUTHERLAND Mislim, da je to nekaj najlepšega, kar sem kdaj videla v življenju.
Fantje se nasmehnejo, vedoč, da so imeli prav. Nato se ta sklepna slika razkroji.

OLIVER proti publiki: In potem smo šli v galerijo Tate.

Na srednjem platnu fotografija galerije Tate. Luči ugasnejo. Zdaj smo sredi diaprojekcije: fotografije fantov na stopnicah galerije Tate in umetnin iz njene zbirke po takem zaporedju, kot jih omenjajo.

HARRY Kar nas je najbolj prevzelo –

GEORGE – veliko bolj kot Cézanni in Utrilli.

Projekcija Cézannovih in Utrillovih slik.

JIMMY Meni se je dopadel Blake.

Projekcija Blakovih slik.

GEORGE Ja, Blake nam je bil zelo všeč.

OLIVER Pa Turner.

Projekcija Turnerjevih slik.

GEORGE Ja, Turner. Ta pa je bil nekaj posebnega.

TAMLAD POB Pa Cézanne.

OLIVER Cézanne smo že rekli.

TAMLAD POB A da smo?

HARRY V bistvu nam je bilo vse všeč.

TAMLAD POB No, skoraj vse.

GEORGE Tisto, kar nas je najbolj prevzelo –

OLIVER – najbolj, ja –

TAMLAD POB – je pa Van Gogh.

Vidimo Van Goghov avtoportret.

OLIVER Takoj ko smo stopili v tisto sobo.

Takoj si začutil, da je nekaj posebnega.

HARRY Mogoče zaradi njegove povezave s knapi.

OLIVER Živel je v knapovski koloniji.

GEORGE Preden je postal slikar.

JIMMY V Borinageu.

Zemljevid Borinagea. Potem nova slika.

OLIVER Hotel je postat pridigar. Skrbet za blaginjo knapov.

HARRY In tam se je naučil risat.

OLIVER Skoraj trideset je bil star, ko je začel risat.

Diapozitivi Van Goghovih slik.

GEORGE In prvo, kar je narisal, so bili res knapi –

TAMLAD POB Ki se vračajo s šihta.

Diapozitivi zgodnjih Van Goghovih risb rudarjev.

OLIVER Tisto, kar se nam je zdelo tako osupljivo – je njihova intenzivnost.

GEORGE Ko vidiš njegovo sobo, ni tako, kot bi samo gledal, kaj je v njej –

HARRY – ampak kot bi bil v njegovi glavi, ko je bil v sobi.

Diapozitivi si sledijo vse hitreje – dosti hitreje, kot bi si med resničnim predavanjem.

GEORGE »Ne slikam slik. Slikam izkustvo.«
To je večkrat rekel.

OLIVER To je isto kot kadar Ben Nicholson reče: duhovnost in slikarstvo sta eno in isto.

HARRY Tisto, kar se je pa meni tako dopadlo v njegovi sobi, je pa to, da je to čist navaden cimer – da ni soba kakega bogatina –

OLIVER – pa tudi neka abstraktna soba ne.

GEORGE Bilo je videnje nečesa vsakdanjega –

TAMLAD POB – ampak še marsikaj več od tega.

JIMMY Začutil si, kot da prvič vidiš tak prizor.

HARRY In res mislim, da se je zgodilo točno v tistem trenutku –

JIMMY – ko smo zagledali Van Gogha. Nekaj se je zgodilo.

OLIVER Ko smo zagledali Van Gogha, smo, se mi zdi –

GEORGE – ratali skupina.

OLIVER Ker smo videli, da umetnost ni stvar privilegiranih.

GEORGE Umetnost ni stvar gnarja.

HARRY Ali pa tega, da delaš stvari prav ali narobe.

GEORGE Umetnost je dar –

OLIVER – vizija –

JIMMY – ki jo imamo vsi, tako ali drugače.

OLIVER Umetnost je stvar življenja.

GEORGE – da slikamo.

JIMMY Drugi pa, da gledamo in da vidimo.

TAMLAD POB Umetnost govori o tem, kako živiš svoje življenje.

OLIVER In treba jo je ceniti.

HARRY In treba jo je deliti. Umetnost v resnici ne pripada nobenemu.

JIMMY Niti umetniku ne.

HARRY Niti lastniku.

JIMMY Niti ljudem, ki jo gledajo.

OLIVER Resnična umetnost je tisto, kar se deli –

HARRY – moč, ki se jo deli.

TAMLAD POB Resnična umetnosti je od vseh.

HARRY In ko smo gledali tisto sliko –

Diapozitiv Van Goghove sobe z vazo, polno rož. Sledi hitro zaporedje diapozitivov: ogromni bližnji posnetkih detajlov.

OLIVER – smo začutili moč. Moč, ki je stekla po roži – in stekla skozi nas.

GEORGE Dobesedno čutil si jo.

JIMMY Nekaj, kar je on naredil.

GEORGE Vsi smo čutili. Kot eden.

HARRY Temu lahko rečete duhovnost –

OLIVER – ali religija ali ustvarjalnost ali energija –

HARRY – ali navdih.

OLIVER Ja.

GEORGE In mi smo to čutili.

OLIVER Ker je on ujel tisto energijo –

TAMLAD POB – energijo, da si živ.

OLIVER Bil je navdih –

HARRY – in ravno to se pravi, da si 'navdahnjen'.
Je tako?

OLIVER Da dihaš življenje.

GEORGE Ko si navdahnjen – pomeni, da jasno vidiš, kako boš ujel tisto energijo.

JIMMY Pomeni, da veš, kaj moraš narediti.

OLIVER Vidiš, kar je. In vidiš, kaj je možno.

Diapozitivi si sledijo še hitreje. Morda naj prikazujejo velika umetniška dela, kontrastirana s podobami trdega boja za preživetje, vsekakor pa morajo biti to

ganljive in čustvene podobe, nazadnje pa še diapozitivi slik članov Ashingtonske skupine.

JIMMY Lahko vzameš par reči –

GEORGE – eno dilo, malo barbe, kar češ.

JIMMY Lahko vzameš kaj drugega –

OLIVER – in narediš nekaj drugega.

HARRY Vseeno, kakega rodu si –

TAMLAD POB – ali si bogat ali reven.

JIMMY Narediš iz njih nekaj drugega.

OLIVER To ti pokaže umetnost.

GEORGE Ni važno, kako težko ali kako lahko.

OLIVER Lahko vzameš kake reči.

GEORGE In jih preoblikuješ.

HARRY Ni ti treba prenašat vsega, kar ti je dano.

JIMMY Ampak ne v karkoli.

GEORGE Lahko preoblikuješ reči in narediš kaj lepega –

JIMMY – kaj globokega.

GEORGE Lahko kaj narediš –

JIMMY – ker to napravi umetnost –

HARRY – da lahko spremeniš stvari.

OLIVER In da lahko presežeš, kar že moraš preseči.

HARRY Ni važno, kdo si, kakega rodu si.

OLIVER Samo penzel rabiš –

JIMMY – ali kar pač že –

OLIVER – platno ali pa kos popendekla –

TAMLAD POB – in že spremeniš reči.

HARRY In zaradi tega je umetnost tako važna.

JIMMY Vzameš eno reč –

GEORGE – in jo spremeniš v drugo –

OLIVER – in preoblikuješ – to, kar si ti.

Konec diaproyekcije. Skupina je 'ujeta' v soju žarnic diaproyektorjev. Gledajo proti publiki. V nasprotju s patetiko njihove retorike so videti prav ranljivi. Negotovo zrejo predse.

Zatemnitev.

Konec prvega dejanja.

DRUGO DEJANJE

Projekcija:

BARAKA: SEJA ODBORA

*Projekcija Oliverjeve slike seje odbora.
George, Tamlad pob, Harry, Jimmy, Lyon in
Oliver sedijo za mizami, postavljenimi v
obliko podkve.*

GEORGE Štipendija.

LYON Štipendija?!

OLIVER Ja, štipendija.

JIMMY Pa kaj hudiča je to štipendija?

LYON Neke vrste redno plačilo.

OLIVER Ene sorte mezda.

JIMMY Kot colnga?

GEORGE Mezda za kaj?

OLIVER Za slikanje.

TAMLAD POB Za slikanje?

JIMMY Colngo za slikanje ti bo dala?!

OLIVER Ja.

GEORGE Koliko točno ti je pa ponudila?

OLIVER Dva funta.

JIMMY Dva funta –

OLIVER In deset šilingov. Točno toliko, kolikor
dobim v jami.

GEORGE Vsak teden?

JIMMY Mene pa ni nič omenila, jel?

GEORGE Kaj bo tebe omenila, ti imaš srečo, da
dobiš colngo v jami, kaj boš ti jemal gnar za
slike, porkamadona?

JIMMY Tiho bodi. Nima glih moje slike
obešene pri sebi doma?

GEORGE Ne zastopim, kaj se tako repenčiš.
Saj ti niti nočeš ratat umetnik.

JIMMY Ne bi imel pa nič proti dvema funtoma.

TAMLAD POB In ta gnar ti bo ajnfoh dala, da
boš lahko pustil službo?

OLIVER Ja.

TAMLAD POB Da ne boš nič delal?

OLIVER No, da bom slikal –

TAMLAD POB Pa zakaj bi to naredila?

OLIVER Ker mi hoče pomagat.

TAMLAD POB Kako? Da bi ratal slikar?

OLIVER Nič vam nisem hotel omenit, ampak
zadnje čase tuhtam samo še o tem. Zato
vas prosim za pomoč.

GEORGE Si pa nisi mogel izbrat slabšega
trenutka za to, porkamadona – glih zdaj,
ko naj bi pripravljali razstavo.

HARRY In ta gnar ti bo dala vsak teden?

OLIVER Ja.

JIMMY Okusi so različni. Nimaš kaj.

TAMLAD POB To bo tako, kot bi šel v penzion, jel?

HARRY Ah, kak penzion, seveda ne. Delat bo
moral kot umetnik, jel?

TAMLAD POB Kako se pa to dela?

HARRY Kaj praviš, kako? Tako, da slikaš.

TAMLAD POB Vsak dan?

GEORGE Seveda da vsak dan, to bo isto kot šiht.

OLIVER Isto kot vsak drug umetnik, glih za
to se gre.

JIMMY Pa saj ti bo zmanjkalo reči za naslikat.

GEORGE Kaj mu jih bo zmanjkalo, cel dan bo
imel za tuhat, kaj bi še naslikal.

JIMMY Kaj pa, če si bo premislila?

GEORGE Seveda si ne bo premislila.

JIMMY Kaj pa, če ji bo zmanjkalo gnarja?

HARRY Porkamadona, baba je ena najbogatejših
v državi. Ne bo ji zmanjkalo gnarja.

GEORGE Kot ena miloščina je to, jel?

TAMLAD POB Mecenstvo, bolj natančno.

GEORGE Ti pa tiho bodi. Samo to pa je
problem, jel? Na njeni plačilni listi boš.

HARRY Saj zdaj je tudi na plačilni listi od
enega – in prav vesel je, da dobiva gnar od
vojvode Portlandskega.

GEORGE Vern, ampak to je drugače, jel?
Kompromitiral se bo, jel?

JIMMY Tudi zdaj se kompromitira, se mogoče
ne, ko cel dan garba dol v jami.

OLIVER Sploh pa je rekla, da lahko slikam,
kar čem.

JIMMY Zih, ja, to zdaj pravi, potlej boš pa že
videl, da boš moral en dva tri začeti risat kroge
pa kvadrate. Zapomni si, kaj sem ti rekel.

HARRY Pa vse slike bo obdržala.

OLIVER Ne, slike bom prodal. Študentska je ene sorte darilo.

JIMMY Meni se pač samo to zdi, da ni pravično.

TAMLAD POB Kako misliš, da ni pravično?

JIMMY Ni pravično do nas. Lahko bi to delil z nami, jel?

HARRY Kaj bo delil? On bo od tega moral živeti, ti, butelj.

JIMMY Ampak ima prav, ne zastopim, kako lahko vzame kaj takega. Zaradi tega bo ratal ausenzajter.

HARRY Kako misliš?

JIMMY Kot en štrajkbreher.

OLIVER Čakaj malo!

HARRY Kako misliš, štrajkbreher?

JIMMY Ja, tako pač – mi vsi bomo počeli eno reč, on pa nekaj po svoje. Poglej, noben tukaj ni umetnik. Saj ne rečem, lahko se gremo ene sorte umetnost, ker je to umetnostna vzgoja, ampak to počnemo kot skupina, tako da smo tukaj vsi glih. Zdaj pa, če se bo kdo od nas zrinil naprej in pokasiral dva funta in deset šilingov na teden, ostali bojo pa za svoje garbanje dobili en drek, je pa to zame ena osnovna neenakost, ki mi zelo diši po štrajkbreherstvu.

HARRY Kako štrajkbreherstvo! Štrajkbreher je tisti, ki spodkopava vse ostale. Kaj bo pa on spodkopal, če se bo šel tisto svojo malarijo, ti butelj?

LYON Gospodje, prosim!

JIMMY Jaz sem tako zastopil, da naj bi bili mi skupina. Da je to naša skupna stvar.

LYON Kaj pa vi mislite, Oliver?

OLIVER Ne vem. Ta hip mi nič več ni jasno. Nikoli nisem imel nobenega v življenju, ki bi mi govoril, kaj moram narediti. Vse sem se moral sam odločiti. To pot pa – enostavno ne vem. Poglejte – ko se usedem, da bom nekaj narisal, je to novo. Zmeraj se matraš zraven, ampak na koncu pa tudi nekaj ustvariš; v jami sem lahko tudi po cel dan, rad sem dol, in ko pridem ven, sem nekaj malega celo zaslužil, ampak ko pa naslikam sliko, sem pa naredil

umetniško delo. Nekaj prav posebnega na tem svetu, zastopite, nekaj enkratnega. Zato razmišljam, kaj bi lahko dosegel, če bi lahko cele dneve samo to počel. Razmišljam, kako bi lahko zrasel. Kaj bi ratal.

JIMMY Ne moreš pa kar pustiti službe. In to službe v rudniku! Ti pa že ne, Oliver. Še petindvajset let v jami imaš pred sabo. Veš ti, kako prekleto težko je dobiti službo v jami? Ti si na konju. To je služba za celo življenje. Kako ti je sploh padlo na pamet, da bi vse skupaj pustil? Tamlad ima čisto prav. Sploh pa, kako misliš bit umetnik tukaj? Kaj boš? Hodil okoli z baretko na glavi?

GEORGE Ne bodi trapast, Jimmy, porkamadona. No, Oliver, kaj potem, boš sprejel ponudbo?

OLIVER Ne vem, kaj naj naredim.

JIMMY Kdo je za?

GEORGE Čakaj malo. Ni to nekaj, kar bomo mi zdaj tukaj zrihtali. Če ni ničesar pod točko razno, predlagam, da se naslednjič sestanemo kar v galeriji.
Fantje vstanejo in si začnejo oblačiti plašče.
Edino Oliver obsedi in razmišlja o svojem položaju. Lyon stopi k njemu, medtem ko ostali odhajajo.

OLIVER Kaj pa vi mislite, gospod Lyon?

LYON To je zelo težka odločitev. Brez dvoma je to imenitna priložnost. Reči hočem, da me je vse skupaj kar malce presenetilo, če povem čisto po pravici. Toda biti nedeljski slikar, če se tako izrazim, je vse kaj drugega kot biti poklicni umetnik. Zavedati se morate, da je to, kar imate tukaj, zelo zelo posebno. To stvarjalno okolje, skupinsko delo, mentorstvo, najin odnos. Vse to je zelo posebno, Oliver, in človek tega ne najde za vsakim vogalom. Vse to – vse te odločitve – vse to določa, kakšen umetnik boste. Nihče se ne more odločati v vašem imenu. Zame ste vi zelo posebna oseba, Oliver, in rad bi, da veste, da vam bom zmeraj stal ob strani, kakorkoli se že boste odločili.

Lyon odide. Harry je ta čas sedel na zadnjem delu odra in ju poslušal, skorajda neviden.

HARRY Zgrabi to. Zgrabi to. Za božjo voljo. Slikaj. Ti si rojen za to. Če bi bil en od njih, bi imel izbiro, jel?

OLIVER Misliš resno, Harry? Ne misliš, da se bom prodal?

HARRY Prodal? Za dva funta na teden? Te barabe so nam dolžne milijone. Se spomniš vseh tistih slik, ki smo jih videli tam? Zdaj mi pa povej, katere so bile plačane in katere ne. Tega se ne vidi. Gnar ti ne kupi umetnosti, gnar ti kupi čas. »Človek ustvarja svojo lastno zgodovino, toda ne v pogojih, kakršne bi si sam ustvaril.« Karl Marx. Kaj ti je, da dan na dan garbaš v jami ko suženj? Jaz bi dal desno roko, da bi se lahko zlosal službe. Naredi to. Ne poslušaj jih. Že mogoče, da nisi najboljši slikar med nami. Ampak če kdo od nas lahko to proba, potem si to ti, Oliver. Ljudje te imajo radi. Pa tudi vezan nisi. Služba v jami? Že jutri lahko rataš kripl. To, kaj si kdo misli, si pa lahko nekam vtakneš. Zgrabi to. Na to glej kot na prerazporeditev bogastva.

Sprememba prizorišča. Enak hrup kot običajno, le da gre tokrat za glasno govorjenje obiskovalcev v galeriji. Zlobudranje glasov je tako agresivno in oglušujoče kot industrijski trušč v prvi polovici igre.

Projekcija pokaže, da smo na prvi skupinski razstavi skupine v Benshamu v Gatesheadu leta 1938.

JIMMY Ne gre mi v glavo, da je prišlo toliko folka.

GEORGE Pol od tega celo iz Londona.

HARRY Ste videli, kako mizerni so nadrealisti? Pod mrzel tuš bi jih bilo treba dat.

OLIVER Kaj pa je to?

GEORGE Kišta pira.

OLIVER Pa saj mi ne pijemo.

GEORGE Vem, da ne. Od tistega butelja je, ki je prespal pri nas.

HARRY Pa menda ne od onega z oksfordske univerze?

GEORGE Ja, za darilo nam jo je pustil. In odnesel pete, ne da bi kaj plačal. Vidiš, kako lepo se znajo obnašat fini ljudje?

HARRY In kaj boš z njo?

GEORGE Ne vem.

TAMLAD POB Jaz pa bi enega.

GEORGE Ampak ga ne boš. Alkohol – to je čista zguba cajta, pob. Bi ga moral videt, tistega butelja trapastega, kako je letal po bajti v čudnih cotah. Niti pižame nima ta gospoda, porkamadona.

Pride Lyon.

LYON No torej, jaz osebno bi rekel, da je razstava precej uspela. Julian Trevelyan je od navdušenja ves iz sebe. Zagotovo bo kaj kupil.

HARRY Kako od mojih?

LYON Ni se še odločil. Pa nekdo z BBC-ja je tudi tukaj in nas je povabil, naj povemo kaj za radio.

JIMMY Za radio ...

LYON Prosil me je, naj izberem enega ali dva od vas, ki bosta šla z mano v studio na New Bridge Street in bosta na kratko povedala, kaj počnemo.

TAMLAD POB Ne moreš verjet.

JIMMY Grem jaz.

GEORGE Ti pa že ne. Tebe noben ne bo nič zastopil.

LYON Pustimo zdaj to. Zdaj moramo začeti z diskusijo. Toda še prej bi vam rad rekel nekaj: sijajno ste se odrezali, fantje, to je resničen dosežek.

Sprememba prizorišča. Lyon nagovori gledalce. Za njegovim hrbtom se odvija projekcija slik članov Ashingtonske skupine.

LYON To, kar je na teh slikah najbolj vredno omembe, nista njihova kvaliteta ali kvantiteta, temveč samo dejstvo, da sploh obstajajo. To, kar vidite pred seboj, je nemara edinstveno v vsej zgodovini umetnosti. Pogosto so obstajali posamezniki, ki so se

prebili in presegli pričakovanja, nikakor pa se ne morem spomniti nobene druge skupine delovnih ljudi, ki bi ustvarila tako obsežen korpus. In zato se mi poraja naslednje vprašanje: zakaj neki bi predpostavljali, da je umetnost izključna domena izobražencev, privilegirancev, pripadnikov elite? Zakaj predpostavljamo, da imajo oni več povedati kot vsi drugi? Tu je zdaj dokaz, ki spodbija to predpostavko. Tu je dokaz, da smo kot družba živeli v zmoti, in da je v slehernem rudniku, v sleherni ulici, na slehernem delovnem mestu, potencial, iz katerega lahko vzcveti umetnost, se razraste in nas osupne s svojim bogastvom. Vem, da nisem edini, ki se mu te slike zdijo izjemne. Toda izjemne so toliko, kolikor so izjemni možje, ki so jih ustvarili. To je prva razstava slik, ki so jih ustvarili izključno umetniki delavskega razreda v britanski zgodovini. Razlog, zakaj vse doslej še nismo videli česa podobnega, pa več kot očitno ne tiči v tem, da delavski razred ne bi imel talenta, temveč v tem, da jim nihče ni potisnil čopiča v roke.

Luči razsvetlijo galerijo.

Več kot na dlani je torej dejstvo, da vsak lahko slika. Samo ključ je treba najti in sprostiti vso to ustvarjalnost, ki smo ji kot družba vse doslej dovolili, da je spala.

Dame in gospodje, Ashingtonska skupina.

Vjuden aplavz.

Bi želel kdo kaj reči?

Lyon se usede. Pavza. Oliver vstane.

OLIVER Oliver Kilbourn, knap. Samo nekaj bi rad rekel: ni to čisto tako, jel?

HARRY Kaj hočeš reči?

OLIVER Da ni tako. Mislim, da to ni čisto tako.

HARRY Ne moreš tako. Moraš razložiti, zakaj ne.

OLIVER Pa saj je očitno, jel? Eni znajo slikati, drugi pa ne znajo.

HARRY Po mojem hoče reči, da je bila ustvarjalnost delavskih množic onemogočena s strani delovanja kapitalizma, dejansko pa ima vsak v sebi dar za ustvarjanje.

OLIVER Ne, nisem hotel reči tega.

HARRY Ampak je res. Osnovna delitev dela. Celotni segmenti družbe so izključeni iz nečesa, kar je neodtujljiva človekova pravica. S tem se pa menda ja strinjate?

OLIVER Mi že nismo izključeni. Mi to počnemo, jel?

LYON Točno. Vi ste izjema, ki potrjuje pravilo.

OLIVER Ampak ni to isto kot trdit, da zna vsak slikat, jel?

JIMMY Seveda ne. Moja žena že ne zna.

GEORGE Saj ti tudi ne.

LYON Toda, pogledjte – zdaj vas slavijo po vsej deželi. Tukaj se je zbralo – koliko – recimo petdeset ljudi iz Londona, samo zato ker znate slikati.

OLIVER Ja, ampak zato, ker znamo dobro slikati.

LYON Toda vi ste navadni ljudje, ki dobro slikate.

OLIVER Tako je. Ampak če bi znali vsi dobro slikati, potem ne bi to nobenega zanimalo, jel? V tem je vsa poanta umetnosti.

Umetnost, ki je cenjena, je posebna – ker je izjemna. To, Harry, je cela poanta.

HARRY Ampak jaz pa pravim, da je vsak izjemen.

OLIVER Ne, eni so dobri v nečem, drugi pa niso. Eni pridelujejo por, eni znajo hitro steči čez igrišče in brcniti žogo čez glave treh branilcev, da pristane v kotu gola. To je individualni talent, jel? S tem se boš pa menda ja strinjal, Harry, jel?

LYON Toda umetnost je drugačna. Umetnost je to, da izražaš sebe.

OLIVER Umetnost je, da delaš dobre slike.

JIMMY Se strinjam.

LYON Meni pa se zdi osrednje vprašanje: kdo določa, kaj je dobro in kaj slabo.

OLIVER Ni važno, kdo določa, kaj je dobro in slabo. Kadar se usedem, da bom naredil sliko, tega ne naredim zato, da bom naredil zanič sliko ali pa povprečno. Dol se usedem, da bom naredil dobro sliko. Če bi naredil zanič sliko, se s tem ne bi nič izrazil. To je pa ja očitno.

LYON Ampak če slika ni odlična, to še ne pomeni nujno, da ni umetnost.

HARRY Ampak itak je vse, kar počnemo, umetnost – umetnost je način, kako se premikamo, umetnost so stvari, ki jih rečemo, umetnost so izbire, ki jih naredimo, da bi izrazili, kdo smo.

GEORGE Ti hočeš zdaj reč, da je vse umetnost?!

HARRY Ja. Človekovo delo – ustvarjanje vrednosti – kakšna je razlika med tem, da izkoplješ kos kolna, ali pa da izrezljaš kip – v bistvu je vse eno in isto.

JIMMY Ne ga no srat. Kolna pa že ne bi postavil doma na polico.

OLIVER Koln zna vsak izkopat – ne zna pa vsak naredit kipa.

GEORGE To pa ne drži, da zna vsak koln kopat.

OLIVER Vidiš? Nismo vsi enaki. Eni so dobri za nekaj, eni pa niso. Če bi bili mi fini ljudje, noben ne bi rekel: »Ste videli – vsi fini ljudje so umetniki«, jel? Nobenih finih ljudi nismo rabili, da bi nam pomagali, mi smo to sami naredili.

GEORGE Kaj pa gospod Lyon?

JIMMY Če mene vprašate, nas je on bolj oviral kot kaj drugega.

GEORGE Kaj pa skupina?

OLIVER Že, ampak, a ne prihaja tisto, zaradi česar je umetnost važna, iz človeka kot posameznika? Posameznikovo življenje, njegovo potovanje? Ni glih to najbolj važno?

HARRY Seveda, da smo najprej posamezniki. V Ashingtonu živi 25.000 ljudi. Slučajno smo pač mi tisti, ki znamo slikat.

OLIVER Ne bi rad zganjal prevelikega cirkusa zaradi tega. Samo to hočem reč, da je za folk od zunaj zelo lahko, da nas vidijo kot skupino knapov. Mi pa sebe ne vidimo tako, jel? Mi se vidimo kot posamezniki.

LYON Seveda. Vseeno pa je zanimivo, da vsi slikate iste reči. Skupni cilj imate, skupno izkušnjo. To pa je zelo posebno.

HARRY Kaj pa drugega – vsi smo iz istega kraja, jel?

OLIVER Vem, da s tem ne mislite nič slabega ali karkoli, gospod Lyon. Jaz vas čisto zastopim, kaj pravite, vseeno pa mislim, da morate malo

ahtat, jel? Da ne bojo vaše predpostavke na koncu izpadle pokroviteljske do ljudi ali pa da jih bojo začele bremzat.

LYON To pa je res zadnje, kar bi si človek želel.

JIMMY Samo da vidim, če te prav zastopim, Oliver. Ti hočeš reč, da večina ljudi ne zna slikat?

HARRY Za božjo voljo, samo to pravi, da ima vsak svojo pot. Kaj pa je s tem narobe?

Vsi prerazporejajo sceno okoli Oliverja, ki v zadregi obstane sredi odra. Na hlačnice si pripne kolesarske zaponke in se pokrije s čepico, da bo nared za naslednji prizor. Ko je novo prizorišče postavljeno, nam diapozitivi povedo, da smo spet v Rock Hallu. Oliver je sam, videti je zelo živčen. Na lepem se od nekod zasliši glas.

BEN NICHOLSON Zdravo.

Oliver je zaprepaden. Nikogar ni bil opazil.

OLIVER Zdravo.

BEN NICHOLSON Ste prišli k Njeni milosti?

OLIVER Ja. Rekli so mi, naj tukaj počakam.

BEN NICHOLSON Malo je legla. Popoldanski počitek. Zelo rada gre malo zadremat. Cigareto?

OLIVER Se sme tukaj?

BEN NICHOLSON Ne skrbite. Kar mene okrivite.

Ben prižge cigareto in jo da Oliverju.

Ben. Ben Nicholson.

OLIVER Umetnik?

BEN NICHOLSON Sluga *nouveaux riches* – oziroma njihovih odcvetelih hčera. Tako se zdi.

OLIVER Kako, prosim?

BEN NICHOLSON Oprostite mi, res sem že predolgo tu. Pa še to vreme. Niti ven ne moreš. Že dneve se nisem z nikomer normalno pogovarjal. Ste prišli kaj postorit po hiši?

OLIVER Ne glih. Prišel sem se pogovoriti z gospodično Sutherland. Pavza. Veste, resnično občudujem vaše delo.

BEN NICHOLSON Res?!

OLIVER Ja, še posebej tisto bolj abstraktno.

BEN NICHOLSON Ljubi bog!

OLIVER Saj, na začetku nisem nič zastopil.

Zdaj pa ga prav občudujem.

BEN NICHOLSON Ja, hvala lepa.

Tedaj se mu posveti.

Pa menda niste vi en od tistih rudarjev, eh?

OLIVER Sem, ja, pravzaprav.

BEN NICHOLSON Neverjetno. Včeraj smo šli gledat vašo razstavo. Res neverjetno.

OLIVER Hvala.

BEN NICHOLSON Ne, res. Osupnil sem. Ona rada pretirava, kadar pripoveduje o svojih novih odkritjih, ampak to pot pa sem bil resnično prevzet. Vsi smo bili. Boste ostali na večerji?

OLIVER Ne. Ne. Samo na hitro sem prišel s kolesom. Prec moram nazaj. Nočni šiht imam.

BEN NICHOLSON Saj ne boste dosti zamudili, veste. Zelo spominja na internat. Moj nasvet: izogibajte se obedov. Eno coprnico ima iz vasi spodaj, ki kuha neskončne variacije ene in iste neužitne košte, in to na loju.

OLIVER Vi dostikrat pridete sem, jel?

BEN NICHOLSON Spada k službi, kaj hočemo.

Treba je skrbeti, da so stranke zadovoljne. Roko na srce, ona je čisto v redu, dokler ne privleče na dan William Blakea. Potem si pa pečen. Ampak kar se mora, se pač mora. Trd je naš kruh. Z eno nogo smo že v vojni.

Moram reči, fantje, da to vam pa res zavidam.

OLIVER Kaj pa?

BEN NICHOLSON Da nimate nobenih mecenov, nobene publike, nobenih novinarjev. Svobodni ste, mar ne? Vam je uspelo. Natanko to bi mi radi naredili v St lvesu. Skupna estetika, skupnost ustvarjalcev, samo ne bo nikoli to, kar imate vi. Česa takega ni mogoče poustvariti nikjer drugje. To se lepo vidi v vašem delu. Pa menda niste vi tisti, ki je naslikal vipeta?

OLIVER Ne, ne. Tistega je naredil ... no, en drug, jaz raje slikam delo pod zemljo.

BEN NICHOLSON Sijajno. Res izjemno.

OLIVER Vas lahko nekaj vprašam, gospod Nicholson? Kako ste vi ratali umetnik?

BEN NICHOLSON Družinska tradicija, bi rekel.

Moj očka je bil umetnik, tako da v resnici niti nisem razmišljal o čem drugem. Na žalost jo je popihal z mojo zaročenko, ravno ko sem končal akademijo, tako da sem moral svojo pot najti bolj ali manj sam.

OLIVER Zastopim, ja.

BEN NICHOLSON V začetku je bilo precej težko. Potikal sem se po Evropi, spoznal Braqua in Giacomettija. Prvih deset let nisem kaj dosti prodal, v glavnem sem živel od Winifredine dediščine, ampak tudi ta je skoraj usahnila, odkar živim z Barbaro.

OLIVER Z Barbaro?

BEN NICHOLSON Hepworth?

OLIVER Vi živite z Barbaro Hepworth?!

BEN NICHOLSON To je moja pokora. Brez ficka sva, zato sem začel jemati učence in hoditi na neužitne večerje, skuhanе na loju, če me zastopite.

OLIVER In sem prihajate samo zato, da bi kaj prodali, jel?

BEN NICHOLSON Ah, ne, ona je v bistvu čisto v redu ženska. Malo je že naduta, to pa. Ampak to sodi k poslu. Bi rekel, da ravno to najbolj občudujem pri vas.

OLIVER Ne zastopim.

BEN NICHOLSON Da ste sami svoji gospodje. Ne da se vas kupiti.

Pride Helen Sutherland.

HELEN SUTHERLAND Oliver!

BEN NICHOLSON Vaju bom zdaj pustil sama.

HELEN SUTHERLAND Ne, Ben, ostanite, prosim.

BEN NICHOLSON Ne, Helen, ljuba moja. Ravno sem se namenil ven. *Oliverju*. Neznansko me veseli, da sem vas spoznal. Vso srečo.

HELEN SUTHERLAND Kako lepo od vas, Oliver, da ste prišli.

OLIVER To je pa res najmanj, kar lahko naredim, glede na okoliščine.

HELEN SUTHERLAND Vidim, da ste spoznali Bena. Kakšen dravec je, kajne?

OLIVER Kar ne morem verjet, da sem ga res spoznal.

HELEN SUTHERLAND Slišim, da je vaša razstava zelo uspela. Ste kaj prodali?

OLIVER En kos. No, ampak nam je pa Jimmy dobro napolnil kaso. Bilo pa je res nobel, da smo imeli razstavo v pravi galeriji.

HELEN SUTHERLAND Če vprašate mene, vam odkrito povem, da nisem povsem prepričana, ali je biti na očeh javnosti za umetnika res nekaj tako zelo koristnega. Najvažneje je, da ostaja umetnik osredotočen na svoje delo.

OLIVER Gospodu Lyonu gre zelo dobro od rok, da nas opazijo.

HELEN SUTHERLAND Gospodu Lyonu gre dobro od rok predvsem to, da opazijo njega. No ... ste razmislili o moji ponudbi?

OLIVER Če vam povem po pravici, nisem razmišljal o nobeni drugi stvari. Ste čisto sigurni?

HELEN SUTHERLAND Seveda sem.

OLIVER Lahko si mislite, da sem dosti tuhtal o tem. Ni vsak dan, jel, da bi človek dobil tako ponudbo, tako da je to velika odločitev.

Hočem reč, da bi to rad izpeljal, kot je prav, tako da sem dosti razmišljal o tem, jasno, in se tudi pogovarjal z različnimi ljudmi, ker to ne zadeva samo mene, jel? Velikanski korak pa vse to. In sem tehtal eno pa drugo, argumente za in proti.

HELEN SUTHERLAND In?
Pavza.

OLIVER Moj odgovor je *ne*, gospodična.

HELEN SUTHERLAND Ne?!

OLIVER Ja. Ne. Žal mi je, gospodična.

HELEN SUTHERLAND Ste povsem prepričani?

OLIVER Sem, ja.

HELEN SUTHERLAND Nemara potrebujete več časa? To je res velika sprememba.

OLIVER Ne, gospodična.

HELEN SUTHERLAND Se pa zavedate, Oliver, kako nenavadna ponudba je to?

OLIVER Seveda se. Ampak, gospodična, jaz nimam druge izbire. Vem, da ste zelo ljubeznivi pa vse to, ampak enostavno ne morem. Ne morem ratat umetnik.

HELEN SUTHERLAND Pa zakaj ne, Oliver?

OLIVER Enostavno ne morem. Kako naj kar pustim službo? Kako naj se odrežem od vseh?

HELEN SUTHERLAND Nihče ne pravi, da bi se morali od česar koli odrežati.

OLIVER Ni to tako ajnfoh. Kaj pa, če si vi premislite?

HELEN SUTHERLAND Ne bom si premislila.

OLIVER Ne gre se samo zame. Gre se tudi za vse druge.

HELEN SUTHERLAND Ne bodite bedasti. Oni bi vzeli roko, ki jo ponujam, če bi bili na vašem mestu. To veste.

OLIVER Kaj pa, če mi ne bo šlo?

HELEN SUTHERLAND Kaj pa, če vam bo?

OLIVER Ne zastopite. Ne gre se samo za službo. Vse bi moral pustit.

HELEN SUTHERLAND Ničesar vam ne bi bilo treba pustiti – enostavno bi pač postali umetnik. Kot vsi drugi.

OLIVER 'Kot vsi drugi'?!?

HELEN SUTHERLAND Kot karkoli, kar ste kdaj hoteli postati. Ravno za to gre. Da vi določite. Da se vi odločite, kdo ste. Vi niste vezani, Oliver.

OLIVER Vi res nič ne zastopite, jel?

HELEN SUTHERLAND Pač, natanko vas razumem. Strah vas je, Oliver. A ne oziraje se na to, vzemite že enkrat življenje v svoje roke. Poglejte, niste vi krivi, da ste imeli pohabljenega očeta, niste vi krivi, da vas je mati zapustila, niste vi krivi, da ste iz delavskega razreda in da ste bili rojeni tukaj. Ne smete pa dopustiti, da vas bo to določalo. Sami sebe določite na novo, ne pa, da zgolj sprejemate verzije iz druge roke.

OLIVER 'Strah da me je'? Vi se hecate. Mene je strah dol v jami. Kaj me bo strah slikanja. Ne gre se za to. Gre se za to, da nimam ta pravega jezika. Sem, kar sem. Ne moreš bit umetnik pa delavec. To ne gre. Moral bi ratat nekaj drugega.

HELEN SUTHERLAND In kaj, za vraga, je narobe s tem?

OLIVER Te fante poznam od majhnega, gospodična, tako dolgo, kolikor mi seže spomin. Poznam njihove očete pa njihove pamže, potegnili so me iz jame, skrbeli za mojo sestro, ti ljudje so zame kot družina. Oni so moja družina – oni so vse, kar imam. Nisem sam. Vi lahko greste kamorkoli in boste imeli ogromno ljudi, kot ste vi. No, jaz pa ne morem. Zame to ni tako ajnfoh.

HELEN SUTHERLAND Poslušajte vendar, Oliver, kaj govorite, za božjo voljo. Ne bodite patetični. Jaz vam tukaj mečem rešilni obroč.

OLIVER Jaz pa naj kar vse pustim? Zato, ker ste se vi milostno odločili, da me boste presadili? Ne – ne gre to tako. Ne morete kar tako spremerit, kaj je kdo, tako da mu vržete gnar. Ne gre se samo za gnar, gre se za vse drugo. Za to, kdo smo. Gre se za to, kako jaz razmišljam, pa kako čutim. Kako počnem vse, kar počnem. Ne rečem, lahko greš stran od vsega, ko si še pamž. Ampak zdaj je pa prepozno – nikoli ne bom kot vi. Vi ste 'oni'. Jaz sem pa knap, in to preklet dober knap.

Prizor se konča, kot bi odrezal.

Trušč vojne. Diapozitiv:

1939

ASHINGTONSKA SKUPINA V VOJNI – BARAKA
Zatem se prižgejo luči. Jimmy stoji sredi odra zraven precizno naslikane abstraktne slike. Vsi strmijo vanjo.

GEORGE Kaj hudiča je pa to?

JIMMY Eksperiment.

GEORGE Vidim, ja, da je eksperiment, ampak kaj hudiča naj bi bilo to?

JIMMY Packa.

HARRY Packa?

OLIVER Pa ima kak naslov?

JIMMY Ja. Jaz jo imenujem »Packa«.

GEORGE En drek je to.

JIMMY Ne, ni. Nepredmetna umetnost je to, to je.

HARRY Ena packa je to, pa nič drugega.

JIMMY Točno tako.

OLIVER Jaz sem pa tako zastopil, da naj bi naslikali »Priprave na bitko«. Za vojno ministrstvo.

JIMMY Saj to je to. »Priprave na bitko«. V obliki packe.

GEORGE Kako to misliš, da so to »Priprave na bitko«? To nima nobenega opravka s pripravami na bitko.

JIMMY Zate mogoče nima. Meni pa to govori: pričakovanje, vojna, bližajoče se grozote, vse to.

HARRY Nobenega opravka nima z vojno ali z bližajočimi se grozotami. Navadna packa je to.

JIMMY Ja, to pa zato, ker je nepredmetna.

OLIVER Jaz sem to tako zastopil, da naj bi nekaj naslikali za vojno ministrstvo. Tega pa menda ne bojo šli nikamor obesit, jel?

JIMMY Ne zastopim, kaj vam ne štima. Vsak osel zdaj dela packe – levo, desno, na sredini.

LYON Poslušajte, mislim, da hoče Oliver reči, da je to sicer res packa in da je lahko nepredmetna, da pa ne izhaja resnično iz 'vas'.

JIMMY Od kod pa? Hej, to sem jaz potegnil na dan iz svoje podzavesti na njivici med zračnim napadom, porkamadona. To vam vse štima, dokler dela packe Picasso ali pa kak drug nobel gospod iz Londona – ko pa naredim packo jaz, pa 'ne izhaja resnično iz mene,' jel?

GEORGE To sploh ni važno. Kdorkoli bi to naslikal, je v vsakem primeru šrot. Tega pa res ne bo noben nikamor obesil. Nikoli.

JIMMY Se pravi, da so vse packe šrot, jel? Kaj pa, če bi naredil packo Henry Moore? Bi bila tudi za en drek?

GEORGE Če bi bila taka – ja!

HARRY Glej, noben ne pravi, da so vse packe za en drek. Jasno, da imaš packe take in drugačne. Packe med rusko revolucijo, recimo, so bile čisto dobre packe. Problem je v tem, da tvoja packa nič ne pomeni.

JIMMY Kako misliš, da 'nič ne pomeni'? Glih v tem je vic. Da izpodbija načine upodabljanja kot take.

HARRY Kje se je pa tega napifal?

JIMMY Znam jaz brat, veste.

OLIVER Zakaj pa izpodbijaš načine upodabljanja? Kaj pa je kar naenkrat narobe z upodabljanjem?

JIMMY Ravno to vam govorim, porkamadona, da so to stara jajca. Pa menda ne mislite, da tisti vaši moderni umetniki v Londonu rišejo folk v zakloniščih pa take reči, eh? Kje pa. Oni izpodbijajo načine upodabljanja, porkamadona.

OLIVER Ja, samo da so oni pravi umetniki, jel, in da je to, kar oni delajo – umetnost. Njihova naloga je, da tuhtajo, kako naj se kaj upodobi. Oni samo to delajo. Mi pa nismo poklicni umetniki, tako da to ni isto. Mi delamo še marsikaj drugega, zato je ukvarjanje z umetnostjo za nas nekaj drugega.

JIMMY Zakaj je za nas nekaj drugega?

HARRY Ker, kot prvo, mi sploh nimamo sredstev upodabljanja. To, kako so reči upodobljene, sploh ne pripada delavskemu razredu. In ravno zato si moramo to spet priboriti nazaj. To tukaj je pa enako buržoaznemu formalizmu.

JIMMY Kako hudiča je to buržoazni formalizem? To sem jaz naredil na njivici.

HARRY Ni važno, kje si naredil. Ničesar pa ne pomeni, ker ni vpeto v pravo estetsko vprašanje, ki bi načinjalo razredni temelj proizvajalnih sredstev.

GEORGE Hočeš reč, da so vse packe za en drek?

HARRY Ne. Pravim, da če bi kdo drug naredil packo – Barbara Hepworth, recimo – bi bila njena packa ene vrste reakcija na vse tisto, kar počnejo drugi umetniki. Čisto možno, da bi bila njena packa revolucionarna, ker bi ona z njo napadala buržoazno ideologijo sodobnega umetniškega sveta. Tvoja packa pa samo posnema slog, ki je v resnici slog nekoga

d drugega. To je isto, kot če bi se ponižno klanjal pred zemljiškim gospodom.

JIMMY Če ne morem slikat pack, kaj pa potem lahko rišem?

OLIVER Prav ima, ne morejo obstajati ene reči, ki jih lahko rišejo fini ljudje, ene druge pa za nas.

HARRY Ja, pa prav to trdim, ja. Tako to mora bit. Ene reči so nujno bolj važne. Če jaz naslikam sliko, kaj vem, enega vojvode Portlandskega, je to precej drugače, kot če bi ga prišel sem gor naslikat kak butelj s Kraljeve akademije. Vsi imamo različne zorne kote. Ampak vsebina bo pa še zmeraj ista, jel? S tem, da bo eno reakcionarno, drugo bo pa politična umetnost.

JIMMY Ti si en preklet reakcionar.

GEORGE Nehajta.

LYON Poslušajte, mislim, da je težava z vašo packo v tem, da niti njena forma niti vsebina v resnici ne izražata prav dosti. To je zgolj ena grda packa, madež na kosu papirja. Dovršeno naslikana čačka. Brez resonance. Bistvo pa je v tem, da mora celo abstraktna umetnost ujeti notranjo lepoto nečesa, če naj bo učinkovita.

JIMMY Kaj pa je lepega v tem?

Zagledamo Harryjevo sliko 'Vojna poroka'.

To ni niti slika vojne.

GEORGE Seveda je slika vojne. Ne vidiš, da je pob gor v uniformi?

JIMMY Ja, sredi glavne ulice.

OLIVER Glih v tem je vic. Da govori o nas, da ni neka abstrakcija – ne govori o vojni nekje drugje, ampak o mladem pobu, ki se gre borit.

JIMMY Še zmeraj ne zastopim, kaj je v tem lepega.

LYON O krhkosti vsega okoli nas govori. In natanko za to gre pri dobri umetnosti, mar ne? Da ujame trenutke resnične krhkosti, ki v življenju minevajo neopaženi, umetnost pa nas spomni nanje. Spomni nas na našo umrljivost.

JIMMY In to pred veletrgovino, jel?

OLIVER Kjerkoli.

JIMMY Prav res, ja. Ta slika je samo depresivna, pa nič drugega. Folk bi morali zdaj hrabrit, naj se bori proti fašizmu, ne pa da ga spominjamo na umrljivost. Zdaj pa to poglej, porkamadona. Kaj pa naj bi bilo to?

OLIVER To je slika zatemnitve.

JIMMY Saj se nič ne vidi.

OLIVER Glih v tem je vic.

JIMMY Zatemnitev pa res ni nič lepega.

TAMLAD POB Pa se vi sploh poslušate? Sploh pomislite, preden kaj zinete? Navaden drek je to. Vse to je eno sentimentalno sranje. Packe pa pobi sredi glavne ulice – dajte ga no srat. Pravi umetniki bi vse to scefrali. Vi sploh zastopite, kaj se dogaja?

GEORGE O čem hudiča pa ti zdaj to?

TAMLAD POB V vojni smo, porkamadona. Folk je razstreljen na drobne koščke. Cela mesta so zravnanana z zemljo. Kaj pa mi delamo? Pričkamo se o umetnosti.

HARRY Hočeš reč, naj vse skupaj pustimo, jel? Seveda, kaj pa? Naj zmagajo filistri.

TAMLAD POB Slučajno je tako, da je Hitler slikar pa Churchill tudi je slikar. Kam nas pa to pripelje? Pa še nekaj vam bom rekel: oba sta za en drek. To si poglejte.

HARRY Kaj je to?

TAMLAD POB V eni ilustrirani reviji sem našel.
Na vseh treh platnih projekcija triptiha 'Guernice'.

GEORGE Od kod pa tebi gnar za revije?

TAMLAD POB Saj je iz knjižnice.

GEORGE Hočeš reč, da si jo iztrgal?

TAMLAD POB Niso mi pustili, da bi si sposodil.

GEORGE Ti, baraba, pripopal jo boš nazaj.

OLIVER Kdo je to naslikal?

TAMLAD POB Picasso je to, jel?

OLIVER Genialno.

TAMLAD POB Poglejte si to. To je prava umetnost. To govori o vojni. Vse je raztrgano pa zlepljeno skupaj, ne pa neki beli kvadrati pa folk med južino. Tu ljudi ubijajo.

HARRY Lahko kubistom, ki lepo flankirajo po Parizu. In hodijo iz firbca malo v slume gledat. Naj pride on sem. Mu bom jaz pokazal slume.

JIMMY Kakor obrnem, ne vidim, kaj naj bi bilo v tem lepega.

TAMLAD POB Saj ni lepo. Grozno je. Grdo in ogabno. Vas je pa strah. Strah vas je velikih stvari. Zadovoljno čenčate o svojih službicah in živite s plašnicami na obrazu, zadovoljni kot črvi v loju. Če bi bili v Rusiji, bi vas, umetnike, spokali v Sibirijo.

HARRY Kje pa ti misliš, da smo, pob?

TAMLAD POB No, pa mi pokažite. Kje je v tem kaka jeza? Kje, jebenti mater, je jeza?

Sprememba prizorišča. Napis na izpraznjenem odru:

RAZSTAVA V UMETNOSTNI GALERII
LAING, 1941

Na vseh treh platnih projekcije slik
Ashingtonske skupine.

Na oder pritečejo fantje s sendviči v rokah.

JIMMY Dajte si jih v žepe, hitro. George bo pa še svinjsko glavo prinesel.

GEORGE Jo že imam.

Pride Tamlad pob.

Kod hudiča pa ti hodiš?

TAMLAD POB Sem kaj zamudil?

JIMMY Ne, pob, vse v redu, saj ni nobenega.

GEORGE Ni važno, ali je kdo ali ne. Moral bi prit, da bi pomagal postaviti celo reč. Kaj te nisem nagnal, dokler je bil cajt za to?

TAMLAD POB Oprosti, stric George. Na štacjonu sem se zamudil.

GEORGE Da ga nisi kaj cukal, pob?

TAMLAD POB Ne.

GEORGE Po alkoholu smrdiš, pob.

TAMLAD POB Samo en pir sem spil.

GEORGE Kršenduš, potem se pa čudiš, da ne dobiš dela, če imaš tak odnos?

TAMLAD POB Eh, zdaj je itak vseeno. V vojsko sem se prijavil.

OLIVER Kaj si se?

TAMLAD POB Na štacjonu sem bil pa sem se začel malo pogovarjat s pobi na tistemu štantu.

GEORGE Bog te nima rad, pob, pa kaj ti je bilo?

TAMLAD POB Je že v redu. Itak bi me vpoklicali.

HARRY Ne trapaj, pob, knap je zaščiten poklic.

TAMLAD POB Če slučajno nisi opazil, jaz nisem knap, a morda sem? Jaz sem nula, jel?

OLIVER Ampak zdaj ko se je orenk začelo, bo dela ogromno.

JIMMY Čakaj, ziher še ni prepozno. Bom šel jaz s tvojim stricem tja pa bomo vse porihтали.

TAMLAD POB Ne. Vi res nič ne zastopite, jel? Jaz hočem v vojsko. Kako so me bili veseli. Noben me ni nič zviška gledal.

GEORGE Ljubi bog. Nisi nič pomislil na svojo ubogo mater?

TAMLAD POB Briga me. Pa vi vsi tudi. Samo da se poberem od tukaj. Kar imejte vi te svoje umazane, smrdljive kupe ferzaca.

GEORGE Pridi nazaj!

Ko Tamlad pob odvihra, prišušti na oder Helen Sutherland.

O, gospodična Sutherland.

HELEN SUTHERLAND Dober dan.

JIMMY Bi klobasico v testu?

HELEN SUTHERLAND Ne, hvala, ne bi.

JIMMY Obložen kruhek s kumaro? Zelo so dobri.

HELEN SUTHERLAND Ne, res ne bi. Preden sem šla, sem jedla.

GEORGE V veliko čast nam je, gospodična, da ste prišli.

OLIVER Malo smo razočarani nad obiskom.

JIMMY Čeprav so zelo dobro pašteto namazali na kruh.

HELEN SUTHERLAND Pičlo številno obiskovalcev preseneča tudi mene. Očitno dela vojna iz večine ljudi filistre.

JIMMY Bomo pa vsaj mi imel kaj od tega futra. Ste ziher, da ne bi kake klobasice?

GEORGE In? Ste opazili kaj, kar vam je všeč, gospodična?

HELEN SUTHERLAND Če sem čisto iskrena, sem bolj ali manj opustila zanimanje za slikarstvo. Vam povem, da me zadnje čase še najbolj vznemirja keramika.

JIMMY Kaj pa? Talarji pa táko?

GEORGE Tiho bodi.

HELEN SUTHERLAND Iz St Ivesa prihajajo krasne stvari.

GEORGE To je pa škoda, veste, zelo prav bi nam prišlo mal gnarja. Smo precej na tesnem, veste?

HELEN SUTHERLAND Ne skrbite, zato sem pa pripeljala lady Ridley, ki ima več denarja kot pameti, zmeraj je deset let za časom. Ona bo navdušena, verjemite mi. Je to ena vaših, Oliver?

Helen odpelje Oliverja na prednji del odra, kjer gledata predse, kot bi strmela v Oliverjevo sliko, ki se zdaj prikaže na platnu za njima.

OLIVER Ja, to je slika, ki sem jo naredil za vojno ministrstvo. George nam je zrihtal dotacijo. Zato tudi ima vojno tematiko.

HELEN SUTHERLAND Razumem.

OLIVER Pri tem nas je precej vodil gospod Lyon, se razume.

HELEN SUTHERLAND Seveda.

OLIVER In kako se vam zdi, gospodična?

HELEN SUTHERLAND Ta?

OLIVER Moje delo kot celota.

HELEN SUTHERLAND Če sem čisto odkrita, Oliver, sem malce razočarana.

OLIVER Razočarani?

HELEN SUTHERLAND Resnično sem mislila, da boste nemara prišli nekoliko dlje, kot ste očitno prišli.

OLIVER Kako to mislite?

HELEN SUTHERLAND Se spomnite takrat, ko sva se pogovarjala in sem menila, da se morebiti motim, in da premorete več dejanske neodvisnosti in da boste ubrali svojo pot in ostali zunaj vladajočega reda, kot sami pravite. Da boste 'individualni'. To pa je vse tako splošno, Oliver. Na nek nenavaden način je tako kot delo kogar koli drugega. Ponavljate se, slikate iste stvari, nobenega razvoja ni. Hočem reči, to so čisto solidne slike, Oliver, toda vi se niste razvili.

OLIVER Žal mi je, da tako mislite.

HELEN SUTHERLAND Morda ne bi smela povedati tako naravnost. Toda res nočem biti pokroviteljska do vas.

OLIVER Prav imate, kar odkrito povejte.

HELEN SUTHERLAND Mislim, da je tisto, kar zaznamuje vaše delo, značilno tudi za celotno skupino. Res pa me čudi, da je vaše delo, čeprav nočete biti sentimentalni, na koncu koncev vendarle sentimentalno.

OLIVER Res?

HELEN SUTHERLAND Že samo dejstvo, da se sploh ne ukvarjate s 'formo'. In da vaše obsesije v resnici povedo zgolj pol zgodbe. Saj ste vendar skupina moških, pa vendar v vaših slikah ni nobene strasti. Komaj, da je kaj sublimirano. Komaj kakšna ženska tu in tam. In ne le to, v vaših slikah ni čutiti nobene 'želje'.

OLIVER Kakšne 'želje' mislite?

HELEN SUTHERLAND Prvinske lakote. Koprnjenja po drugem, po čutnosti – vse je trdno zaklenjeno. Tako konformistično je. Mislim, da boste morali na tem še veliko delati. Vse to je v vas, Oliver, samo na dan morate izpustiti.

OLIVER Se pravi, da vam niso všeč?

HELEN SUTHERLAND Ne. Vem, da zveni zagrenjeno in povezano s tem, da ste me zavrnili, et cetera – saj mogoče tudi je, ampak tako pač mislim.

OLIVER Malo imam slabo vest, ker nikoli nisem prišel, da bi kaj naslikal v vašem parku, kot ste mi ponudili. Zelo težko je bilo, veste, da bi našel čas pa to. Mogoče bi pa zdaj prišel kako nedeljo?

HELEN SUTHERLAND Vam Robert ni povedal? Prodala bom vse skupaj.

OLIVER Oh?

HELEN SUTHERLAND Enostavno mi preseda, da sem ves časa sama tu gor. Nemogoče je dobiti koga iz Londona, da bi prišel.

OLIVER Kam pa boste šli?

HELEN SUTHERLAND Zaenkrat še ne vem. Razmišljala sem o čisto novem začetku –

da bi morda kaj sezidala v Jezerskem predelu. Bomo še videli.

OLIVER Ampak slike boste pa vzeli s sabo, jel?

HELEN SUTHERLAND Seveda. Nicholson je končno začel dosegati čedne vsote.

OLIVER Moral bi jo vzeti, gospodična, vašo štipendijo, jel?

HELEN SUTHERLAND Ne vem, Oliver – upoštevajte vse, kar se je zgodilo ... Zdaj pa res moram iti in se posvetiti lady Ridley.

SUSAN Dan.

HARRY Dan.

SUSAN Se me spomnite? Enkrat sem vam prišla pozirat v barako.

HARRY Ja, seveda. Jimmyju srce še danes razbija.

JIMMY Pa menda se ne mislite tudi tukaj sleč, jel?

SUSAN Ne, na razstavo sem prišla. Nisem vedela, da ste slavni.

HARRY Kdo?

SUSAN Vi.

OLIVER Nismo slavni, gospodična.

SUSAN Če pa imate razstavo v Umetnostni galeriji Laing,

JIMMY Pa v Londonu smo tudi imeli eno.

HARRY Ki je bila sicer vse prej kot uspešna.

JIMMY To praviš samo zato, ker nisi prodal nobene slike.

SUSAN V umetniškem svetu ste zelo poznani. Mislim, da so odlične.

JIMMY Trudimo se, kakor vemo in znamo.

Nismo pa nikoli študirali tega, tako kot ste vi.

OLIVER Vi ste zdaj najbrž že poklicna slikarka?

SUSAN Ne. V resnici nisem nikoli doštudirala. Vse tisto žongljanje je bilo čisto preveč.

GEORGE Ljubi bog! Pa menda niste tudi žonglirali?

SUSAN Preveč služb hkrati sem imela. Zdaj delam samo v čajnici.

JIMMY Ampak slačite se pa še zmeraj?

SUSAN Odkar sem zaročena – nič več. Mojemu zaročencu je šlo fejest v nos. Ampak zanimam se pa še zelo za umetnost. To mora bit sigurno ena

najlepših reči na svetu, kar vi počnete.

Kaj bi dala, da bi imela razstavo.

Pride Tamlad pob s šerijem.

TAMLAD POB Zdravo.

SUSAN Zdravo.

JIMMY Roko na srce, ampak ko vidiš eno, rata vse skupaj hitro mal dolgočajtno.

HARRY Čar novosti se je izpel. Sploh zdaj, ko je vojna.

SUSAN Tako slabo pa že ne more bit. Tisto tam je pa lady Ridley. Ona ima baje ogromno umetniško zbirko.

TAMLAD POB Pa ogromno tazadnjo tudi.

OLIVER Vam uspe, da še kdaj kaj naslikate?

SUSAN Ah, kje imam pa cajt. Bom pa šla vseeno kdaj, ko bo vojne konec, nazaj na akademijo, mogoče malo na vaje. Gospod Lyon –

LYON *negotovo*: Se opravičujem?

SUSAN Prvi letnik. V razredu Alexandra Thompsona sem bila. Susan Parks. Model.

LYON Ah, seveda, Susan, nisem vas spoznal, zdaj ko ste ... (*Hoče reči: oblečeni.*) Kako lepo vas je videti. Drugačni ste.

SUSAN No, malo sem se zredila.

LYON Ne, ne mislim tega. Enostavno ste ... Kako me veseli, da vas vidim. Malce sem raztresen, se opravičujem. Pravkar sem prejel izjemno novico.

GEORGE Res?

LYON Prav zares. Zato sem tudi zamudil. Ravno z univerze prihajam. Ko sem odhajal, sem dobil telegram.

JIMMY Bi en sendvič?

LYON Ne, hvala.

JIMMY Kaj pa polnjeno jajce?

GEORGE Jimmy, bog te nima rad!

LYON Imenovan sem bil za rednega profesorja na Umetnostni akademiji v Edinburgu.

OLIVER V Edinburgu?

LYON Ki je neke vrste škotski pendant londonski Kraljevi akademiji.

SUSAN Fantastično.

TAMLAD POB Bravo, kamerat.

GEORGE Tiho bodi.

LYON Če sem čisto iskren, je to res izjemno imenovanje za človeka mojega izvora. In če sem še bolj iskren, mislim, da se imam za to zahvaliti prav vam, dragi kolegi.

HARRY Nam?

LYON Da. Mislim, da je bila odločilna moja disertacija.

GEORGE Disertacija?

LYON Da.

HARRY Kakšna disertacija?

LYON O vaši skupini. Vse sem popisal. Natančen oris našega učnega programa. Vse. Očitno je napravilo močan vtis. Res sem vam hvaležen, fantje.

OLIVER Nisem vedel, da pišete disertacijo.

LYON Oh, saj je obupno suhoparna. Bolje neke vrste akademski manifest.

OLIVER Se pravi, da nas boste zapustili?

LYON Da, žal. Toda ne pred septembrom.

Oprostite mi, še zmeraj sem čisto iz sebe zaradi te novice.

TAMLAD POB Spijte malo šerija.

LYON Hvala.

GEORGE No, čestitam, torej.

JIMMY Če vas prav zastopim, ste dobili to službo zaradi nas?

LYON Tako rekoč.

SUSAN Gospod Lyon je tak izvrsten umetnik. Niste vi naslikali tistega na mestni hiši v Essexu?

OLIVER Kaj bo pa z našo skupino?

LYON Vse bo v redu. Zdaj vam gre kot po maslu. Bomo že dobili koga za vas.

OLIVER Vi ne zastopite. Popolnoma se zanašamo na vas, gospod Lyon. Zaradi tega ta reč sploh deluje.

LYON Oh, dajte no, Oliver. Zaradi vas samih deluje. Tako ali tako imam zaradi te disertacije rahlo slabo vest. Toliko vam dolgujem, čisto zares.

OLIVER Ampak vi vidite stvari, ki jih mi ne. Mi niste vi sami rekli, da je to poseben odnos?

LYON Saj tudi je poseben odnos. In verjemite mi, ne bom vas pustil na cedilu. V vsakem

primeru se bom vračal. Niti opazili ne boste, da me ni več.

GEORGE Vseeno pa bi bilo korektno, če bi nam povedali, da ste se prijaviли za drugo službo.

LYON Menil sem, da imam tako minimalne možnosti, da se mi ni zdelo vredno omenjati. Oprostite mi, da sem zdaj preusmeril vso pozornost nase.

TAMLAD POB Ne ga srat, to je pa ja fantastično.

LYON Poglejte. Vem, da je zdaj komaj primeren trenutek za govorance, toda vseeno bi rad rekel vsaj to, da je bilo srečanje z vami in delo, ki smo ga opravili skupaj v zadnjih petih letih, zame brez trohice dvorna najgobje, najbolj pomembno in najbolj smiselno delo – v resnici dosti več kot zgolj delo – kajti to je najpomembnejše, kar se mi je zgodilo v življenju. Moj prihod v Ashington in delo z ramo ob rami z vami. Od vseh študentov, ki sem jih kdaj poučeval, od vseh velikih umetnikov, s katerimi sem kdaj prijateljeval ... Vi, kolegi, vaša inteligenca, vaša strast, vaša predanost ... Zaradi vsega tega sem se nič kolikokrat počutil zelo majhnega. Vem, da nikoli več ne bom naletel na kaj podobnega. Prav res. Naj živi Ashingtonska skupina.
Sirena zatuli. Lyon zaprepadeno pogleda.

HARRY O, sranje.

JIMMY Pojdite še po one sendviče. Jaz bom pa kuhano šunko zagrabil.

Oder je prazen. Lyon prinese stojalo. Oliver stoji na zadnjem delu odra za projekcijskim platnom. Na njem napis:

UMETNOSTNA AKADEMIIJA, EDINBURG, 1944

Lyon postavi stojalo in riše Oliverja.

OLIVER Menda vam je jasno, da mi nikoli ne bi dali nase kaj takega?

LYON Mislim sem, da je to popolna rudarska uniforma.

OLIVER Saj ne rečem, morda okoli leta 1790. Zdjaj pa noben tega ne bi dal gor.

LYON Zakaj ne?

OLIVER Prevročča je.

LYON Prevročča?

OLIVER Zadnje čase nimam na sebi nič. Edino hlače. Če bi šel v teh cotah dol, ne bi zdržal niti deset minut.

LYON Pri miru bodite.

OLIVER To imate samo še na slikah, da bi bil kdo v takih cotah, vam povem.

Lyon riše. Oliver okorno stoji pri miru.

LYON In kako je kaj v Ashingtonu?

OLIVER Po pravici povedano, ne prav dobro. Saj se še komaj kdaj dobimo. Kadar se lahko, ampak ni isto kot prej. Veste, da so nam barako zasegli za potrebe vojske? Odkrito povedano, smo hoteli vse skupaj že nekam poslat.

LYON Nekam poslat?!

OLIVER Še posebej hudo je bilo, ko smo izvedeli za Tamladega poba. Georgea je čisto strlo. Res pa je Harry malo boljše volje, odkar je Stalin na pravi strani, ampak je vseeno hudo.

LYON O, škoda.

OLIVER Nobenemu ni lahko, res ne. Pridite nas no kaj pogledat.

LYON Pisal bom Georgeu. Takoj ko se bo začel semester in bom dobil urnik. Ne morem verjeti, da je minilo že več kot leto dni. Grozno se počutim. Mesec za mesecem sem se nameraval dogovoriti, da bom prišel, ampak – saj veste, kako je.

OLIVER Pobi bojo strašno veseli, če vas bojo videli.

LYON Na sam vrh svojega seznama prioritet si bom napisal. Obljubim.

OLIVER Že v redu. Saj razumem.

LYON Ne, ni, neodpušljivo je. Ampak se vam bom oddolžil. *Osredotoča se na sliko.* Da, zelo dobro. Tako, ja. Ne premikajte se.

OLIVER Kako pa gre vam tukaj?

LYON Moram reči, da prav imenitno. Resnično je velikanska razlika živeti v velemestu. Tu, veste, se okoli tebe odvija pravo kulturno življenje. Umetniki,

pisatelji, zanimivi ljudje. Kot noč in dan po tisti puščavi v Jesmondu. In kar je najbolj zanimivo, sodi med moje zadolžitve tudi to, da pripravljam razstave v Škotski narodni galeriji.

OLIVER Res?

LYON Da, neznansko razburljivo je. Sploh nisem vedel.

OLIVER In katera bo naslednja razstava?

LYON Pravzaprav sem upal, da bomo razstavili vas.

OLIVER Mene?

LYON Da. No, skupaj s celo skupino, seveda.

OLIVER Seveda.

LYON Kaj menite?

OLIVER Ne vem, kaj naj rečem. Neverjetno.

LYON Ne.

OLIVER Kakšen privilegij.

LYON Da. Veste, stalno zbirko so v celoti preselili v depoje – iz varnostnih razlogov. Tako da je galerija zdaj zgolj kup praznih sten. Pa sem se spomnil na vas.

OLIVER Ker nas ne bo šel noben bombardirat?

LYON Vsakogar od nas lahko bombardirajo. Menil sem pač, ker ste manj dragoceni. V tem sem zaznal resnično priložnost. Zelo si želim, da bi ljudje na Škotskem videli, s čim vse sem se ukvarjal poprej. Vaše delo je resnično pomembno, Oliver.

OLIVER No, se bom pogovoril s kamerati.

LYON Da, prosim vas. To bi mi veliko pomenilo. Če sem čisto iskren, se počutim obupno. Vem, da bi bil moral ohraniti stike z vami. Povsem se zavedam, da imate občutek, kot da sem vašo skupino nekako izkoristil. Toda vi ste zame nepojmljivo pomembni. Pa saj to veste.

OLIVER Jaz ne mislim, da ste nas izkoristili. Jaz vse dolgujem vam, gospod Lyon. Zelo vas pogrešam.

LYON Res?

OLIVER Seveda.

LYON Nisem si mislil, da se me boste radi spomnili.

OLIVER Ja. Vi mi ogromno pomenite. Je pa seveda ta reč tudi taka, da je najina situacija precej različna, jel? Kako vam gre? *Oliver stopi pred stojalo. Opazuje nastajajočo sliko.*

LYON To je šele zametek. Vam je všeč?

OLIVER Ja. Zelo je ... Dobra je.

LYON Lepo vas prosim. Sem vas kaj naučil? Povejte mi, kako se vam zdi.

OLIVER Čisto zares. Zdi se mi dobra.

LYON Ni vam treba biti vljuden, Oliver. Dajte že. Povejte mi, kaj mislite.

OLIVER Saj veste, da je dobra. Vi pa res ne rabite mojega mnenja.

LYON Seveda ga. Povejte mi, kaj mislite.

OLIVER Po resnici? Kot akademska študija je čisto v redu. Dobro opravljena naloga. Kot umetniško delo pa – v njej ni prav dosti. Tanka je, površinska.

LYON Aha.

OLIVER Vse ste nekako zgledili, kot bi zasledovali ene sorte 'idej' realističnega, 'fotografskega' realizma. Če pogledate vso to svetlobo in sence – pa ti sploh niso realistični. To je stilizirana, žanrska upodobitev – že res, da obstaja določena podobnost pri beleženju mojih potez, drugače pa ... Kot kak rokohitrski trik – brez pravega življenja.

LYON No ...

Lyon se hoče že odzvati, toda Oliver nadaljuje.

OLIVER Če vas res zanima, kaj je po mojem narobe s to sliko – fali ji to, da niti malo ne izžareva tega, kakšen pomen je imelo za vas, da ste jo narisali. Ne izžareva, kaj vam pomenim jaz, ali pa tega, kaj se pravi bit knap – da si v teh cotah pa da me imate v svoji sobi in me rišete. Karkoli. Medla je – mislim, da je izraz za to, da je 'obrtniško spretno narejena'. Saj se tako reče, jel?

LYON 'Obrtniško spretno'?

OLIVER Ja. Spretno narisana, dejansko pa ne pomeni nič. No, ali pa vsaj zelo malo. Jaz bi bil lahko kdorkoli. Jaz pa nisem kdorkoli, gospod Lyon.

LYON Vem, da ne, Oliver.

OLIVER Hočete, da nadaljujem?

LYON Prizanesite mi s podrobnostmi, prosim.

Popolnoma prav imate. Vem, kakšno delo je to. Vem, kaj sem jaz. Vem, da sem v vsakršnem umetniškem smislu popolna ničla. Nobene vsebine nimam. Toda to pač počnem, to jaz sem.

OLIVER Nobena nula niste, gospod Lyon. Vi ste vse, kar bi si bil jaz želel postati.

LYON Hvala bogu, da vam je bil ta privilegij prihranjen.

OLIVER Privilegij? Jaz nisem privilegiran, gospod Lyon, jaz sem knap.

Oseminštirideset ur na teden garbam v jami po vseh štirih. Pogledjte moje roke. Zdaj pa pogledjte svoje. Jaz bi moral bit ta tukaj. Jaz bi moral početi, kar počnete vi. Vem, da nisem bogve kaj, vem, da sem po vseh pravih merilih enako povprečen kot vi – tu sva na istem. Ampak jaz bi moral bit, kjer ste vi. Pomemben mož, ki ves svoj cajt posveča umetnosti in knjigam in spoznavanju genialnih ljudi. Zakaj to ne morem bit jaz? Jaz sem knap, gospod Lyon. Lahko da sem ponosen, lahko da sem neodvisen. Ampak privilegirani pa mi nikakor nismo.

LYON To je bedasto, Oliver. Vi veste in jaz vem, da je tisto, kar v resnici šteje, umetnost. Ko bodo vsi že davno pozabili, da sem jaz sploh obstajal, bodo gradili galerije, v katerih bodo na ogled vaša dela. To je privilegij. Vi imate dar. Vsi poskušamo preseči brezbrzičnost in svoje omejitev. V tem je vsa poanta umetnosti – če bi bilo lahko, ne bi nič pomenilo. Ne, ta svet ni pravičen. Da, drugim je lahko. No, potem pa pojdite in ga spremenite, Oliver. Uporabite svojo jezo.

OLIVER Jaz sem razočaran. Jaz nisem jezen.

LYON Pa bi morali biti, jebenti. Za to gre, da ustvarimo svet, v katerem bi lahko vsakdo cvetel. Vendar pa tega ni moč doseči samo s tem, da se ukvarjamo z umetnostjo. Samó slikanje ne bo spremenilo sveta. Kaj hudiča

ste pa mislili, da sem poskušal doseči s tem, ko sem prišel v Ashington? Umetnost sama po sebi ni dovolj. Treba se je podati v svet in ga spremeniti. Mar res ne vidite tega? Ko bo te vojne enkrat konec, obstaja možnost, da bomo lahko dejansko kaj storili, toda to se bo zgodilo, samo če bodo delavci vstali s svojih debelih riti in opustili svojo preklemano vzvišenost in uporabili svojo moč, svojo inteligenco in svojo

ustvarjalnost, Oliver, in stremeli po boljšem svetu. Če pa bodo odnehali in sprejeli drobtinice, ki jim jih mečejo, smo pa najebali. Kako boš imel bogato kulturo, če so tri četrtnine prebivalstva prikrajšane? Poslušajte, jaz sem bil med prvo vojno v strelskih jarkih in takrat sem doumel, kakega izvora sem, in da je tik ob meni sloj ljudi, ki niso videli niti sence priložnosti, kakršne sem imel jaz. No, jaz sem prišel ven in hočem kaj spremeniti. Lahko, da sem bil neuspešen, toda zdaj je drugače. Mi takrat smo bili drugačno vojno. Zdaj se ne moremo vrniti v trideseta leta. Zdaj smo tik na robu. Nehajte se že enkrat bati sveta, Oliver. Soočite se z njim. Da. Svet ni pravičen. Toda to deželo lahko spremenimo – in to ne čisto malo, temveč temeljito. Bodite pogumni. Zagrabite svojo priložnost. Naredite kaj novega. *S pogledata se.*

Arhivski filmski posnetki; vojne fotografije; fotografije bombardiranega Newcastla in Ashingtona; umik Nemcev; splošne volitve leta 1945; nacionalizacija premogovniške industrije.

1947

BARAKA – PREDVEČER NACIONALIZACIJE
George stoji na lestvi in s kladivom pribija napis. Jimmy drži lestev.

JIMMY Ne vem, kaj sploh obešaš to reč.

GEORGE Iz čistega veselja, da je baraka spet naša. Adijo Delavsko izobraževalno

društvo, adijo Robert Lyon, adijo skavti. To je naša baraka. Zdaj smo mi gospodarji.

JIMMY Še zmeraj ne zastopim, zakaj rabimo vsa ta pravila.

GEORGE Zato pač, ker pravila morajo bit. Drugače bo to z vami ena sama anarhija. Sploh so pa to samo načela, kmalu dobimo posebno knjižico s celim statutom.

Pride Harry.

HARRY Kaj pa počneš?

GEORGE No, kaj misliš, kaj? Pravila obešam.

HARRY Kaj pa rabimo pravila?

GEORGE Ne začni še ti, ali pa te bom začasno izključil.

HARRY Tega pa ne moreš.

GEORGE A da ne? 15. člen, odstavek c. Tako da pazi.

HARRY *pogleda okoli sebe:* Ni švoh, jel?

JIMMY Pa štrom imamo tudi. Našemu vojnemu oporečniku se imamo zahvalit za to.

HARRY Ja, fejest pob je bil – za sina od šefa, mislim.

GEORGE Ni pa bil najbolj natančen, mene je fejest stresel štrom na tistih varovalkah. Vseeno mislim, da smo dobro skoz prišli, ko smo dobili barako v trajni najem od uprave rudnika. Kljub pomanjkljivi električni napeljavi.

HARRY Saj niso imeli druge izbire – zdaj so nacionalizirani.

GEORGE Vem, ampak smo imeli hudo konkurenco s strani amaterske gledališke skupine. Zgleda, da je pod Clementom Attlejem vsak osel ratal umetnik.

JIMMY Ampak deset šilingov na leto pa tudi ni tako malo.

GEORGE Počakajte, da bojo začela prihajat nova naročila. Tukaj bo kmalu kot v panju.

HARRY Kaj pa to ropota?

GEORGE Plehmuzka v sosednjem cimru. Za veselico vadijo.

JIMMY Letos pa bo norišnica, ja.

GEORGE Vse te spremembe. Si nisem mislil, da bom to doživel.

HARRY Vidiš, ker nimaš vere.

GEORGE Bi kdo flašo pira?

JIMMY Saj ti ne piješ, George.

GEORGE Vem, ampak to je pa posebna prilika. Pir imamo še od onega poba, se spomnite? Nate. Enega, toliko da proslavimo.

JIMMY Proslavimo? Kaj pa? Do tega zdaj je prišlo samo zaradi te vojne hudičeve.

HARRY Ne, bilo je neizogibno.

JIMMY Neizogibno?

HARRY Nezadržan vzpon delavskega razreda, tovariš. Daj mi en pir.

GEORGE Ja, zdaj bo vse drugače.

HARRY In to je šele začetek. Boste videli, ko bo zdravstvo javno. Pa šole pa ajzenpon. Drug svet bo to, kamerati.

JIMMY Nikar se ne veseli preveč. Laburisti?! Ti se ti bojo hudičevo hitro prodali, tako kot so se nazadnje.

GEORGE Zdaj bojo to morali speljat do konca. Nimajo druge izbire, pri tej večini v parlamentu. Na zdravje.

HARRY Pa poglej no, kako to zgleda. Kako boš slovesno ustoličil pot v socializem, če pa še ene navadne table ne znaš naravnost obesit?

Pride Oliver.

OLIVER Pomagajte mi.

GEORGE Kaj hudiča imaš pa to?

OLIVER Previdno. Dajte dol.

HARRY Kaj je to?

OLIVER Odločil sem se, da bom enkrat za spremembo naredil nekaj koristnega. Kaj pa vi delate?

JIMMY Pir pijemo.

OLIVER Pa saj ne pijete.

GEORGE No, danes ga pijemo, danes je posebna prilika. Daj še ti enega.

OLIVER Prav, ampak najprej mi pomagajte odpret tole. Celo nedeljo sem slikal to v dvorani od mašinženirjev. Malo sem razmišljal in si rekel, da mogoče ima pa Harry prav, da mogoče bi pa morali naredit kaj bolj političnega.

Odvijejo transparent, ki ga je naslikal Oliver.

JIMMY Transparent!

GEORGE Vidim, ja, da je transparent.

OLIVER Na zadnji strani imate naslikano, kako je zdaj. To je pa spredaj.

HARRY 'Naprej v socializem'.

OLIVER Ene sorte alegorija je to. Tisto je preteklost. To je pa prihodnost.

GEORGE To ni alegorija.

OLIVER Kako? Ne zastopim.

GEORGE Alegorija je figurativen način predstavljanja, ki vsebuje nedobesedne pomene. To pa je dobesedna upodobitev.

JIMMY Tako zelo dobesedno pa že ni. Jaz nobene reči nisem prepoznal.

OLIVER Seveda je nisi. Ker prikazuje, kako šele bo. Zato je tudi alegorija.

JIMMY Jaz že ne bi maral, da bomo imeli okna take farbe.

OLIVER Ni važna farba. Važno je sporočilo.

JIMMY Kakšno sporočilo?

OLIVER Da se vrata preteklosti zapirajo.

JIMMY Jaz sem imel preteklost čisto rad.

OLIVER Revščino, bedo, izkoriščanje mislim.

HARRY Je s tabo vse v redu, Oliver?

OLIVER Kaj pa je narobe s tem, da si proti revščini, bedi in izkoriščanju?

HARRY Prav nič, Oliver. Prav nič.

OLIVER No, kaj pravite?

JIMMY Zelo kunšno je.

OLIVER Kaj pa kot ideja?

HARRY Zelo je dobro. Zelo jasno, Oliver.

OLIVER Sigurno, da je to ene druge sorte izjava kot običajni transparenti. Saj vidite, nobenega Karla Marxa ali pa Arthurja Cooka ni gor. Hotel sem naredit nekaj običajnega – nekaj, kar ima zvezo z nami tukaj.

JIMMY Kaj vem. Lahko bi dal tudi Keirja Hardieja na okno.

GEORGE Bodi tiho, Jimmy.

OLIVER Se vam zdi, da funkcionira?

HARRY Kot transparent?

OLIVER Kot umetnost.

HARRY Iskreno povedano, po mojem boljše funkcionira kot umetnost kot pa transparent.

OLIVER Jaz sem pa mislil, Harry, da ti bo sporočilo všeč.

HARRY Saj mi je. Nisem pa ziher, da mi je všeč slika.

JIMMY Kaj ji pa fali?

HARRY Nimam občutka, da je ena tvojih.

OLIVER Kako to misliš?

HARRY Nobenih ljudi ni gor, Oliver.

OLIVER O, ti hudič. Imaš pa prav. Se mi je zdelo, da nekaj fali.

HARRY Kaj ti bo utopija brez ljudi?

JIMMY Ja, res bi lahko namalal par dedov zraven tistega drevesa.

HARRY Ne, pusti, kot je. Zdaj je, kar je. Čisto v redu transparent je.

OLIVER Mislim sem, da bo to korak naprej. Način, da uporabimo to svojo umetnost, recimo.

GEORGE Tako, da delamo transparente?

OLIVER Da delamo kaj koristnega.

HARRY Lej, dosti ljudi zna naslikat transparent, Oliver. Ampak noben drug pa ne počne tega, kar mi počnemo.

OLIVER Kaj pa počnemo?

HARRY Mi iz svojega življenja delamo umetnost. Ni ga boljšega načina od tega. Nam noben ne govori, kaj naj slikamo. Mi sami smo glavni.

OLIVER Ampak sigurno je pa važno tudi to, kaj slikamo.

HARRY Je. In kaj mi slikamo, Oliver? Trenutke.

Drobne, majhne trenutke življenja slikamo. Življenja, ki mineva. Drobčkane stvari v kotičku očesa. Tisto, česar noben drug ne bo šel slikat. Trenutke. In to je tisto, kar je življenje v resnici. Zelo redko pride do kakih velikih reči – življenje je pa vse to, vse te majhne stvari, ki se takoj izgubijo, če jih kdo ne zabeleži. To se pravi živeti, in to mi slikamo; kako pade svetloba – čarobnost tega, da si živ – tega noben drug ne bo naredil. Če mi tega ne bomo naredili, bo šlo mimo. To je tako kot pri Marxu. Dopolodne si knap, popoldne hodiš plavat, zvečer se pa ukvarjaš

z umetnostjo. In tako bi tudi moralo bit. Tako ratabo ljudske pesmi in tako so nastale katedrale. In tisto, kar smo mi naredili, je treba delat skupaj. Ne gre se za to, kaj narediš ti, Oliver, ali pa jaz ali pa Jimmy, ali pa za to, kako dobro je, gre se za to, da smo nekaj naredili kot skupina. Vrednost umetnosti ni v enem samem koščku – ne iščeš vendar po kotih Mone Lise, da bi kaj našel – vrednost umetnosti je v njeni 'celoti'. Vse to je vrednost, to, kar smo mi naredili. Noben ni prišel sem in nam rekel, naj slikamo, noben nam ni plačal za to. To smo mi. To so naša življenja. Pa kaj potem, če nismo moderni – kaj je važno, kdo nas kritizira. Ker mi tega ne počnemo za nobenega, mi to počnemo zase. Pa še več kot to – mi to počnemo za vsa življenja v temi, za tiste, ki nikoli niso imeli priložnosti. Za vse tiste taužente pobov v rudnikih brez šol, za može z upognjenimi hrbti in z do krvi spraskanimi rokami – za vse tiste, ki imajo komaj toliko energije, da se po šihu privlečejo domov, kaj šele, da bi se šli umetnost, ko so enkrat doma. Vse to počnemo za vsa tista življenja, ki jih nihče ne beleži. Za vsa neuresničeno ustvarjalnost. In na to smo lahko ponosni in to bomo še naprej počeli: delali bomo umetnost iz naših življenj, ker smo živi, tukaj in zdaj. Pavza. Konec predavanja.

GEORGE Bravo! In še zmeraj smo tukaj, po vsem hudem, kar smo dali skozi.

OLIVER Tako je. Poglejte, če nam je ratalo vse to naredit iz nič, pomislite, kaj vse bomo še dosegli v prihodnosti.

GEORGE Noben ne bo zadovoljen, da bo prišel domov s šihata in bo vegetiral – vsi bojo hoteli tisto, kar hočemo mi. Stoletja dolgo so imeli oni drugi vse ta dobre reči samo zase. Zdaj pa ne bo več Shakespeara in Goetheja samo za višje razrede. Zdaj bo to pripadlo nam.

HARRY To je komaj začetek. Tu bo akademija. Čez par let bo tu mrzolelo umetnikov: peki, knapi, gospodinje –

GEORGE Ustavi konje, Harry.

HARRY Vsak bo lahko živel pristno ustvarjalno življenje.

GEORGE In ne bojo več živeli samo od drobtinic, ki jih kdo vrže. Od ostankov z mize.

OLIVER Ne, nekaj svojega bojo naredili.

GEORGE Univerza v Ashingtonu. Tukaj bojo knapi pesniki pa knapi slikarji –

HARRY – z doktorati, tukaj bojo knapovski profoksi, vse, kar hočete.

GEORGE Res pa je v tem veliko protislovje.

Vem, da so tisoči umrli za to, in vem, da je bil živ pekel, ampak bo vredno. Vse bo drugače.

JIMMY Delavski razred vas bo vse povozil.

OLIVER Na prihodnost –

GEORGE Na nacionalizacijo –

OLIVER Na odsotne prijatelje.

HARRY Na javno zdravstvo –

GEORGE Na zobozdravstvo za vse.

JIMMY Na kulturo.

GEORGE Na navadnega človeka.

HARRY In ambicije –

GEORGE Ja, ambicije.

OLIVER In socializem –

JIMMY In socializem.

HARRY In umetnost –

JIMMY In umetnost –

GEORGE navadnih ljudi –

JIMMY – navadnih ljudi.

OLIVER In dosti ljudi v njej.

HARRY Bravo! Bravo!

JIMMY Poslušajte, zdaj jim je pa le ratalo.

OLIVER 'Gresford'.

Glasba iz sosednje sobe je vse glasnejša.

Fantje prisluhnejo.

GEORGE Kako lepo.

Poslušajo delavsko himno 'Gresford'.

Prelepo je, ganljivo. Nekdo začne peti in čez čas vsi pritegnejo in proti koncu vstanejo.

VSI O, Gospod globokih morij, nébesa nad nami, blagoslov naš milost tvoja je prečudna, obsije naj ljubezen tvoja, krepka in sočutna, nje, ki dan na dan gvarajo nizko spodaj.

Tema drug je njihov, nezgoda jim preti,
ko v zemlje nedrih, kjer narave prelesti ni,
življenja tvegajo, da premog črn nam izkopljejo,
ki fabrik kolesje žene, ognjišče doma razžari.

Prekine jih glasen zvok brenčala.

Zatamnitev.

Napisi na platnu:

UNIVERZA V ASHINGTONU NI BILA NIKOLI
USTANOVLJENA.

PREMOGOVNIK WOODHORN SO LETA 1981
ZAPRLI.

LETA 1995 JE BILA ZAHTEVA PO 'DRUŽBENI
LASTNINI SREDSTEV PROIZVODNJE,
PRODAJE IN MENJAVE' ČRTANA IZ STATUSA
LABURISTIČNE STRANKE.

Celje - skiaaisce

D-Per

97/2009/2010

5000029217, PR

COBISS o